



OŚRODEK BADAŃ
I ANALIZ SPOŁECZNYCH

BAROMETR STRATEGII

BADANIE EWALUACYJNE
GDAŃSKIEJ STRATEGII
ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH
DO 2030 ROKU

RAPORT ZA OKRES 2018-2019

Spis treści

EXECUTIVE SUMMARY. 21 TEZ Z EWALUACJI	2
WPROWADZENIE. KONTEKST BADANIA I ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE	7
<i>CEL I ZAŁOŻENIA BADAWCZE</i>	<i>7</i>
<i>METODOLOGIA BADANIA EWALUACYJNEGO</i>	<i>8</i>
<i>STRUKTURA RAPORTU</i>	<i>11</i>
ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ORAZ METODY I EFEKTY ICH REALIZACJI	13
<i>GDAŃSKA STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DO ROKU 2030. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA. 13</i>	
<i>ZWIĄZEK GDAŃSKIEJ STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH Z INNYMI DOKUMENTAMI</i>	
<i>STRATEGICZNYMI</i>	<i>15</i>
<i>MODEL ZARZĄDZANIA GDAŃSKĄ STRATEGIĄ ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DO ROKU 2030</i>	<i>16</i>
<i>SZCZEGÓŁOWY OPIS KIERUNKÓW STRATEGII OBJĘTYCH EWALUACJĄ</i>	<i>17</i>
<i>ANALIZA KATALOGU REZULTATÓW I WSKAŹNIKÓW DLA KIERUNKU 2, KIERUNKU 3 I KIERUNKU 4. OCENA ILOŚCIOWO- JAKOŚCIOWA</i>	<i>21</i>
AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA I PARTYCYPACJA OCZAMI MIESZKANEK I MIESZKAŃCÓW. PERSPEKTYWA ILOŚCIOWA	29
<i>PROFIL SOCJO-DEMOGRAFICZNY RESPONDENTÓW</i>	<i>29</i>
<i>OPINIE NA TEMAT AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ I MOŻLIWOŚCI WPŁYWU NA MIASTO</i>	<i>32</i>
<i>DOŚWIADCZENIA AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ</i>	<i>38</i>
<i>POSTAWY I WARTOŚCI ZWIĄZANE Z AKTYWNOŚCIĄ SPOŁECZNĄ</i>	<i>46</i>
<i>OCENA POLITYKI MIEJSKIEJ W OBSZARZE AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ</i>	<i>57</i>
WYZWANIA ZWIĄZANE Z ROZWOJEM POLITYKI MIEJSKIEJ W OBSZARACH AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ I PARTYCYPACJI. WNIOSKI Z WYWIADÓW GRUPOWYCH	66
<i>POLITYKA PARTYCYPACYJNA JAKO PROCES</i>	<i>67</i>
<i>PRAKTYKA BUDOWANIA PARTNERSTW</i>	<i>70</i>
<i>W POSZUKIWANIU SENSU PARTYCYPACJI</i>	<i>75</i>
<i>WYZWANIA GDAŃSKIEJ POLITYKI PARTYCYPACYJNEJ</i>	<i>79</i>
ANALIZA SWOT. REKOMENDACJE W PODZIALE NA WYRÓŻNIONE OBSZARY	85
<i>ANALIZA SWOT</i>	<i>85</i>
<i>REKOMENDACJE DO DALSZYCH DZIAŁAŃ</i>	<i>86</i>

Executive summary. 21 tez z ewaluacji

- 1) Gdańska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 adekwatnie mapuje wyzwania związane z rozwojem lokalnym, za kierunki obierając wzmacnianie partycypacji, rozwój solidarnych partnerstw oraz praktyczną realizację zasady pomocniczości. Strategia powiązana jest z innym kluczowym miejskim dokumentem strategicznym – Gdańsk 2030 Plus Strategia Rozwoju Miasta oraz Programami Operacyjnymi 2023. Dokumenty branżowe wpisane w ramy Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 najsilniej powiązane są z Programem Operacyjnym Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska.
- 2) Wszystkie objęte ewaluacją strategiczne kierunki miejskiej polityki społecznej są ze sobą merytorycznie powiązane. Przyjęte założenia strategiczne należy ocenić jednoznacznie pozytywnie – stanowią one czytelną i przemyślaną podstawę do planowania i wdrażania działań w skali Miasta. Poza Programem Operacyjnym Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska z katalogiem rezultatów i głównych wskaźników Strategii w Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 powiązanych jest sześć innych dokumentów branżowych. Łącznie w katalogu zdefiniowano 51 wskaźników (21 głównych i 30 dodatkowych).
- 3) Z uwagi na procesualny charakter zmiany w polityce społecznej i ograniczenia w sprawozdawczości trudno jest oceniać jakość realizacji zaplanowanych wskaźników. Dłuższy okres obserwacji powinien umożliwić oszacowanie zasadności opracowanego katalogu wskaźników. W ramach trzech kierunków objętych ewaluacją do wskaźników przypisano 6 dokumentów branżowych. Wskaźniki nie dotyczą obszaru kultury i edukacji, które mogą skutecznie pełnić funkcję dźwigni zmiany społecznej, w tym rozwiązywania problemów społecznych.
- 4) Z przeprowadzonych badań kwestionariuszowych wynika, że poczucie wpływu ankietowanych mieszkank i mieszkańców na to, co dzieje się w Gdańsku, jest relatywnie niskie. Takiego zdania jest 62,1% badanych. Poczucie wpływu jest niższe u mężczyzn i w dzielnicach wschodnich Miasta. W ocenie badanych główną przyczyną niskiego poczucia sprawczości są: przekonanie, że Miasto nie słucha postulatów mieszkank i mieszkańców, brak wiary w sens podejmowanych działań oraz negatywna ocena polityki miejskiej i jakości pracy lokalnej administracji.

- 5) Ocena skali aktywności społecznej mieszkank i mieszkańców jest przeciętna. Największa grupa (40,1%) uważa, że nie jest ona ani wysoka, ani niska. Gorsze oceny wystawiają mężczyźni i osoby w dzielnicach wschodnich Gdańska. Za główne przyczyny niskiego poziomu aktywności uważane są: niski poziom zaangażowania społecznego i zajęcie sferą prywatną, brak wiary w sens podejmowanych działań oraz negatywna ocena polityki miejskiej i jakości pracy lokalnej administracji.
- 6) Zdecydowanie najbardziej popularną formą aktywności społecznej mieszkank i mieszkańców Gdańska, którzy wzięli udział w badaniu, jest głosowanie w budżecie obywatelskim (80,5% wskazań). Popularne jest też działanie w grupach nieformalnych (44,3%). Bardziej aktywne pod kątem formuł zaangażowania są raczej osoby starsze niż młodsze – dotyczy to szczególnie działania w ramach organizacji pozarządowych.
- 7) W ramach instytucji najchętniej realizowane są działania na rzecz wsparcia innych osób, w przestrzeni publicznej oraz w obszarze edukacji i wychowania. Mężczyźni są bardziej zaangażowani w działania w przestrzeni publicznej oraz w obszar sportu i zdrowia, a kobiety – w pomaganie innym oraz działanie na rzecz przyrody i zwierząt. Bardziej intensywna jest też aktywność mieszkank i mieszkańców ze wschodniej części Gdańska.
- 8) Ponad 9 na 10 mieszkank i mieszkańców (92,8%) uważa, że aktywność społeczna jest czymś ważnym. Częściej takiego zdania są kobiety i osoby starsze. Głównymi czynnikami motywującymi do podejmowania aktywności społecznej są poczucie wpływu na najbliższe otoczenie, chęć pomocy innym oraz poczucie satysfakcji. Mężczyźni są częściej niż kobiety motywowani potencjalnymi efektami zaangażowania, chęcią dzielenia się wiedzą i rozwojem własnych zainteresowań, a kobiety – możliwością przebywania z innymi i interesującego spędzenia czasu.
- 9) Barrierami podejmowania aktywności społecznej są przede wszystkim: zbyt mała ilość czasu, ograniczone możliwości wpływu na otoczenie oraz trudności we współpracy z samorządem. Kobiety częściej niż mężczyźni wskazują na znaczenie barier wewnętrznych, w tym wyobrażeń o poziomie własnych kompetencji. Kobietom i osobom starszym częściej przeszkadza niski poziom zaufania w społeczności, zaś mężczyznom i osobom młodszym – niski poziom sprawstwa oraz jakość współpracy z lokalnym samorządem.
- 10) Wśród gdańszczanek i gdańszczan, którzy wzięli udział w badaniu, bardzo wysoka jest skłonność do obdarzania innych zaufaniem (47% w porównaniu do 22% w populacji ogólnopolskiej). Skłonność do podejmowania działań wspólnotowych i przejawiania

postaw altruistycznych jest w Gdańsku podobna do tej obserwowanej w skali kraju. Kobiety i osoby starsze wyraźnie częściej niż mężczyźni i osoby młodsze są skłonne uznawać ważność obdarzania innych zaufaniem, podejmowania działań wspólnotowych oraz przejawiania zachowań altruistycznych.

- 11) Ocena działań Miasta Gdańska w zakresie animowania aktywności społecznej jest niższa od przeciętnej (wyniki poniżej wartości „3” w skali 1-5). Relatywnie najlepiej ocenione zostało przekazywanie mieszkankom i mieszkańcom rzetelnej i obiektywnej informacji publicznej, naj słabiej natomiast – angażowanie mieszanek i mieszkańców w proces podejmowania decyzji. Lepsze oceny wystawiają kobiety oraz osoby starsze i te mieszkające w części południowo-zachodniej Miasta.
- 12) Mieszkanki i mieszkańcy lepiej oceniają możliwość współpracy z organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi (wyniki powyżej przeciętnej) niż z instytucjami miejskimi i władzami Miasta (wyniki poniżej przeciętnej). Kobiety i osoby starsze formułują w tym względzie lepsze oceny niż mężczyźni oraz młodszy badani. Wśród rekomendowanych działań na rzecz wzmocnienia oddolnej aktywności społecznej wymienia się przede wszystkim podejmowanie działań partycypacyjnych (51%), a poza tym odpowiednio prowadzoną politykę informacyjną, zmiany w modelu zarządzania Miastem oraz podejmowanie działań prointegracyjnych.
- 13) Lata 2018-2019 (objęte ewaluacją) są okresem intensyfikacji procesu wdrażania założeń strategicznych w ramach Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 Strategii. Określa się je okresem „pozytywnego zamętu”, w tym włączenia do systemu tworzenia i realizacji polityk nowych podmiotów. Za główne wyzwanie uznano utrzymanie poziomu prowadzenia polityk w badanym obszarze, szczególnie w kontekście pojawiających się głosów o słabnącej jakości współpracy Miasta z organizacjami oraz mieszkankami i mieszkańcami.
- 14) Ogólna ocena zapisów dotyczących Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 Strategii jest pozytywna, a treści kierunkowe określane jako spójne z „duchem Miasta”, odwołaniami do tradycji wspólnoty opartej na solidarności i współodpowiedzialności. Strategia staje się w tym kontekście realizacją pewnego rodzaju filozofii myślenia o Gdańsku jako ośrodku otwartym, w którym budowanie partnerstw i wzmacnianie partycypacji odzwierciedla potrzebę szacunku dla różnorodności.
- 15) Rozbudzanie opartej na solidarności współpracy wymaga czasu na testowanie, które rozwiązania sprawdzają się w praktyce, czyli faktycznie pomagają w aktywizowaniu mieszanek i mieszkańców, a w konsekwencji przynoszą zamierzone rezultaty, czyli na

przykład zwiększony poziom integracji społecznej, rozwiązanie konkretnego problemu czy włączenie w obieg życia w lokalnej społeczności osób ze środowisk defaworyzowanych i zagrożonych wykluczeniem.

- 16) Generalna ocena jakości współpracy na linii Miasto-realizatorzy jest dobra. Podkreślono, że system współpracy się poprawia, a działania w silosach zastępowane są pracami prowadzonymi w modelu horyzontalnym. Budowa polityk miejskich staje się więc coraz bardziej partycypacyjna, a model tworzenia rozwiązań dla lokalnej społeczności – stopniowo coraz mocniej zintegrowany. Zdaniem części realizatorów proces sieciowania wymaga jednak poprawy i pogłębienia, a część jednostek organizacyjnych Miasta odstaje od ogólnie wysokiego standardu budowania partnerstw.
- 17) W procesie rozwijania partnerstw problematyczne są te, w których nie ma jasno określonego celu, a zaangażowane podmioty nie mają pewności co do swojej roli i potencjalnych korzyści z udziału w danym przedsięwzięciu. Trudnością rozwijania partnerstw są też: (1) brak lidera bądź animatora, (2) niejasność odnośnie wyznaczonych zadań i ról, (3) zbyt krótki okres, na jaki partnerstwo jest zawiązywane, (4) ograniczone możliwości angażowania się (deficyty czasu i energii) oraz (5) dominacja grona „ekspertek” i „ekspertów” od partycypacji (szczególnie aktywnych grup i osób).
- 18) Zwiększa się zakres współpracy Miasta z organizacjami pozarządowymi. Ograniczenia w zlecaniu organizacjom zadań wynikają przede wszystkim z niewystarczającej specjalizacji potencjalnych realizatorów. W organizacjach pewna trudność wiąże się z barierą skali prowadzonych działań – dotyczy to przede wszystkim podmiotów średnich i dużych. Uniwersalne problemy dotyczą deficytu zasobów finansowych, problemem z okresem finansowania (dominacja zadań 1-rocznych) oraz kwestii lokalowych.
- 19) Partycypację społeczną często rozumie się na dwa sposoby: jako aktywność na rzecz lokalnej społeczności lub wpływ na zarządzania organizmem miejskim. Panuje przekonanie, że bez partycypacji nie byłoby możliwe prowadzenie działań na rzecz otoczenia na tak szeroką skalę, jak obecnie dzieje się to w Gdańsku. Inwestowanie w partycypację postrzegane jest jako narzędzie potencjalnej zmiany społecznej, szczególnie, gdy wsparte jest odpowiednim unarzędziowaniem diagnostyczno-animacyjnym.
- 20) Podkreśla się ograniczenia projektowego modelu działań i akcentuje potrzebę realizowania działań procesualnie, w długich okresach. Wśród wielu narzędzi

zwiększania partycypacji i budowania partnerstw wymienia się m. in. domy sąsiedzkie, określając je mianem instytucji z ciągle niewykorzystanym potencjałem. Wskazuje się też na wyzwania związane z wykorzystaniem w celach tworzenia solidarnej przyszłości potencjału ludzi młodych oraz osób krytycznie nastawionych do wizji rozwoju Miasta.

- 21) Krytyczne uwagi formułowane w trakcie wywiadów dotyczą przede wszystkim:
- (1) problemów w kontakcie z administracją samorządową, (2) ograniczeń związanych z autonomią społeczniczek i społeczników (czego uosobieniem mają być problemy z funkcjonowaniem Rad Dzielnic), (3) braku widocznych efektów zaangażowania społecznego oraz (4) ograniczonej przekładalności zapisów w politykach miejskich na praktykę wdrażania.

Wprowadzenie. Kontekst badania i założenia metodologiczne

Cel i założenia badawcze

Niniejsze opracowanie jest raportem z ewaluacji drugiego 2-letniego cyklu realizacji Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 (analiza obejmowała lata 2018-2019). Dokument został przyjęty do realizacji Uchwałą Rady Miasta Nr XXX/846/16 z dnia 27 października 2016 roku.

Zasadniczym celem przeprowadzonego badania ewaluacyjnego było sporządzenie konkluzji, które mogą zostać uwzględnione na etapie dalszych prac nad wdrażaniem założeń zapisanych w Strategii, i stanowić odpowiedź na pytanie o adekwatność przyjętego modelu prac oraz ewentualną modyfikację kierunku działań strategicznych. Przedmiotem analizy w raporcie jest ocena jakości prowadzonych działań i stopnia osiągania celów zapisanych w Strategii w odniesieniu do trzech powiązanych ze sobą kierunków: Kierunku 2 (Wzmocnienie i rozwój partycypacji społecznej), Kierunku 3 (Rozwój partnerstwa i solidarności na co dzień) i Kierunku 4 (Subsydiarność).

Okres ewaluacji dotyczy działań realizowanych w okresie 2018-2019, ale z uwagi na specyfikę kierunków poddanych ocenie w drugim cyklu realizacji Strategii należy mieć na uwadze, że poza charakterystyką konkretnych działań przedmiotem ewaluacji jest element procesu rozciągniętego w czasie, rozpiętego na kontinuum, którego początki sięgają jeszcze czasów przed powstaniem Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 (2016 rok). Działania z obszaru wzmocnienia partycypacji, budowania partnerstw i praktycznej realizacji zasady pomocniczości wymagają podejścia holistycznego, uwzględniającego specyficzny sposób myślenia o wdrażaniu polityk miejskich, biorącego pod uwagę nie tylko literę dokumentu strategicznego i wynikającego z niego układu działań, ale również jego ducha.

W procesie ewaluacji prowadzone były działania mające na celu weryfikację oceny jakości i stopnia osiąganych celów kierunkowych zapisanych w dokumencie strategicznym. Należy przy tym podkreślić, że realizacja założeń w ramach Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 Strategii ma docelowo umożliwiać realizację celu głównego, jakim jest „zwiększenie spójności społecznej i jakości wsparcia osób z trudnościami, zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym”. Dodatkowo w Strategii określono trzy cele strategiczne: (1) rozwój wsparcia skierowanego do

osób i rodzin w pokonywaniu trudności, ubóstwa lub wykluczenia społecznego, (2) zwiększenie zintegrowania i udziału wszystkich polityk publicznych w rozwiązywaniu problemów społecznych oraz (3) poprawę jakości zarządzania systemem polityki społecznej.

W analizie przedstawione są dane i wnioski umożliwiające próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie o jakość i stopień osiągania celów strategicznych. Ponadto badanie ewaluacyjne prowadzone było pod kątem możliwości zweryfikowania, jakie są efekty działań podjętych w latach 2018-2019 w odniesieniu do wybranych kierunków strategicznych. Efektem analizy jest próba weryfikacji, w jakim stopniu trafny był dobór podejmowanych działań i skala ich dostosowania do potrzeb odbiorców. W praktyce raport dostarcza wiedzy o poziomie rozwoju obszarów kierunkowych (tj. partycypacji społecznej, partnerstwa i solidarności oraz subsydiarności) w polityce miejskiej w ostatnich latach. Przedstawione w opracowaniu konkluzje bazują także na opiniach i ocenach przedstawicieli różnych grup: zarządzających polityką miejską, realizatorów zadań, jak również mieszkank i mieszkańców (także tych w znaczący sposób zaangażowanych w tematykę partycypacji i budowania partnerstw).

W drugiej połowie 2018 roku prowadzona była ewaluacja pierwszego 2-letniego cyklu realizacji Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030. Dotyczyła ona Kierunku 5 (Sprawny i efektywny system zarządzania polityką społeczną) oraz Kierunku 7 (Zwiększenie dostępności do usług społecznych w oparciu o wykorzystanie techniki mapowania usług). Odmienny merytorycznie obszar wcześniejszej ewaluacji oznacza, że oba opracowania są od siebie w dużej mierze niezależne. Łączy je wprowadzenie podobnego instrumentarium metodologicznego, a w rekomendacjach znajdują się nawiązania do propozycji formułowanych w badaniu realizowanym dwa lata wcześniej, ale oba opracowania mają inny charakter i dotyczą innych zagadnień.

Metodologia badania ewaluacyjnego

Projekt badania zakładał realizację trzech elementów: (1) analizy *desk research*, (2) badania opinii wybranych adresatów Strategii oraz (3) eksperckiej oceny jakości prowadzonych działań oraz stopnia osiągania celów w ramach trzech objętych ewaluacją kierunków. W ramach tego planu przeprowadzono studium ilościowo-jakościowe z wykorzystaniem szeregu technik badawczych. Zebrany materiał pozwala na dokonanie ewaluacji ustalonego obszaru merytorycznego i zakresu czasowego Strategii. Jest jednak również dodatkowo rodzajem diagnozy, którą można wykorzystać w celach wykraczających poza założenia ewaluacyjne.

W pierwszym etapie przeprowadzona została analiza *desk research*, czyli szczegółowy przegląd dokumentów pozwalających na udzielenie odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Do

analizy wybrano zróżnicowany zestaw dokumentów, uwzględniający między innymi: programy branżowe, ewaluacje i ekspertyzy dotyczące konkretnych obszarów polityki Miasta, sprawozdania z realizacji polityk miejskich, protokoły ze spotkań Zespołu Zarządzającego realizacją Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 i wiele innych. Przegląd istniejącej dokumentacji z jednej strony pozwolił na pozyskanie wiedzy o sposobie realizacji polityki miejskiej w obszarze objętym ewaluacją, z drugiej zaś – umożliwił stworzenie założeń badań terenowych na kolejnych etapach.

Drugi i trzeci etap badań realizowane były częściowo symultanicznie. Ich celem było pozyskanie wiedzy o opiniach zarówno twórców, jak i realizatorów oraz adresatów Strategii. Badanie terenowe składało się z dwóch elementów. Pierwszym z nich były zogniskowane wywiady grupowe (n=5). Poszczególne wywiady zostały przeprowadzone z przedstawicielami i przedstawicielkami następujących środowisk:

- 1) Zespołu Zarządzającego Gdańską Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030,
- 2) Gdańskiej Rady Organizacji Pozarządowych,
- 3) innych organizacji pozarządowych, które nie mają swoich przedstawicieli w Gdańskiej Rady Organizacji Pozarządowych,
- 4) instytucji miejskich oraz
- 5) mieszkank i mieszkańców.

Dobór próby do badania zakładał możliwie jak największe zróżnicowanie uczestniczek i uczestników spotkań. W pięciu wywiadach łącznie wzięło udział około 50 osób, reprezentujących różne środowiska, mających różne doświadczenia w polu partycypacji i budowania partnerstw. Różnorodność perspektyw i spojrzeń przełożyła się na pozyskanie interesującego materiału empirycznego, umożliwiającego wieloaspektowe spojrzenie na wyzwania związane z animowaniem działań w obszarach strategicznych objętych ewaluacją za okres lat 2018-2019.

Z uwagi na obostrzenia związane z pandemią COVID-19 wywiady odbyły się za pośrednictwem platform online oferujących funkcjonalność audio- i wideokonferencji (Microsoft Teams oraz Zoom). Wszystkie wywiady odbyły się w listopadzie 2020 roku. W każdym spotkaniu uczestniczyło od kilku do kilkunastu osób. Średni czas trwania wynosił ok. 2 godzin. W przypadku wywiadów z mieszkankami i mieszkańcami osoby zainteresowane uczestnictwem były proszone o wypełnienie formularza z danymi kontaktowymi. Na tej podstawie możliwe było zaproszenie ich na spotkanie.

Wywiady realizowane były w oparciu o scenariusze, który zawierały blok pytań ogólnych oraz bloki dedykowane poszczególnym kierunkom strategicznym będącym przedmiotem ewaluacji.

Jeden scenariusz wykorzystywany był na potrzeby przeprowadzenia wywiadu z grupami oznaczonymi powyżej numerami od 1 do 4. Były to wywiady z reprezentantkami i reprezentantami instytucji miejskich i organizacji pozarządowych. Osobny kształt miał scenariusz dla mieszkanki i mieszkańca. Wynikało to z przyjętego założenia, że gdańszczanki i gdańszczanie mogli nie posiadać doświadczeń związanych z pracą na rzecz wdrażania polityk miejskich czy też realizowania zadań publicznych.

W rozdziale prezentującym wnioski z badania jakościowego znajdują się fragmenty rozmów mające ilustrować relację z przeprowadzonej analizy. Fragmenty te nie są oznaczone – nie zostały opatrzone ani numeracją oznaczającą wywiad, z którego pochodzą, ani identyfikacją badanej osoby, np. ze względu na jej płeć, przedział wiekowy czy pełnioną funkcję. Dodatkowo cytowane fragmenty zostały poddane odpowiednim zabiegom redakcyjnym. Usunięto z nich fragmenty mogące ułatwiać identyfikację rozmówczyń i rozmówców. Zastosowanie obu tych zabiegów miało na celu zwiększenie poziomu anonimowości badanych.

W drugiej połowie listopada 2020 roku zrealizowane zostało także kwestionariuszowe badanie wśród mieszkanki i mieszkańca Gdańska. Wzięło w nim udział łącznie blisko 500 osób (n=461). Zebrany materiał empiryczny ma istotne znaczenie w kontekście całości przeprowadzonej ewaluacji. Pozwala bowiem poznać perspektywę beneficjentów końcowych, jakimi są mieszkanki i mieszkańcy Miasta, a jednocześnie dostarcza wglądu w szeroko definiowany w badaniu temat aktywności społecznej, oddolnego zaangażowania i uwarunkowań partycypacji. Pozyskane dane dają możliwość lepszego zrozumienia, jaka jest jakość „społecznego paliwa” dla prowadzenia w Gdańsku polityki budowania solidarnych partnerstw i demokratycznie współtworzonych współprac z lokalnymi społecznościami.

Badanie zrealizowane zostało online, za pośrednictwem platformy Webankieta.pl. Kwestionariusz był dostępny dla użytkowników i użytkowniczek przez około 2 tygodnie. Na skuteczność rekrutacji do badania wpływ miały działania podjęte przez Zamawiającego, tj. publikacja zaproszenia do wzięcia udziału w badaniu za pośrednictwem miejskich kanałów informacyjnych, na przykład na stronie Gdańsk.pl, kanale facebookowym Łączy Nas Gdańsk czy na Gdańskiej Platformy Edukacyjnej.

Realizacja badań online niesie ze sobą określone ograniczenia metodologiczne, o których trzeba pamiętać analizując wyniki badań. Brak pełnej kontroli nad tym, do kogo trafia zaproszenie do wzięcia udziału w badaniu, oznacza, że dobór próby oparty jest na dostępności. W badaniach biorą udział ochotniczki i ochotnicy, czyli osoby, które przejawiają zainteresowanie określoną tematyką, ale też chcą poświęcić czas na wypełnienie kwestionariusza. W grupie osób, które wypełniły kwestionariusz, 16,1% badanych pełniło funkcję radnego (dzielnicowego lub miejskiego), które w okresie objętym analizą. Należy zakładać, że reprezentatywność danych

jest przez to ograniczona w stosunku na przykład do badań prowadzonych w zgodzie z logiką doboru losowego.

Pomimo tych ograniczeń z pewnością warto dokładnie przeanalizować wnioski z badań. Dotyczy to zarówno pojedynczych odpowiedzi na pytania (także pytania otwarte), jak i zróżnicowań w obrębie badanej populacji ze względu na trzy czynniki różnicujące: (1) płeć, (2) wiek oraz (3) miejsce zamieszkania. Analiza uwzględniająca różnice między tymi zmiennymi odkrywa wiele ciekawych perspektyw na naturę aktywności społecznej mieszkanek i mieszkańców Gdańska.

Zapoznając się z wynikami badań ilościowych należy mieć na uwadze, że sumowanie odsetków odpowiedzi na pytania może w niektórych przypadkach nieznacznie różnić się od wartości równej 100,0. Odchylenia o 0,1 lub 0,2 p.p. są efektem zaokrąglenia danych w poszczególnych kategoriach, nie zaś błędem w sumowaniu wartości dla poszczególnych kategorii.

Struktura raportu

Z uwagi na fakt, że badane w ewaluacji kierunki strategiczne są ze sobą merytorycznie ściśle powiązane, w raporcie nie zaprezentowano wniosków z analizy w podziale na części, które miałyby odpowiadać specyfice poszczególnych kierunków. Kierunek prezentacji danych ma charakter problemowy w obszarze konkretnego typu informacji pozyskanych w trakcie realizacji badań (analiza dokumentów, badanie kwestionariuszowe wśród mieszkanek i mieszkańców oraz zogniskowane wywiady grupowe).

Raport składa się z kilku głównych części. Po otwierającym opracowanie ewaluacyjne *executive summary* i niniejszym wprowadzeniu pierwszy zasadniczy rozdział analizy przedstawia wnioski z analizy dokumentów. Zostały w nim zawarte ogólne informacje w kilku obszarach: (1) założeń Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 i sposobu ich realizacji, (2) odniesień do innych dokumentów strategicznych (w tym także programów branżowych powiązanych z kierunkami, jakie były przedmiotem ewaluacji), (3) modelu zarządzania Strategią, (4) szczegółowego opisu kierunków Strategii objętych ewaluacją oraz (5) analizy katalogu rezultatów i wskaźników dla Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4, które są przedmiotem ewaluacji.

Dwa rozdziały poświęcone są wnioskowi z badań terenowych prowadzonych w ramach studium ewaluacyjnego. W pierwszym z nich opisane są szczegółowo oceny i opinie mieszkanek i mieszkańców dotyczące tematyki partycypacji i aktywności społecznej. Ten fragment analizy odzwierciedla obszary problemowe podjęte w badaniu kwestionariuszowym. Opisane w nim

zostały następujące zagadnienia: (1) opinie na temat aktywności społecznej i możliwości wpływu gdańszczanek i gdańszczan na kondycję Miasta, (2) osobiste doświadczenia aktywności społecznej badanych z okresu 2018-2019, (3) postawy i wartości związane z aktywnością społeczną oraz (4) ocena polityki miejskiej w obszarze aktywności społecznej.

Kolejny fragment opracowania przedstawia wyzwania, jakie wiążą się z rozwojem polityki miejskiej w obszarach objętych ewaluacją. Wnioski z badań powstały w oparciu o serię wywiadów pogłębionych i dotyczą kluczowych wątków, jakie pojawiały się w narracji o Mieście i miejskim modelu budowania partnerstw i współprac. Rozdział podzielony jest na kilka zasadniczych części, które dotyczą: (1) procesualnego wymiaru polityki partycypacyjnej, (2) praktyki tworzenia i wzmocnienia partnerstw, (3) sposobów rozumienia partycypacji i uwarunkowań różnych przejawów tego zjawiska oraz (4) wyzwań gdańskiej polityki partycypacyjnej.

W zakończeniu znajduje się analiza SWOT polityki Miasta w obrębie Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030, a także szczegółowe rekomendacje opracowane w podziale na wyróżnione obszary problemowe.

Założenia strategiczne oraz metody i efekty ich realizacji

Gdańska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030. Ogólna charakterystyka

Gdańska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030, przyjęta jesienią 2016 roku, wyznacza ramę polityki Miasta w ewaluowanym obszarze na okres kilkunastu lat. Taki horyzont czasowy umożliwia metodyczne wdrażanie założeń strategicznych, procesualne uprawianie polityki społecznej mającej przynosić korzyści mieszkańcom i mieszkańcom Miasta. Jednocześnie dokument przygotowany został w taki sposób, by uczulać na możliwe zagrożenie dezaktualizacji zdefiniowanych na ogólnym poziomie wyzwań strategicznych. Przewidziane to zostało już na etapie definiowania kierunków wyznaczonych w Strategii. Dwa z nich szczególnie wyraźnie akcentują potrzebę bieżącego reagowania na dynamicznie zmieniający się krajobraz społeczny – Kierunek 1 (Budowanie mechanizmów rozwiązywania nowych wyzwań) oraz Kierunek 5 (Sprawny i efektywny system zarządzania polityką społeczną).

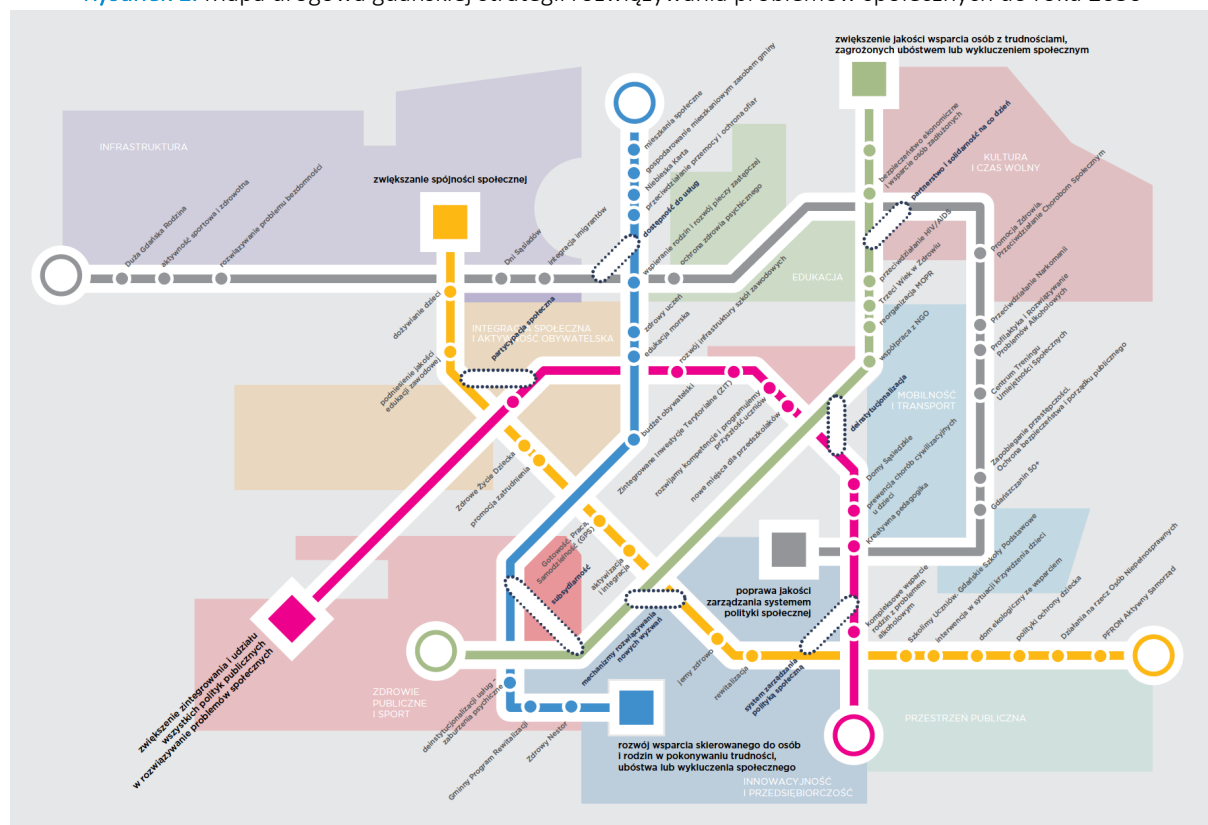
Dokument strategiczny został przygotowany w przystępnej formie – uniknięto w nim żargonu typowego dla wielu opracowań o podobnym charakterze i przedstawiono w atrakcyjnej szacie graficznej. Kluczowe znaczenie w Strategii mają kierunki działań, które wyznaczają ramę miejskiej polityki, realizowaną poprzez Gdańskie Programy Operacyjne 2023, a także szereg programów branżowych, projektów, modeli, procedur i planów.

Dokument strategiczny trafnie mapuje główne wyzwania lokalnej polityki społecznej, a kierunki będące przedmiotem ewaluacji – dotyczące wzmacniania partycypacji, rozwijania partnerstw i subsydiarności – czyni de facto paliwem zmiany społecznej w skali całego Miasta. To bowiem filozofia działania na rzecz dobra wspólnego, solidarnej współpracy i pomocniczości stanowi esencję realizowania w praktyce konkretnych elementów strategii rozwoju lokalnego, w tym także rozwiązywania istniejących problemów społecznych oraz zapobiegania występowaniu nowych trudności i niepokojów.

Ideę polityki społecznej Miasta Gdańska zaplanowaną na okres do 2030 roku dobrze oddaje czytelny schemat metra. Kierunki działań strategicznych są stacjami metra, programy operacyjne przedstawione zostały w postaci dzielnic, a cele, programy i wartości przyświecające

Miastu stanowią przystanki gęstej, niepozbawionej węzłów przesiadkowych (m. in. partycypacja społeczna i subsydiarność) sieci komunikacyjnej.

Rysunek 1. Mapa drogowa gdańskiej strategii rozwiązywania problemów społecznych do roku 2030



Źródło: Gdańska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030, s. 10-11.

Strategia powstała w efekcie długotrwałego procesu, dodatkowo wspartego adekwatnie prowadzoną diagnozą. Jest to opracowanie obejmujące wszystkie kluczowe obszary polityki społecznej Miasta, choć nieprecyzyjnie wyrażenie, jak konkretnie rozumiane są „problemy społeczne” – wyzwania, na które Strategia ma odpowiadać. Należy zakładać, że takie zadanie pozostawione zostało do doprecyzowania na poziomie dokumentów, które mają wcielać w życie założenia zapisane w Strategii.

W Strategii znalazło się odniesienie do 48 dokumentów branżowych o różnym statusie, w tym tych, które na etapie tworzenia Strategii były w trakcie opracowywania czy oczekiwały na rekomendację do realizacji. Na tej liście znajdują się zarówno programy wpisane w ramy Strategii z uwagi na określone wymogi ustawowe, jak i programy będące elementem polityki Miasta niezależnie od wytycznych ustawodawcy.

Należy jednak mieć na uwadze fakt, że od czasu wypracowania i opublikowania dokumentu strategicznego minął okres kilku lat. W tym czasie pojawiły się nowe pomysły i nowe rozwiązania na zarządzanie polityką miejską, w tym konkretne dokumenty strategiczne realizujące wizję zapisaną w Strategii. Przykładem takich działań mogą być Model na Rzecz Równego Traktowania (który zakłada, między innymi, że sposobem na rozwiązywanie problemów społecznych jest dbałość o zapewnienie równego dostępu do usług społecznych) czy Programy opieki nad zwierzętami bezdomnymi oraz zapobiegania bezdomności zwierząt w latach 2018 i 2019 (dedykowane problemowi określonymu w nazwie programu i przeznaczone do realizacji za okresy roczne).

Związek Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z innymi dokumentami strategicznymi

Gdańska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 stanowi jeden z elementów polityki społecznej Miasta oraz część programu rozwoju lokalnego zdefiniowanego w dokumencie Gdańsk 2030 Plus Strategia Rozwoju Miasta oraz Programach Operacyjnych. Proces budowy tak pomyślanej polityki rozpoczął się w 2012 roku i uwzględnił udział zarówno wielu podmiotów, jak i osób indywidualnych (ekspertek i ekspertów oraz przedstawicieli i przedstawicieli społeczności lokalnej).

Na poziomie filozofii myślenia o polityce społecznej i rozwoju lokalnym istnieje wyraźna zbieżność między Gdańską Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 a dokumentem Gdańsk 2030 Plus Strategia Rozwoju Miasta. Wiąże się ona ze wspomnianym wielokrotnie w różnych kontekstach w poszczególnych fragmentach raportu wątkiem norm i wartości, na których oparta ma być wizja zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego Miasta. Założenia te znajdują następnie przełożenie na to, jak formułowane bądź realizowane są poszczególne programy branżowe.

W Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 szczegółowo określono, jaki jest stopień powiązań poszczególnych programów branżowych z Programami Operacyjnymi. Niektóre dokumenty branżowe wpisują się w założenia większej liczby Programów Operacyjnych. Przykładami mogą być: Powiatowy Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych, Programy Współpracy Miasta Gdańska z Organizacjami Pozarządowymi czy Gminny Program Rewitalizacji.

Dokumenty branżowe wpięte w ramy Strategii najsilniej powiązane są z Programem Operacyjnym Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska. Istotne są też połączenia między Strategią a Programami Operacyjnymi z obszaru edukacji oraz zdrowia publicznego i sportu.

Jedynym obszarem, w którym nie określono związku na linii Strategia-Program Operacyjny, jest atrakcyjność inwestycyjna.

W Strategii brakuje natomiast wyraźnych odniesień do dokumentów strategicznych wyższego rzędu (na przykład Strategii Rozwoju Kraju 2020, Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej czy Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji).

Tabela 1. Skala powiązania Strategii z dokumentami branżowymi przypisanymi do zakresu tematycznego Programów Operacyjnych

Program Operacyjny	Liczba dokumentów branżowych	Pokrycie Programu Operacyjnego dokumentami branżowymi
Integracja społeczna i aktywność obywatelska	39	81%
Edukacja	32	67%
Zdrowie publiczne i sport	27	56%
Innowacyjność i przedsiębiorczość	19	40%
Kultura i czas wolny	11	23%
Infrastruktura	6	13%
Mobilność i transport	4	8%
Przestrzeń publiczna	2	4%
Atrakcyjność inwestycyjna	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Model Zarządzania Gdańską Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030

Zgodnie z zapisem w dokumencie strategicznym za realizację Strategii odpowiedzialny jest Wydział Rozwoju Społecznego Urzędu Miejskiego w Gdańsku, który jednocześnie prowadzi Zespołowi Zarządzającemu Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030. Zespół Zarządzający zajmuje się wdrożeniem, monitorowaniem i ewaluacją zapisów strategicznych. Jego rolę określa szczegółowo Zarządzenie nr 51/17 Prezydenta Miasta Gdańska z dnia 11 stycznia 2017 roku.

W skład pierwszego Zespołu powołano 24 osoby, przyjmując równocześnie, by Zespół spotykał się z częstotliwością minimum kwartalną. Do zadań Zespołu zaliczono między innymi: (1) działania koordynacyjne (praca nad spójnością wskaźników między Programami Operacyjnymi i dokumentami branżowymi, opracowywanie katalogu rezultatów do kierunków działań Strategii), (2) przygotowywanie wytycznych do budowania i realizacji dokumentów branżowych, (3) utworzenie lokalnego obserwatorium badań społecznych, (4) działania

z obszaru monitoringu i ewaluacji, a także (5) testowanie pilotażowych rozwiązań projektowych.

Zarządzenie nr 1208/20 Prezydenta Miasta Gdańska z dnia 26 sierpnia 2020 roku wprowadziło zmiany w składzie członków i członków Zespołu. Znalazło się w nim 18 osób. W praktyce od 2019 roku w posiedzeniach Zespołu Zarządzającego Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 uczestniczą również członkinie i członkowie Zespołu Programowego w ramach Programu Operacyjnego Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska. Łącznie w pracach Zespołu Zarządzającego Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 udział biorą, podobnie jak wcześniej, 24 osoby. W zarządzeniu nie znalazł się zapis o konieczności spotkań Zespołu minimum raz na kwartał.

Zaangażowanie w prace nad wdrożeniem i monitorowaniem Strategii osób koordynujących działania Programu Operacyjnego Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska jest naturalnym efektem silnego powiązania obu dokumentów. Również na poziomie wskaźników widoczny jest związek między działaniami prowadzonymi w ramach Programu Operacyjnego a wytycznymi i celami strategicznymi.

Ważnym zadaniem Zespołu Zarządzającego jest bieżące monitorowanie postępu realizacji zadań w ramach określonych w Strategii Kierunków oraz koordynowanie działań ewaluacyjnych. Zgodnie z przyjętymi założeniami ewaluacje cząstkowe realizowane są w cyklach 2-letnich, począwszy od 2018 roku. Czwarty cykl ewaluacyjny w 2024 roku będzie miał charakter meta-ewaluacji podsumowującej wcześniejsze ustalenia badawcze i pozwalającej na przygotowanie kolejnego okresu funkcjonowania ram strategicznych.

Szczegółowy opis kierunków Strategii objętych ewaluacją

W Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 wyodrębniono trzy powiązane ze sobą kierunki. Kierunek 2 (Wzmacnianie i rozwój partycypacji społecznej uwzględniający kreowanie i promowanie postaw odpowiedzialności), Kierunek 3 (Rozwój partnerstwa i solidarności na co dzień) oraz Kierunek 4 (Subsydiarność) łączy perspektywa współpracy i uzyskiwania efektu synergii poprzez wykraczanie poza tradycyjne schematy działań oraz budowanie relacji międzysektorowych.

Rysunek 2. Kierunki działań w Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 objęte ewaluacją za okres 2018-2019



Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentu strategicznego (Gdańska Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030)

KIERUNEK 2. Wzmacnianie i rozwój partycypacji społecznej uwzględniający kreowanie i promowanie postaw odpowiedzialności

Celem Kierunku 2 jest zwiększenie udziału mieszkank i mieszkańców w życiu społecznym Gdańska. Cel ten ma zostać osiągnięty poprzez upodmiotowienie osób wykluczonych i zwiększenie skali współpracy z partnerami z różnych sektorów. Zgodnie z przyjętym założeniem strategicznym wyższy poziom partycypacji oznacza większe prawdopodobieństwo prowadzenia efektywnych działań na rzecz gdańszczanek i gdańszczan oraz szybsze reagowanie na kluczowe wyzwania.

Realizacja działań zapisanych w Kierunku 2 ma skutkować podniesieniem poziomu jakości udziału w życiu społecznym, w tym także lepszym reagowaniem na potrzeby mieszkank

i mieszkańców oraz zwiększeniem poczucia ich wpływu na kierunek rozwoju Miasta. Poprzez odpowiednio prowadzoną politykę informacyjno-komunikacyjną możliwe będzie budowanie kapitału społecznego i zwiększanie poziomu zaufania w lokalnej społeczności.

Cel miejskiej polityki, jakim jest dążenie do zwiększania udziału mieszkanki i mieszkańców w życiu publicznym w Gdańsku, powinien być realizowany w procesie działań podejmowanych na pięciu poziomach. Są to: (1) informowanie, (2) konsultowanie, (3) wspólne podejmowanie decyzji / partnerstwo, (4) wspólne działanie oraz (5) wspieranie niezależnych inicjatyw / samorządzenie.

W dokumencie strategicznym zapisano także, że przyjęte założenia powinny być realizowane w pracach nad dokumentami programowymi i strategicznymi, a logika myślenia partycypacyjnego powinna przenikać sposób pracy nad tworzeniem optymalnych rozwiązań dla Miasta. Wszystkie przyjęte w ramach tego Kierunku założenia należy ocenić pozytywnie. Wyznaczają one partycypacyjną ramę polityki miejskiej, oddając „ducha” Miasta i zakładając, że organizm miejski jest demokratyzującą się strukturą, której jakość wyznaczać będą w znacznym stopniu działania podejmowane oddolnie.

KIERUNEK 3. Rozwój partnerstwa i solidarności na co dzień uwzględniający łączenie zasobów dla uzyskania synergii, kompleksowość rozwiązań oraz współpracę i komunikację

Celem Kierunku 3 jest promowanie idei solidarnych partnerstw jako platform wypracowywania skutecznych rozwiązań szeregu różnych problemów społecznych. Partnerstwa wymagają uspołnienia misji i wizji oraz takiego sposobu wykorzystania zasobów, który pozwoli na osiągnięcie określonych celów.

Partnerstwa wzmacniają dehierarchizację relacji między partnerami i otwierają perspektywę budowania codziennej solidarności, wzajemnego wsparcia podmiotów w procesie wspólnego działania. O istocie, sensie i jakości partnerstwa decydują osoby angażujące się w jego budowanie i wzmacnianie. Ich zaangażowanie jest kluczowe dla powodzenia danej inicjatywy.

Aby współpracę umacniać, partnerzy powinni móc czuć korzyść z bycia częścią konkretnego przedsięwzięcia. Umiejętna kooperacja i sieciowanie zwiększają szanse na to, że partnerzy będą czuli sprawczość jako uczestnicy danego procesu społecznego oraz będą poszukiwać konstruktywnych metod rozwiązywania trudności. W poczuciu solidarności partnerzy powinni też być gotowi na wyjście poza krąg własnych interesów i działania na rzecz dobra własnego czy własnej wspólnoty.

Dla praktycznego powodzenia partnerstwa kluczowe znaczenie mają wspólne planowanie i monitorowanie działań oraz ustalenie jasnych procedur postępowania. Partnerzy powinni przy tym mieć świadomość zakresu odpowiedzialności przypisanego zarówno sobie, jak i innym podmiotom. Dla Miasta głównym zadaniem jest tworzenie warunków do rozwijania partnerstw, przede wszystkim sieciowanie, bycie łącznikiem między podmiotami oraz gotowość do ustępowania z funkcji lidera i realizatora w poszczególnych działaniach.

Podobnie jak w przypadku Kierunku 2, ideę rozwijania partnerstw i solidarności na co dzień należy ocenić pozytywnie. Zwrot ku współpracy i budowaniu rozwiązań w kontekście międzysektorowym stanowi właściwą odpowiedź na wyzwania złożonego, nieoczywistego świata społecznego. Odnalezienie się w nim wymaga przekraczania ram tradycyjnie zdefiniowanych układów organizacyjnych i wypracowywania modeli, które pozwolą realizować politykę miejską w realiach coraz bardziej komplikujących się sieci powiązań międzyinstytucjonalnych.

KIERUNEK 4. Subsydiarność

Celem Kierunku 4 jest praktyczna realizacja konstytucyjnej zasady pomocniczości, zawartej w preambule do Konstytucji RP. Zgodnie z tą zasadą Miasto nie powinno przeszkadzać w realizacji działań organizacjom i grupom nieformalnym, jednocześnie dbając o pobudzanie oddolnej aktywności oraz udzielanie wsparcia, gdy zaistnieje taka potrzeba.

W praktyce subsydiarność polega na tym, że Miasto przekazuje do realizacji część działań innym podmiotom, wykorzystując potencjał realizatorów, którzy działają na obszarze Gdańska. Taki sposób myślenia zasadza się na przekonaniu o tym, że dobrze celowane wsparcie mogą oferować realizatorzy wyspecjalizowani w świadczeniu określonego zakresu usług.

Działania podejmowane w zgodzie z duchem Kierunku 4 mają przynieść rewolucyjną zmianę w modelu zarządzania Miastem. W miejsce hierarchicznej centralizacji i schematycznego biurokratyzowania powinno ono stać się pluralistyczne, elastyczne i wielobiegunowe. Taka zmiana powinna przyczynić się z jednej strony do podniesienia jakości świadczonych usług, z drugiej zaś – do lepszego przygotowania do wyzwań związanych z rozwiązywaniem lokalnych problemów społecznych. Docelowo Kierunek 4 ma również wspierać rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz wzrost poziomu zaufania społecznego mieszkanki i mieszkańców.

Idea subsydiarności wpisana w założenia strategiczne ma kluczowe znaczenie z punktu widzenia skutecznej realizacji polityki miejskiej. Jest też często niedoceniana jako zasada, której wdrożenie stanowi warunek konieczny zmiany społecznej. Bez włączania nowych podmiotów do siatki realizatorów zadań publicznych, bez oddawania pola i dbania o zwiększanie

samodzielności organizacji, w końcu bez odpowiedniej atmosfery wspólnej pracy, w której lokalna administracja wspiera i tworzy warunki do działania organizacjom i osobom z innych sektorów, nie będzie możliwe prowadzenie polityki społecznej w dużym ośrodku na skalę potrzeb i oczekiwań jego mieszkanki i mieszkańców. Należy więc niewątpliwie pozytywnie ocenić uznanie subsydiarności za osiowy kierunek strategiczny rozwoju lokalnego.

Analiza katalogu rezultatów i wskaźników dla Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4. Ocena ilościowo-jakościowa

W opracowanym katalogu rezultatów i głównych wskaźników do Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 w odniesieniu do jej siedmiu kierunków działań wyróżniono następujące rezultaty dla Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 Strategii.

Tabela 2. Katalog rezultatów dla Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030

KIERUNEK 2	
2.1.	Aktywna współpraca sektora pozarządowego z Miastem
2.2.	Wysoki poziom zaangażowania mieszkańców w wolontariat
2.3.	Mieszkańcy zaangażowani w sprawy Miasta
2.4.	Wysoki poziom kapitału społecznego
KIERUNEK 3	
3.1.	Mieszkańcy aktywni sąsiedzko i lokalnie
3.2.	Wysokie kompetencje sektora organizacji pozarządowych i społeczników
3.3.	Miasto partnerem dla osób i podmiotów kreujących życie społeczne
3.4.	Mieszkańcy wspierający się w pokonywaniu trudności poprzez samopomoc
3.5.	Gdańsk Miastem otwartym na różnorodność
KIERUNEK 4	
4.1.	Działania poprzez partnerstwa na rzecz rozwoju społecznego
4.2.	Trafna alokacja i redystrybucja zasobów Miasta
4.3.	Zwiększony udział organizacji pozarządowych w realizacji zadań Miasta
4.4.	Większa współodpowiedzialność mieszkańców za politykę społeczną

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Aby móc zmierzyć stopień realizacji rezultatów, zaproponowano zestaw wskaźników przypisanych do różnych Programów Operacyjnych. Na potrzeby ewaluacji dokonano ilościowo-jakościowej analizy stopnia realizacji rezultatów, bazując na szeregu dokumentów, przede wszystkim na raportach z realizacji Programu Operacyjnego Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska oraz kluczowych ustaleniach z realizacji programów branżowych (za lata objęte ewaluacją, czyli 2018 i 2019). Ilościowo-jakościowy charakter analizy wynika przede wszystkim z faktu, że w oparciu o pozyskaną dokumentację sprawozdawczą nie jest możliwe precyzyjne ilościowe określenie stopnia realizacji wskaźnika. W niektórych przypadkach brakuje danych także do oceny o charakterze jakościowym.

W Tabeli 3 zamieszczone zostało zestawienie dokumentów branżowych, do których odniesienia znajdują się w Katalogu rezultatów i głównych wskaźników do Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 w odniesieniu do jej siedmiu kierunków działań. Poza odwołaniem do Programu Operacyjnego Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska w Katalogu znajdują się odniesienia do sześciu innych dokumentów.

Ta liczba może zaskakiwać, zakładając, że w Strategii znajdują się łącznie odwołania do 48 dokumentów, a działania z obszaru wzmacniania partycypacji, budowania solidarnych partnerstw i promowania subsydiarności przenikają politykę społeczną Miasta Gdańska. W efekcie trudno jednoznacznie ocenić, w jakim stopniu wypracowana struktura rezultatów i wskaźników jest adekwatna z punktu widzenia realizacji celów strategicznych.

Wybrane wskaźniki są istotnymi korelatami stopnia realizacji działań w obrębie poszczególnych kierunków strategicznych. Ich liczba także jest znaczna i pozwala na zdobycie szerszego oglądu skali realizacji przyjętych założeń w odniesieniu do dokumentu strategicznego. Z drugiej strony w zestawieniu brakuje odwołań choćby do założeń Programu Operacyjnego Kultura i Czas Wolny czy Programu Operacyjnego Edukacja, czy też gdańskich modeli (Modelu Integracji Imigrantów czy Modelu na Rzecz Równego Traktowania).

Tabela 3. Dokumenty branżowe powiązane z Katalogiem rezultatów i głównych wskaźników Strategii w Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4

Skrót nazwy	Nazwa dokumentu
<i>PO ISiAO</i>	Program Operacyjny Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska Strategii Rozwoju Gdańska
<i>PRPB</i>	Program Rozwiązywania Problemu Bezdomności
<i>SZPPiRPAoPN</i>	Szczegółowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii
<i>PWzOP</i>	Program Współpracy Miasta Gdańska z Organizacjami Pozarządowymi
<i>MPPZoALRP</i>	Miejski Program Promocji Zatrudnienia oraz Aktywizacji Lokalnego Rynku Pracy
<i>PPDnrON</i>	Powiatowy Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych
<i>POZP</i>	Program Ochrony Zdrowia Psychicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

W Tabeli 4 zaprezentowane zostało szczegółowe zestawienie wskaźników mierzących osiągnięcie rezultatów Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 w odniesieniu do Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4. Litera „T” w tabeli oznacza, że dany wskaźnik jest przypisany do jednego z trzech kierunków. Kolorem oznaczono, który kierunek jest wiodący dla danego wskaźnika.

Tabela 4. Zestawienie wskaźników mierzących osiągnięcie rezultatów Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 w odniesieniu do Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4

Lp.	Wskaźnik	Źródło wskaźnika	K2	K3	K4	2018	2019	Komentarz / uwagi
1.	Liczba konsultacji społecznych i procesów partycypacyjnych	PO ISiAO	T	T		196	147	2018-2019: tendencja spadkowa (▼). W 2016 odbyło się 86 konsultacji społecznych i procesów partycypacyjnych, a w 2017 roku – 102.
2.	Liczba rad programowych, zespołów doradczych, zespołów programowych, komisji	WRS / MOPR	T			Patrz obok		W 2019 było 15 rad społecznych w skali całego Miasta. Warto doprecyzować, o jakim zakresie przedmiotowym mowa, określając specyfikę rad, zespołów i komisji.
3.	Liczba kampanii informacyjno-edukacyjnych zrealizowanych w ramach programów i projektów społecznych	Wskaźnik rekomendowany do zbierania	T			Brak danych		Wskaźnik byłby przydatny w ocenie ilościowej jakości polityki informacyjno-komunikacyjnej Miasta.
4.	Szacunkowa liczba odbiorców działań informacyjno-edukacyjnych	Wskaźnik rekomendowany do zbierania	T			Brak danych		Wskaźnik wymaga poprawy jakości monitoringu wśród realizatorów, określenia koordynatora zadania i wypracowania planu agregowania danych.
5.	Zadowolenie mieszkańców z możliwości wpływania na działania władz Miasta	PO ISiAO	T	T		28,1%	Brak danych	Pomiar w 2016 roku wskazywał identyczną wartość procentową – poziom zadowolenia pozostał bez zmian w badanym okresie. W 2019 roku badania nie były realizowane. Źródło: Badanie opinii społecznej realizowane w Gdańsku na zlecenie Urzędu Miejskiego w Gdańsku
6.	Liczba wolontariuszy w poszczególnych ścieżkach wolontariatu	PO ISiAO	T	T	T	4749	5114	2018-2019: tendencja wzrostowa (▲). Wzrost liczby wolontariuszek i wolontariuszy jest stałą tendencją. Dla porównania: w 2013 roku było ich 2475, a w 2016 roku – 3563.
7.	Znaczenie wolontariatu jako aktywności społecznej w ocenie mieszkańców	PO ISiAO	T	T	T	76,9%	Brak danych	Pomiar w 2016 wyniósł 75,3% - zauważalna jest więc nieznaczna tendencja wzrostowa. Odsetek respondentów, którzy w badaniu opinii społecznej w Gdańsku udzielili odpowiedzi „bardzo dobrze” i „raczej dobrze” na pytanie: „Czy dla Pana(-i) osoby (...), wolontariat jako forma aktywności społecznej jest czymś ważnym?”. W 2019 roku badania nie były realizowane. Źródło: Badanie opinii społecznej realizowane w Gdańsku na zlecenie Urzędu Miejskiego w Gdańsku
8.	Liczba beneficjentów zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe	PO ISiAO	T	T	T	383138	576563	2018-2019: tendencja wzrostowa (▲). Wzrost aż o 50%. We wcześniejszych latach liczba beneficjentów była jednak wyraźnie wyższa niż w 2018 roku. 2015: 532812 2016: 445613 2017: 464958
9.	Liczba organizacji pozarządowych zarejestrowanych w Gdańsku	PO ISiAO	T	T	T	2251	2209	2018-2019: tendencja spadkowa (▼). Najwięcej zarejestrowanych organizacji było w 2017 roku (2286) – do tego momentu liczba podmiotów sukcesywnie rosła (dane za lata 2013-2017).
10.	Liczba inicjatyw zrealizowanych w ramach funduszy na oddolne działania mieszkańców	WRS	T	T	T	272	301	2018-2019: tendencja wzrostowa (▲). Od roku 2013, gdy inicjatyw było łącznie 10, zauważalna jest wyraźna tendencja wzrostowa. „Skoki” liczby inicjatyw miały miejsce między 2013 i 2014 rokiem (+104), a następnie między 2016 i 2017 rokiem (+117).
11.	Frekwencja w wyborach do Rad Dzielnic	PO ISiAO	T		T	Brak danych	20,4%	W wyborach do Rad Dzielnic w 2017 roku średnia frekwencja dzielnicowa wyniosła 13,2%, była więc znacząco (o 7,2 p.p.) niższa niż w ostatnich wyborach.
12.	Liczba działań podnoszących kompetencje osób z sektora organizacji pozarządowych i społeczników	PWzOP	T	T	T	Patrz obok		W sprawozdaniach z Programów Współpracy Miasta Gdańska z Organizacjami Pozarządowymi nie ma informacji na temat liczby działań podnoszących kompetencje osób z sektora organizacji pozarządowych i społeczników. Podkreśla się, że tego rodzaju działania są prowadzone, m. in. w przestrzeni „Solidarność codziennie” (Europejskie Centrum Solidarności) czy dzięki wsparciu projektu Fundacji Inicjowania Rozwoju „Up Foundation”.
13.	Liczba dzielnic w których działają partnerstwa lokalne	PO ISiAO	T	T	T	10	10	2018-2019: tendencja bez zmian (●). Partnerstwa lokalne to formalne lub nieformalne koalicje instytucji i organizacji, współpracujące z Wydziałem Rozwoju Społecznego Urzędu Miejskiego w Gdańsku. Realizowane są w następujących dzielnicach: Osowa, Siedlce, Pieki-Migowo, Strzyża, Stogi z Przeróbką, Nowy Port, Orunia, Ujeścisko, Biskupia Górka / Stary Chełm, Dolne Miasto.
14.	Liczba działających domów sąsiedzkich, klubów itp.	PWzOP	T	T	T	23	25	W 2018 r. zwiększono łączną kwotę przeznaczoną na prowadzenie domów i klubów sąsiedzkich do 1 mln zł.

Tabela 4 c.d. Zestawienie wskaźników mierzących osiągnięcie rezultatów Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 w odniesieniu do Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4

15.	Liczba działań podjętych na rzecz różnorodności	WRS	T	T	T	Patrz obok		Trudno oszacować liczbę takich działań. Na etapie badań terenowych nie były dostępne tego rodzaju dane w postaci zagregowanego zestawienia. Warto natomiast podkreślić, że dziesiątki działań (tu również trudno policzyć, ile dokładnie – różne zakresy czasowe) realizowanych jest w ramach 179 rekomendacji wdrożeniowych w Modelu na Rzecz Równego Traktowania. Równolegle kilkadziesiąt zadań o różnej skali i charakterze realizowanych jest w ramach Modelu Integracji Imigrantów.
16.	Liczba partnerstw interdyscyplinarnych i międzybranżowych	PO ISiAO	T	T	T	68	74	2018-2019: tendencja wzrostowa (▲). Liczba partnerstw sukcesywnie rośnie od 2013 roku. Było ich wówczas 29. Tendencja wzrostowa ma charakter zbliżony do liniowego.
17.	Udział wydatków na współpracę z organizacjami pozarządowymi w wydatkach bieżących Miasta	PO ISiAO			T	1,65%	2,04%	2018-2019: tendencja wzrostowa (▲). W 2018 roku wskaźnik procentowy był najniższy od 2013 roku. Od tego czasu (do 2019 roku włącznie) wskaźnik waha się od 1,65% do 2,05% w 2017 roku.
18.	Liczba zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe	PO ISiAO	T	T	T	344	482	2018-2019: tendencja wzrostowa (▲).
19.	Liczba przyznanych dotacji na podjęcie działalności gospodarczej	PPZoALRP			T	Patrz obok		W 2018 roku 4675 osób zostało skierowanych na działania aktywizacyjne. Liczba nowych beneficjentów programów rynku pracy wyniosła 3032 osoby. Jedną z form aktywizacji było podejmowanie działalności gospodarczych przy współudziale środków Gdańskiego Urzędu Pracy (458 osób). Ze środków PFRON udzielono dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej 17 osobom (w 2019 roku – 21 osób).
20.	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach zatrudnienia subsydiowanego	PPZoALRP			T	425	157	2018-2019: tendencja spadkowa (▼).
21.	Odsetek instytucji, które wdrożyły rozwiązania w zakresie ochrony Praw Człowieka (Polityki Ochrony Dziecka, Karta Praw Osób Niepełnosprawnych itp.)	MOPR	T			Brak danych		Wskaźnik nie jest raportowany w sprawozdaniach rocznych instytucji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Uzupełnieniem dla głównych wskaźników jest zestawienie tabelaryczne z 30 wskaźnikami dodatkowymi dla objętych ewaluacją: Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4. Szczegółowa analiza skali realizacji wskaźników zaprezentowana jest w Tabeli 5.

Tabela 5. Zestawienie dodatkowych wskaźników mierzących osiągnięcie rezultatów Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 w odniesieniu do Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4

KIERUNEK 2					
Lp.	Wskaźnik	Źródło wskaźnika	2018	2019	Komentarz / uwagi
1.	Liczba organizacji pozarządowych realizujących zadania w obszarze społecznym na zlecenie Miasta	OZPS	79	77	2018-2019: tendencja spadkowa (▼), przy czym różnica jest niewielka. Kwoty na realizację zadań są wyższe w porównaniu między 2018 a 2019 rokiem. W 2019 roku w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zlecono realizację zadań na kwotę 48,3 mln zł (o 25% więcej niż w 2018 roku). W ramach Ustawy o zdrowiu publicznym w 2019 roku zlecono zadania na łączną kwotę 3,1 mln zł (o 2/3 więcej niż w 2018 roku).

Tabela 5 c.d. Zestawienie dodatkowych wskaźników mierzących osiągnięcie rezultatów Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 w odniesieniu do Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4

2.	Zadowolenie przedstawicieli sektora pozarządowego ze współpracy z Miastem	PO ISIAO	4,11	Brak danych	Nie ma możliwości porównania między latami objętymi ewaluacją, natomiast średnia ocena w 2018 roku była niższa niż w 2016 roku (4,33) i w 2017 roku (4,7).
3.	Liczba beneficjentów wdrożonych programów, projektów i podjętych działań utrzymujących aktywność społeczną, wzmocnionych w odzyskaniu samodzielności i aktywności społecznej lub powracających do pełnienia ról społecznych	POZP	17069	19709	2018-2019: tendencja wzrostowa (▲).
4.	Odsetek beneficjentów zadowolonych z wdrożonych programów, projektów i podjętych działań, utrzymujących aktywność społeczną, wzmocnionych na miarę możliwości w odzyskaniu samodzielności i aktywności społecznej lub powracających do pełnienia ról społecznych	POZP	Brak danych		Takie dane nie są dostępne ani w podsumowaniu sprawozdań z realizacji polityk, programów i strategii, ani w ewaluacji Programu.
5.	Ocena zadowolenia beneficjentów z dostępności do długofalowych działań służących utrzymaniu aktywności społecznej lub powrocie do pełnienia ról społecznych	POZP			
6.	Liczba osób w środowisku lokalnym zaangażowanych w pomoc osobom niepełnosprawnym poprzez wolontariat i pomoc sąsiedzką	PPDnrON	Patrz obok		W podsumowaniu sprawozdań z realizacji polityk, programów i strategii dla Powiatowego Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych za lata 2018-2019 nie znalazły się dane, które pozwalałyby na ocenę skali realizacji zdefiniowanych wskaźników. Porównanie wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami w wybranych wymiarach między rokiem 2018 i 2019. --- 1. Usługa asystenta osobistego osoby z niepełnosprawnościami wspierającego ją w procesie rozwoju, usamodzielniania i włączania w różnych obszarach życia: 2018: 12791 godzin usług, wsparciem objęto 64 osoby. 2019: 15101 godzin usług, wsparciem objęto 76 osób. 2. Oferta usług opiekuńczych i specjalistycznych dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. 2018: 344473 godziny usług. 2019: 434558 godzin usług. 3. Program mieszkalnictwa wspomagane go dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. 2018: 14 mieszkań na 50 miejsc i 2 miejsca interwencyjne. 2019: 16 mieszkań na 58 miejsc i 2 miejsca interwencyjne. 4. Dofinansowanie osobom z niepełnosprawnościami w zakresie rehabilitacji społecznej. 2018: 1781 dofinansowań. 2019: 1864 dofinansowania. --- Dodatkowo w okresie objętym ewaluacją pozyskano 48 wolontariuszy, z którymi zawarto porozumienia o współpracy. Od 2017 roku Centrum Rozwoju Talentów organizuje warsztaty dla klas integracyjnych.
7.	Liczba wspólnych projektów i wymian realizowanych przez grupy i organizacje samopomocowe osób niepełnosprawnych	PPDnrON			
8.	Liczba osób niepełnosprawnych zatrudnionych na czas nieokreślony	PPDnrON			
9.	Liczba ofert czynnego udziału osób niepełnosprawnych w kulturze oraz liczba nauczycieli/animatorów rozpoznających i rozwijających talenty osób niepełnosprawnych	PPDnrON			
10.	Liczba osób niepełnosprawnych aktywnych sportowców amatorów, także w ruchu paraolimpijskim Liczba sportowych programów integracyjnych	PPDnrON			
11.	Liczba osób niepełnosprawnych uczestniczących w konsultacjach i tworzeniu polityk	PPDnrON			
12.	Zwiększenie dostępu osób wychodzących z kryzysu bezdomności do terapii uzależnień	PRPB	Brak danych		Takie dane nie są dostępne w analizowanej sprawozdawczości.

Tabela 5 c.d. Zestawienie dodatkowych wskaźników mierzących osiągnięcie rezultatów Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 w odniesieniu do Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4

KIERUNEK 3					
Lp.	Wskaźnik	Źródło wskaźnika	2018	2019	Komentarz / uwagi
1.	Liczba inicjatyw realizowanych w ramach inicjatywy lokalnej	PO ISIAO	W trakcie realizacji	3	Inicjatywy lokalne są formą animowania działań w społecznościach lokalnych. Polegają na współpracy na linii samorząd-mieszkańki i mieszkańcy w celu wspólnego realizowania zadań inicjowanych przez mieszkańki i mieszkańców.
2.	Spadek liczby rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi	PWSRISPZ	Patrz obok		W analizowanej dokumentacji nie znajduje się precyzyjna informacja nt. liczby rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi. W 2018 roku asystenci rodziny współpracowali z 379 rodzinami, a opieką objęto 855 dzieci i młodzieży. W 2019 roku: odpowiednio 351 i 771. W 2018 roku ze szkoły dla rodziców skorzystało 35 osób. W 2019: 46. W 2018 roku objęto opieką dzieci zgodnie z postanowieniami sądu w pieczy rodzinnej (144 dzieci) i instytucjonalnej (135 dzieci). W 2019: odpowiednio 127 dzieci i 131 dzieci.
3.	Odsetek mieszkańców Gdańska prezentujących postawy zrozumienia i akceptacji oraz przeciwdziałających dyskryminacji wobec osób z zaburzeniami psychicznymi	POZP	Brak danych		Takie dane nie są dostępne ani w podsumowaniu sprawozdań z realizacji polityk, programów i strategii, ani w ewaluacji Programu.
4.	Liczba nowych grup i organizacji oraz liczba wspólnych inicjatyw w ramach wspólnotowej aktywności osób niepełnosprawnych o charakterze samopomocowym i rzeczniczym	PPDnrON	Patrz obok		Analiza danych ze sprawozdawczości Powiatowego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych została opisana powyżej (wskaźniki dla Kierunku 2). --- W 2019 roku zawarte zostały dwie umowy o zwrot składek ZUS ze spółdzielnią socjalną „Ciekawa”.
5.	Liczba partnerstw lokalnych, regionalnych, międzynarodowych	PPDnrON			
6.	Liczba podmiotów ekonomii społecznej zakładanych przez osoby niepełnosprawne i organizacje osób niepełnosprawnych	PPDnrON			
7.	Liczba powstałych koalicji na rzecz zdrowego i aktywnego życia osób niepełnosprawnych	PPDnrON			
8.	Wdrożone działania z zakresu procedury współpracy placówek dla osób bezdomnych ze służbami mundurowymi	PRPB	Patrz obok		W latach 2018-2019 Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie koordynował kampanię przeciwdziałającą żebractwu. W 2018 roku odnotowano 276 interwencji służb mundurowych. Brak analogicznych danych za 2019 rok.
KIERUNEK 4					
Lp.	Wskaźnik	Źródło wskaźnika	2018	2019	Komentarz / uwagi
1.	Liczba osób biorących udział w szkoleniach prowadzonych w ramach wsparcia „technicznego” dla organizacji pozarządowych	PWzOP	Patrz obok		W 2018 roku w ramach wsparcia technicznego, szkoleniowego i informacyjnego dofinansowano projekty na kwotę 114750 zł. W 2019 roku: na kwotę 100.000,00 zł.
2.	Liczba organizacji pozarządowych korzystających ze wsparcia „technicznego”	PWzOP			
3.	Udział wkładu własnego organizacji pozarządowych w zadaniach realizowanych we współpracy z Miastem	PWzOP	4262194 zł	1890971 zł	2018-2019: tendencja spadkowa (▼). Przyczyną spadku jest wzrost liczby zadań, które nie wymagają od organizacji wykazywania finansowego wkładu własnego na etapie składania ofert, zawierania umów i sprawozdawania się.
4.	Liczba podmiotów zaangażowanych w realizację Programu – alkohol i narkotyki	SZPPIRPAoPN	Patrz obok		W sprawozdaniach rocznych oraz w ewaluacji nie są dostępne informacje o liczbie podmiotów zaangażowanych w realizację Programu. W 2018 roku przeprowadzono 263 zadania na łączną kwotę 12,1 mln zł. W 2019 roku przeprowadzono 217 zadań na łączną kwotę 13,2 mln zł.

Tabela 5 c.d. Zestawienie dodatkowych wskaźników mierzących osiągnięcie rezultatów Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 w odniesieniu do Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4

5.	Liczba osób przeszkolonych w zakresie przedsiębiorczości	PPZoALRP	Patrz obok		W dostępnej dokumentacji przewidziano, że wskaźnik ma wynieść 560. Brak danych potwierdzających skalę realizacji wskaźnika.
6.	Liczba pracowników zatrudnionych u lokalnych pracodawców objętych szkoleniami w ramach KFS	PPZoALRP	Patrz obok		W dostępnej dokumentacji przewidziano, że wskaźnik ma wynieść 960. Brak danych potwierdzających skalę realizacji wskaźnika.
7.	Organizacja Metropolitalnych Targów Pracy Pomorza	PPZoALRP	Tak	Tak	W 2018 roku zapowiadano, że w Targach weźmie udział 100 przedsiębiorców, oferujących 3000 ofert pracy. W 2019 Targach wzięło udział 115 wystawców i 5750 odwiedzających.
8.	Liczba podmiotów wsparcia powołanych i prowadzonych przez wspólnoty środowiskowe osób niepełnosprawnych i liczba klientów tych podmiotów	PPDnrON	Patrz obok		Analiza danych ze sprawozdawczości Powiatowego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych została opisana powyżej (wskaźniki dla Kierunku 2).
9.	Liczba indywidualnych programów rozwoju – zawodowego, twórczego, edukacyjnego osób niepełnosprawnych	PPDnrON			
10.	Funkcjonowanie forum współpracy w zakresie rozwiązywania problemu bezdomności	PRPB	Patrz obok		Powołano Gdańskie Forum Współpracy w zakresie rozwiązywania problemu bezdomności (13 grudnia 2018). Forum pracowało w grupach roboczych: Grupa ds. Integracji Społecznej, Grupa ds. Karty Praw Osób Bezdomnych, Grupa ds. Rozwoju i Badań, Grupa Zadaniowo-Edukacyjna oraz Grupa ds. Zdrowia. W Forum uczestniczyli przedstawiciele i przedstawiciele 23 służb pomocowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

W kontekście realizacji założeń Strategii w Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 istotne są wątki wykraczające poza ramę zdefiniowanych wskaźników i rezultatów. Z jednej strony w oparciu o dostępne dane empiryczne trudno jest jednoznacznie ocenić, jaki jest rezultat działań strategicznych w obszarach wzmacniania partycypacji, budowania solidarnych partnerstw i wdrażania w życie zasady subsydiarności. Potrzebny jest, po pierwsze, dłuższy okres obserwacji, po drugie, przemyślenie opracowanego zestawu wskaźników po szczegółowej analizie pomiarów z różnych lat.

Wiele interesujących zjawisk i procesów w sposób syntetyczny podsumowują raporty z realizacji Programu Operacyjnego Integracja Społeczna i Aktywność Obywatelska. Opracowania te są rodzajem podsumowania wysiłków szeregu aktorów instytucjonalnych, organizacji, ale też mieszkank i mieszkańców, które znajdują przełożenie na zdefiniowane w rezultatach ogólne kategorie, takie jak wysoki poziom kapitału społecznego, otwarcie na różnorodność czy działania w partnerstwach na rzecz rozwoju społecznego.

Lata 2018-2019 są okresem dużej dynamiki na polu aktywności w lokalnych społecznościach – rozwijania istniejących i wypracowywania nowych formatów zaangażowania społecznego. Około 12% gdańszczanek i gdańszczan rocznie brało udział w głosowaniu na projekty do Budżetu Obywatelskiego. Otrzymała się trzecia edycja panelu obywatelskiego, na

dodatek poświęcona tematyce wspierania aktywności obywatelskiej. Coraz bardziej popularne są fundusze na działania lokalne, duże nadzieje można też wiązać z pracami rewitalizacyjnymi prowadzonymi w ostatnich latach w gdańskich dzielnicach. Średnio ponad 20 tysięcy osób w danym roku wzięło udział w spotkaniach organizowanych w ramach Gdańskich Dni Sąsiadów.

Na co dzień lokalną integrację można rozwijać w domach sąsiedzkich i w ramach wsparcia realizowanego w instytucjach kultury (np. projekt „Solidarność Codziennie” w Europejskim Centrum Solidarności). Miasto z jednej strony jest otwarte na potrzeby osób mieszkających w Gdańsku od wielu lat, w tym seniorów (np. Miejski Bal Seniora, Złota rączka dla seniora), z drugiej – oferuje szeroką paletę wsparcia imigrantom (w 2019 roku 5 tys. cudzoziemców skorzystało z usług Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantek), rozwijając przy tym dynamicznie wsparcie w obszarze różnorodności (głównie w ramach Modelu na Rzecz Równego Traktowania).

Miasto inwestuje także w rozwój wolontariatu (w tym także wolontariatu pracowniczego). W 2019 roku za pośrednictwem Regionalnego Centrum Wolontariatu tę formę aktywności podjęło ponad 5 tys. osób. Równolegle w Gdańsku udostępniane są lokale na potrzeby organizacji pozarządowych (252 w 2018 roku), stale działają Gdańska Rada Organizacji Pozarządowych i Gdańska Rada Działalności Pożytku Publicznego.

W Gdańsku prowadzonych jest też bardzo wiele działań z obszaru podnoszenia jakości systemu integracji społecznej, wspierania rodziny i pieczy zastępczej. Realizowane są zadania, których celem jest bezpośrednie wspieranie osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Solidarna polityka społeczna bazuje na oferowaniu rozwiązań mających na celu usamodzielnianie się wychowanków pieczy zastępczej (262 osoby w 2018 roku), wzmacnianie osób w kryzysie bezdomności (368 osób objętych kontraktami socjalnymi w 2018 roku), a także mieszkanek i mieszkańców doświadczających zaburzeń psychicznych oraz trudności w radzeniu sobie ze spłatą długów.

Aktywność społeczna i partycypacja oczami mieszkanek i mieszkańców. Perspektywa ilościowa

W tej części opracowania przedstawione zostały wyniki badania kwestionariuszowego, które zrealizowane zostało wśród gdańszczanek i gdańszczan w listopadzie 2020 roku. Wnioski z badań warto czytać w kontekście całości opracowania, ze świadomością, że respondenci nie odwoływali się bezpośrednio do zapisów w dokumencie strategicznym, dzieląc się bieżącymi spostrzeżeniami na temat aktywności społecznej i partycypacji w życiu Miasta.

W strukturze narzędzia badawczego znajdowały się pytania dotyczące czterech obszarów problemowych. Przedstawienie wniosków w dalszej części opisu jest rekonstrukcją struktury kwestionariusza. Niżej opisane więc zostają: (1) opinie mieszkanek i mieszkańców na temat aktywności społecznej i wpływu na przemiany zachodzące w Gdańsku, (2) doświadczenia zaangażowania społecznego i obywatelskiego w różnych formach, (3) wyznawane przez badane i badanych postawy oraz wartości związane z aktywnością społeczną, a także (4) ocena polityki miejskiej w omawianym obszarze.

Profil socjo-demograficzny respondentów

W badanej próbie przeważają kobiety – jest ich 63,8%. Przewaga kobiet nad mężczyznami jest wyraźna, a układ danych wydaje się sugerować, że różnica ta wynika przede wszystkim z większej skłonności kobiet do poświęcania czasu na branie udziału w badaniach społecznych prowadzonych za pośrednictwem internetu.

Średnia wieku uczestniczek i uczestników badania wynosi 42 lat, zaś mediana (wartość przeciętna) – 40 lat. Najmłodsza badana osoba ma 18 lat, a najstarsza – 80. W próbie dominują respondenci i respondenci w wieku 40-49 lat (33,2%), nieco mniej jest osób młodszych, w wieku 30-39 lat (28,6%). Najmłodsze i najstarsze osoby należą do odpowiednio mniej licznych grup w badanej próbie. W dalszej części analizy dane przedstawiane będą w podziale na dwie kategorie (do 39 lat oraz 40 lat i więcej).

Niemal wszyscy uczestniczący w badaniu mieszkają w Gdańsku. Jedynie 2% osób pochodzi z innych miejscowości – zarówno położonych w niewielkiej odległości od Gdańska (np. Gdynia, Pruszcz Gdański, Żukowo), jak i tych zamieszkujących odległe miejscowości, także poza

granicami Polski (Berlin, Zakopane). Obecność w próbie niewielkiej liczby osób mieszkających poza Gdańskiem nie wpływa w sposób istotny na układ wyników, jaki wyłania się z danych.

Tabela 6. Dane socjo-demograficzne respondentów – płeć, wiek, zamieszkiwanie w Gdańsku

Płeć	n	%
Kobieta	294	63,8
Mężczyzna	167	36,2
Wiek	n	%
18-29 lat	72	15,7
30-39 lat	131	28,6
40-49 lat	152	33,2
50 lat i więcej	103	22,3
Zamieszkiwanie w Gdańsku	n	%
Tak	452	98
Nie	9	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

W badanej próbie najwięcej jest reprezentantek i reprezentantów następujących dzielnic: Piecki-Migowo (8,8%), Orunia-Św. Wojciech-Lipce (8,2%), Śródmieście (7,5%) oraz Przymorze Wielkie (6,2%). W badaniu nie wzięły udział osoby mieszkające w dzielnicy Krakówek-Górki Zachodnie, a także tylko pojedyncze respondentki i respondenci z Młynisk (0,2%) oraz Wzgórza Mickiewicza (0,2%).

Tabela 7. Zamieszkiwana dzielnica

Dzielnica	n	%
Piecki-Migowo	40	8,8
Orunia-Św. Wojciech-Lipce	37	8,2
Śródmieście	34	7,5
Przymorze Wielkie	28	6,2
Ujeścisko-Łostowice	26	5,8
Chełm	25	5,5
Orunia Górna-Gdańsk Południe	23	5,1
Jasień	21	4,6
Wrzeszcz Dolny	20	4,4
Wrzeszcz Górny	19	4,2
Oliwa	18	4
Osowa	18	4
Zaspa-Młyniec	16	3,5
Przymorze Małe	13	2,9
Siedlce	13	2,9
Żabianka-Wejhera-Jelitkowo-Tysiąclecia	12	2,7
Suchanino	11	2,4
Matarnia	8	1,8
Aniołki	7	1,5
Nowy Port	7	1,5
Strzyża	7	1,5

Tabela 7 c.d. Zamieszkiwana dzielnica

Olszynka	6	1,3
VII Dwór	6	1,3
Brzeźno	5	1,1
Kokoszki	5	1,1
Stogi	5	1,1
Brętowo	4	0,9
Letnica	4	0,9
Wyspa Sobieszewska	4	0,9
Rudniki	3	0,7
Zaspa-Rozstaje	3	0,7
Przeróbka	2	0,4
Młyniska	1	0,2
Wzgórze Mickiewicza	1	0,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

W celu bardziej czytelnej prezentacji danych poszczególne dzielnice Gdańska zostały zgrupowane w mniejszą liczbę stref (odpowiednio 3 i 13)¹. Podział na trzy części jest nawiązaniem do tego, jak Miasto zostało podzielone na części m. in. w raporcie z badania ewaluacyjnego Szczegółowych Programów Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałaniu Narkomanii za lata 2017-2018 (realizator: Ośrodek Badań i Analiz Społecznych). Gdańsk w podziale na 13 części jest propozycją grupowania stosowaną w realizowanych na terenie Gdańska badań jakości życia (realizator: Pracownia Realizacji Badań Socjologicznych działająca na Uniwersytecie Gdańskim)².

W badanej próbie najwięcej jest osób z dzielnic centralnych i nadmorskich (42,3%), zaś najmniej tych mieszkających w częściach wschodnich Miasta oraz Śródmieściu (20,1%). Z rejonów Gdańska zgrupowanych w bloki kilkudzielnicowe najsilniejszą reprezentację mają Chełm, Jasień i Ujeścisko-Łostowice (15,6%) oraz Przymorze Wielkie, Przymorze Małe i Żabianka-Wejhera-Jelitkowo-Tysiąclecia (11,7%).

Tabela 8. Zamieszkiwana dzielnica – podział na 3 strefy Miasta

Dzielnica	n	%
Dzielnice centralne i nadmorskie	191	42,3
Dzielnice południowe i zachodnie	170	37,6
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	91	20,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

¹ Z uwagi na łączną liczebność próby (n=461) analiza pod względem kryterium geograficznego prowadzona będzie z wykorzystaniem podziału na 3 części Miasta.

² Dodatkowo wyodrębniono kategorię Orunia Górna-Gdańsk Południe.

Tabela 9. Zamieszkiwana dzielnica – podział na 13 stref Miasta

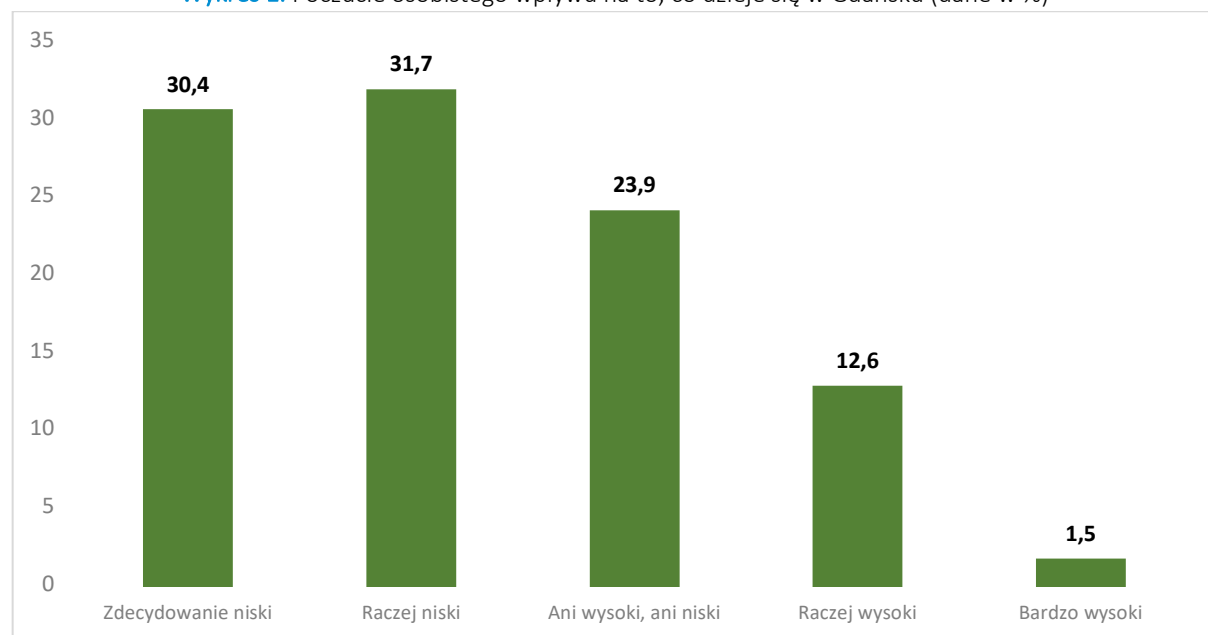
Dzielnica	n	%
Chełm, Jasień, Ujeścisko-Łostowice	72	15,6
Przymorze Wielkie, Przymorze Małe, Żabianka-Wejhera-Jelitkowo-Tysiąclecia	53	11,7
Wrzeszcz Dolny, Wrzeszcz Górny, Strzyża	46	10,2
Piecki-Migowo, Brętowo	44	9,7
Orunia-Św. Wojciech-Lipce, Olszynka	43	9,5
Śródmieście, Aniołki	41	9,1
Osowa, Kokoszki, Matarnia	31	6,9
Siedlce, Suchanino, Wzgórze Mickiewicza	25	5,5
Oliwa, VII Dwór	24	5,3
Orunia Górna-Gdańsk Południe	23	5,1
Zaspa Młyniec, Zaspa Rozstaje	19	4,2
Brzeźno, Nowy Port, Letnica, Młyniska	17	3,8
Stogi, Przeróbka, Krakowiec-Górki Zachodnie, Rudniki, Wyspa Sobieszewska	14	3,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Opinie na temat aktywności społecznej i możliwości wpływu na Miasto

W pierwszej kolejności badanych zapytano o to, jakie jest, w ich ocenie, poczucie wpływu na to, co dzieje się w Gdańsku. Z analizy danych wynika, że to poczucie wpływu jest niskie. Takiego zdania jest 62,1% osób, a jedynie 14,1% uważa, że ich osobiste oddziaływanie na sprawy Miasta jest wysokie. Na skali 1-5, gdzie „1” oznacza wpływ „zdecydowanie niski”, a „5” – „zdecydowanie wysoki” średni wynik wynosi 2,23, czyli jest wyraźnie poniżej przeciętnej.

Wykres 1. Poczucie osobistego wpływu na to, co dzieje się w Gdańsku (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Jest to niewątpliwie zastanawiający i niepokojący wskaźnik, sugerujący, że znaczna część aktywnych mieszkanki i mieszkańców nie ma znaczącego poczucia sprawczości. Odsetek osób usatysfakcjonowanych poziomem osobistego wpływu na sprawy Miasta jest zdecydowanie niższy niż ten diagnozowany w realizowanych w Gdańsku badaniach opinii społecznej, w których mieszkanki i mieszkańców pyta się: „Jak ocenia Pan(-i) swoje możliwości wpływania na działania władz miasta w Gdańsku?”. W 2020 roku odpowiedzi „raczej dobrze” i „bardzo dobrze” na podobne zakresowo pytanie udzieliło 25% osób³. Wnioskować więc można, że w próbie aktywnych gdańszczanek i gdańszczan, którzy wzięli udział w omawianym w raporcie badaniu, pobudzanie indywidualnego poczucia sprawczości jest znaczącym wyzwaniem.

Warto podkreślić, że głównym czynnikiem różnicującym poczucie sprawczości w Mieście jest płeć. Mężczyźni znacznie częściej niż kobiety deklarują, że ich poczucie wpływu jest niskie. Taką deklarację składa aż 76% z nich (przy 54,1% kobiet). Różnice ze względu na wiek w badanym obszarze nie są duże. Zwraca natomiast uwagę relatywnie wysoki – na tle innych podgrup – odsetek osób, które deklarują brak poczucia wpływu na sytuację w Gdańsku w dzielnicach wschodnich i w Śródmieściu (wynik o kilkanaście p.p. wyższy niż w dzielnicach południowych i zachodnich).

Tabela 10. Poczucie osobistego wpływu na to, co dzieje się w Gdańsku w podziale na zmienne niezależne

Zmienna niezależna	Poczucie osobistego wpływu		
	Niskie	Ani wysokie, ani niskie	Wysokie
Płeć			
Kobieta	159	85	50
	54,1%	28,9%	17%
Mężczyzna	127	25	15
	76%	15%	9%
Wiek			
Do 39 lat	123	47	33
	60,6%	23,2%	16,3%
40 lat i więcej	161	63	31
	63,1%	24,7%	12,2%
Dzielnica			
Dzielnice centralne i nadmorskie	118	45	28
	61,8%	23,6%	14,7%
Dzielnice południowe i zachodnie	98	45	27
	57,6%	26,5%	15,9%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	65	18	8
	71,4%	19,8%	8,8%

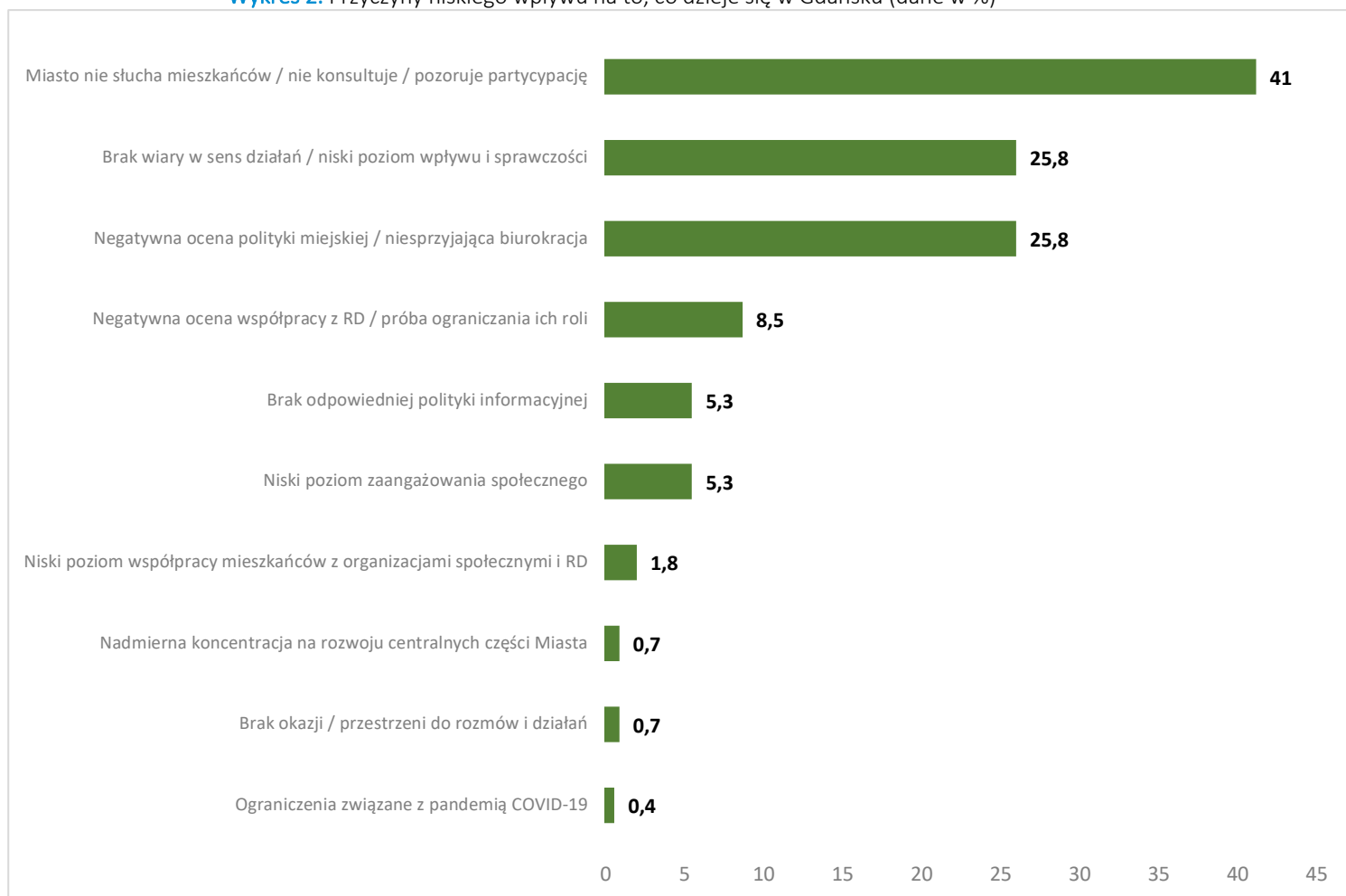
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

³ Badanie Pracowni Realizacji Badań Socjologicznych UG dla Miasta Gdańska (2020).

Uczestniczki i uczestnicy badania oceniający osobisty wpływ na politykę miejską jako niewielki poproszeni zostali o określenie, jakie są, w ich odczuciu, przyczyny niskiego wpływu mieszkank i mieszkańców na to, co dzieje się w Gdańsku. Z odpowiedzi udzielonych w pytaniu otwartym wynika, że najważniejszą przeszkodą jest przekonanie, że Miasto nie słucha mieszkank i mieszkańców, i realizuje swoją agendę nie biorąc pod uwagę ich punktu widzenia. Sugerowano, że w Gdańsku procesy konsultacyjne nie są wystarczająco rozwinięte i nie uwzględniają perspektywy mieszkank i mieszkańców. Taką narrację przedstawia 41% badanych z grupy osób krytycznych względem oddolnego wpływu na zmiany w Mieście.

1/4 badanych akcentuje dwa inne ważne problemy, czyli ogólne poczucie braku wiary w sens działań na rzecz otoczenia oraz niezgodę na prowadzoną politykę miejską i miejski model administrowania. Wskazuje się tu krytycznie na brak realizacji działań „dla mieszkańców”, prymat działań politycznych nad zarządzaniem lokalną wspólnotą oraz trudności we współpracy z administracją (przede wszystkim jakość relacji z miejskimi urzędnikami).

Wykres 2. Przyczyny niskiego wpływu na to, co dzieje się w Gdańsku (dane w %)



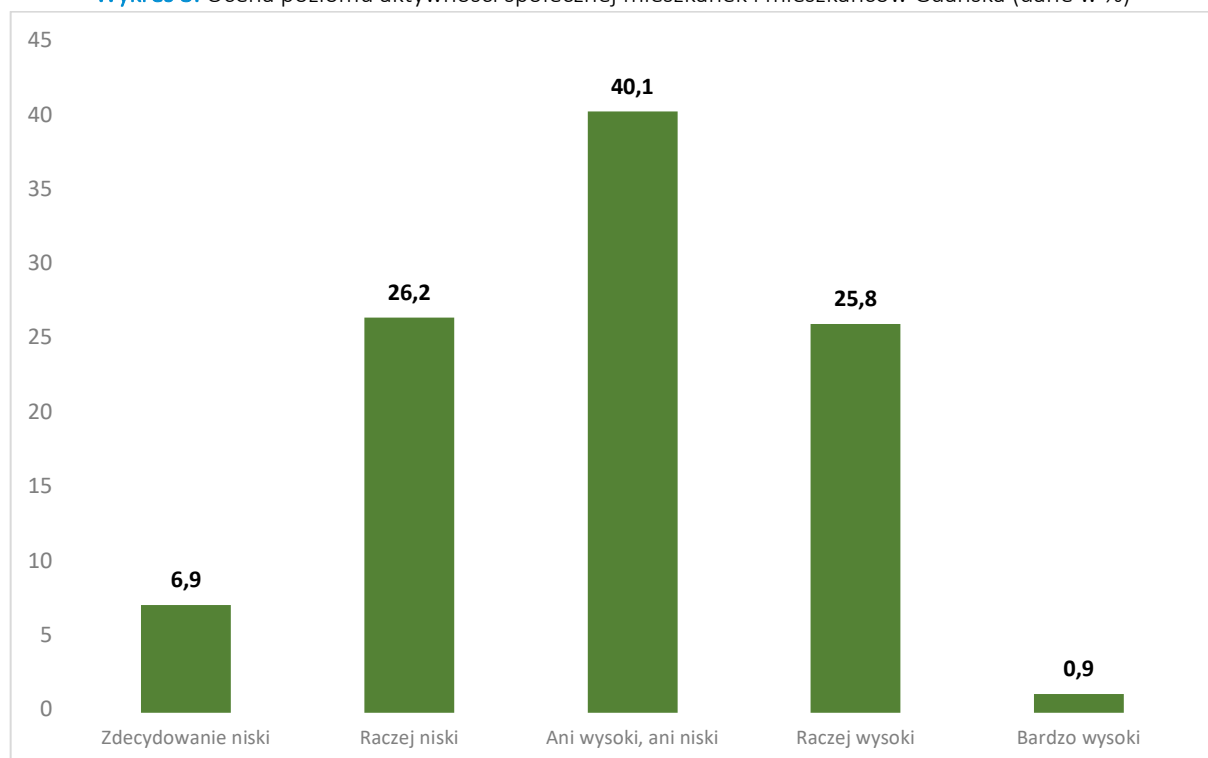
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Wśród innych zgłaszanych przyczyn warto także wymienić negatywną ocenę współpracy Miasta z Radami Dzielnic, w tym próbę ograniczania ich roli, jak również brak adekwatnej, celowanej do potrzeb mieszkanek i mieszkańców polityki informacyjno-komunikacyjnej oraz ogólny niski poziom zaangażowania społecznego.

Szczegółowe zestawienie zaprezentowane jest na Wykresie 2. Warto dodać, że pisząc o wpływie na to, co dzieje się w Gdańsku, badane osoby bardzo szeroko definiują wpływ. O ile większość uwag odnosi się bezpośrednio do aktywności społecznej i obywatelskiej oraz potencjalnego oddziaływania mieszkanek i mieszkańców na organizm miejski, część komentarzy dotyczy bardziej oceny działań Miasta, bez bezpośredniego odniesienia do aktywności gdańszczanek i gdańszczan.

Obok oceny wpływu respondentki i respondenci proszeni byli o oszacowanie skali aktywności społecznej mieszkanek i mieszkańców Gdańska. Najwięcej osób jest zdania, że nie jest ona ani wysoka, ani niska (40,1%). Nieznacznie przeważa opinia, że poziom aktywności jest niższy niż wyższy. Średni wynik wynosi 2,87 – jest więc wyższy niż w przypadku oceny wpływu, ale nadal relatywnie niski.

Wykres 3. Ocena poziomu aktywności społecznej mieszkanek i mieszkańców Gdańska (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Podobnie jak w przypadku oceny wpływu na sytuację w Mieście, spojrzenie na poziom aktywności społecznej mieszkanki i mieszkańca zależy od płci. Znacznie bardziej krytyczni od kobiet są mężczyźni. Wśród mężczyzn 45,5% jest zdania, że poziom aktywności jest niski – niemal o 20 p.p. więcej niż wśród kobiet. Ponownie to w dzielnicach wschodnich i Śródmieściu przekonanie o niskim poziomie aktywności społecznej jest wyższe niż w innych częściach Miasta. W tym przypadku natomiast różnice nie są tak wyraźne jak w przypadku oceny wpływu społecznego.

Tabela 11. Ocena poziomu aktywności społecznej mieszkanki i mieszkańca Gdańska w podziale na zmienne niezależne

Zmienna niezależna	Ocena poziomu aktywności społecznej		
	Niska	Ani wysoka, ani niska	Wysoka
		Płeć	
Kobieta	77	127	90
	26,2%	43,2%	30,6%
Mężczyzna	76	58	33
	45,5%	34,7%	19,8%
		Wiek	
Do 39 lat	66	79	58
	32,5%	38,9%	28,6%
40 lat i więcej	85	105	65
	33,3%	41,2%	25,5%
		Dzielnica	
Dzielnice centralne i nadmorskie	64	80	47
	33,5%	41,9%	24,6%
Dzielnice południowe i zachodnie	58	61	51
	34,1%	35,9%	30%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	27	41	23
	29,7%	45,1%	25,3%

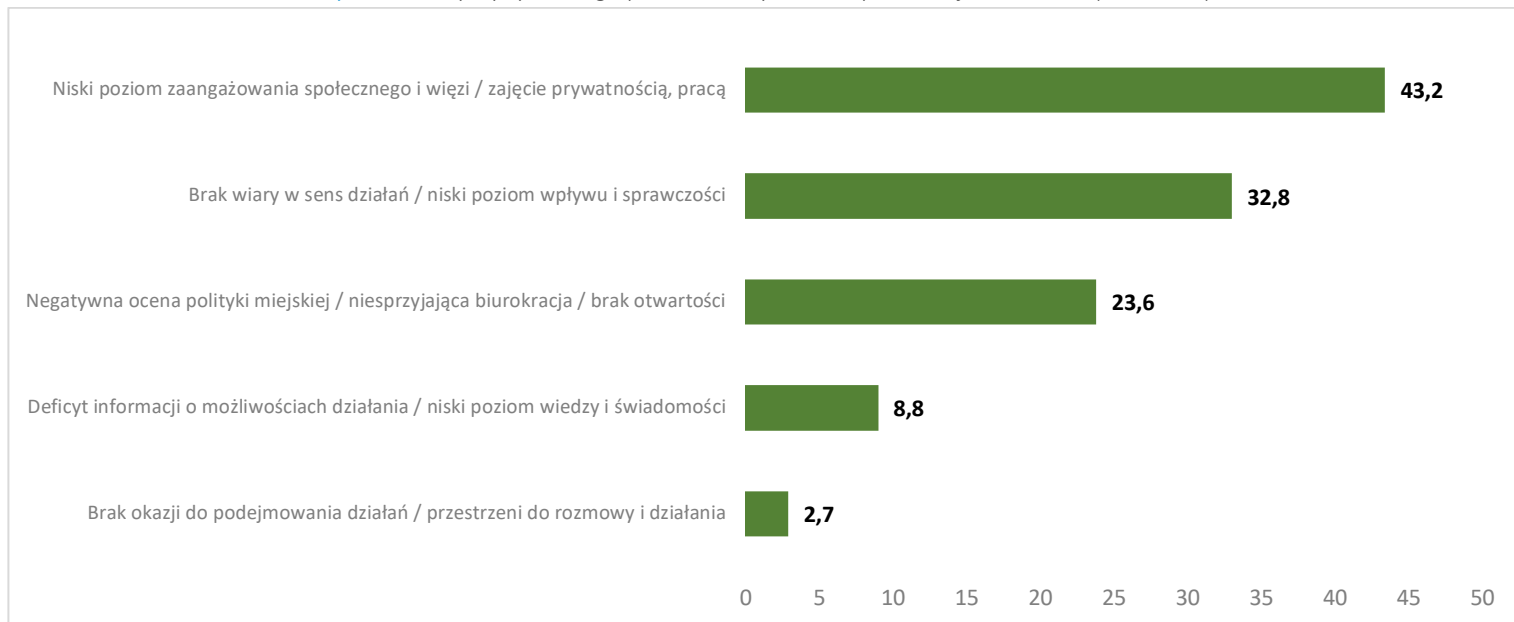
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Osoby, które zadeklarowały, że w ich ocenie poziom aktywności społecznej mieszkanki i mieszkańca Gdańsk jest niski, zostały poproszone o wskazanie przyczyn takiego stanu rzeczy. Jako najważniejszą przyczynę wskazano niski poziom zaangażowania społecznego gdańszczanek i gdańszczan, analogicznie niski poziom więzi społecznych w najbliższym otoczeniu oraz pierwszeństwo pracy i spraw prywatnych nad zaangażowaniem się w życie publiczne. Na znaczenie tego powodu wskazuje 43,2% osób.

1/3 jest zdania, że głównym problemem jest brak wiary w sens działań społecznych oraz związane z tym poczucie niskiego poziomu sprawczości. Niespełna 1/4 badanych natomiast stoi na stanowisku, że powodem niskiego poziomu aktywności społecznej w Gdańsku jest złe

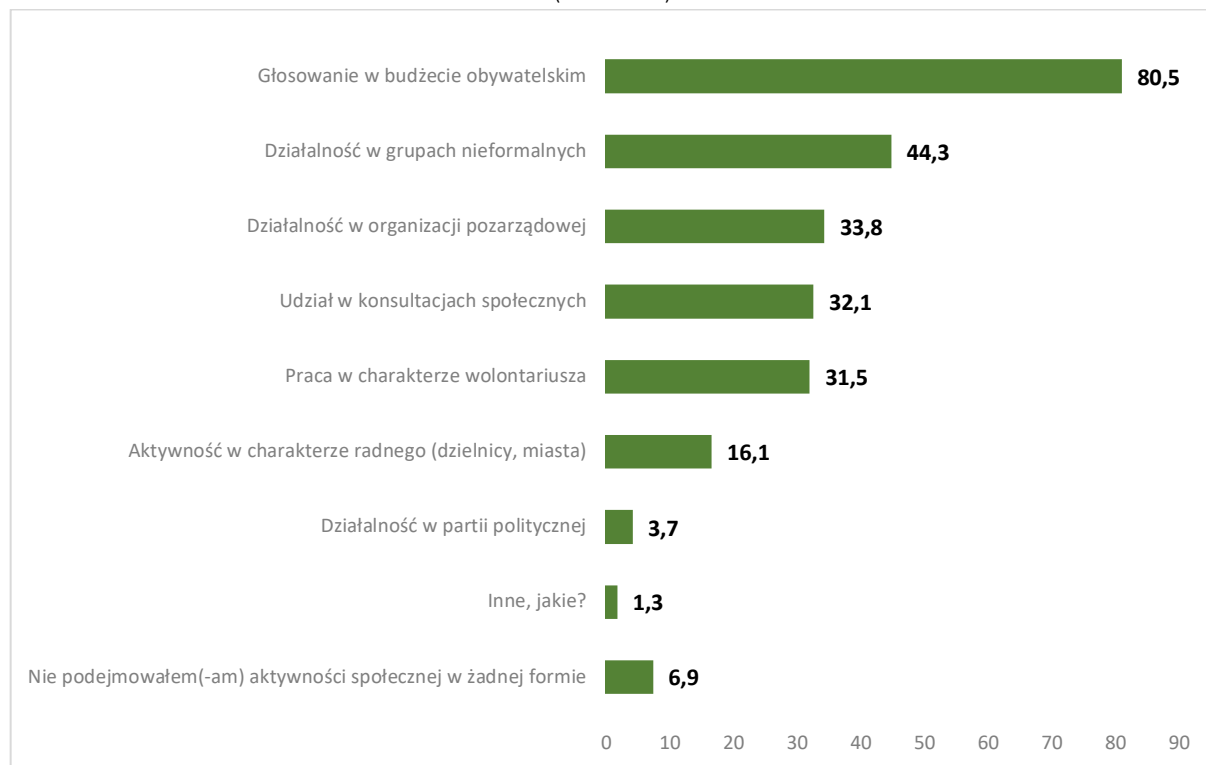
prowadzona polityka miejska i towarzysząca jej niesprzyjająca biurokracja. Badane i badani kojarzą je z brakiem otwartości na mieszkańca.

Wykres 4. Przyczyny niskiego poziomu aktywności społecznej w Gdańsku (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Wykres 5. Formy podejmowanej aktywności społecznej mieszkanki i mieszkańców Gdańska w latach 2018-2019 (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Dodatkowo wskazano jako istotne dwa inne problemy. Jednym z nich jest deficyt informacji o możliwościach podejmowania działań społecznych oraz powiązany z tym problem niskiego poziomu wiedzy i świadomości mieszkanki i mieszkańców. Niewielka grupa zwróciła uwagę na brak okazji do podejmowania działań społecznych oraz przestrzeni na tego rodzaju aktywności.

Doświadczenia aktywności społecznej

Zdecydowanie najbardziej popularną formułą podejmowanej aktywności społecznej jest głosowanie w budżecie obywatelskim. Drugą pozycję w rankingu zajmuje działalność w grupach nieformalnych, czyli na przykład grupach sąsiedzkich, grupach zainteresowań, grupach religijnych, grupach artystycznych, ale też aktywność w społecznościach online (44,3% wskazań), a na kolejnym miejscu znalazła się działalność w organizacjach pozarządowych (33,8%). Podobną popularnością cieszą się udział w konsultacjach społecznych (32,1%) oraz praca w charakterze wolontariusza (31,5%). W tym ostatnim przypadku do tej kategorii kwalifikowane były także: działania na rzecz różnych grup mieszkanki i mieszkańców (np. dzieci, seniorzy), współpraca z organizacjami i władzami miejskimi oraz przygotowywanie projektów społecznych.

Tabela 12. Formy podejmowanej aktywności społecznej mieszkanki i mieszkańców Gdańska w latach 2018-2019 w podziale na zmienne niezależne

Zmienna niezależna	Formy aktywności społecznej						
	Głosowanie w budżecie obywatelskim	Działalność w grupach nieformalnych	Działalność w organizacji pozarządowej	Udział w konsultacjach społecznych	Praca w charakterze wolontariusza	Aktywność w charakterze radnego	Działalność w partii politycznej
Płeć							
Kobieta	240 81,6%	119 40,5%	100 34%	92 31,3%	94 32%	43 14,6%	8 2,7%
Mężczyzna	131 78,4%	85 50,9%	56 33,5%	56 33,5%	51 30,5%	31 18,6%	9 5,4%
Wiek							
Do 39 lat	163 80,3%	86 42,4%	56 27,6%	61 30%	60 29,6%	27 13,3%	7 3,4%
40 lat i więcej	206 80,8%	117 45,9%	100 39,2%	87 34,1%	83 32,5%	46 18%	10 3,9%
Dzielnica							
Dzielnice centralne i nadmorskie	154 80,6%	84 44%	67 35,1%	66 34,6%	68 35,6%	26 13,6%	10 5,2%
Dzielnice południowe i zachodnie	135 79,4%	66 38,8%	52 30,6%	44 25,9%	40 23,5%	28 16,5%	5 2,9%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	76 83,5%	52* 57,1%	36 39,6%	35 38,5%	34 37,4%	20 22%	2 2,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Do innych form aktywności społecznej zaliczone zostały różne formy zaangażowania politycznego (inne niż działalność w partii politycznej), czyli udział w demonstracjach i protestach, wsparcie finansowe ruchów społecznych i partii politycznych oraz udział w procesach wyborczych.

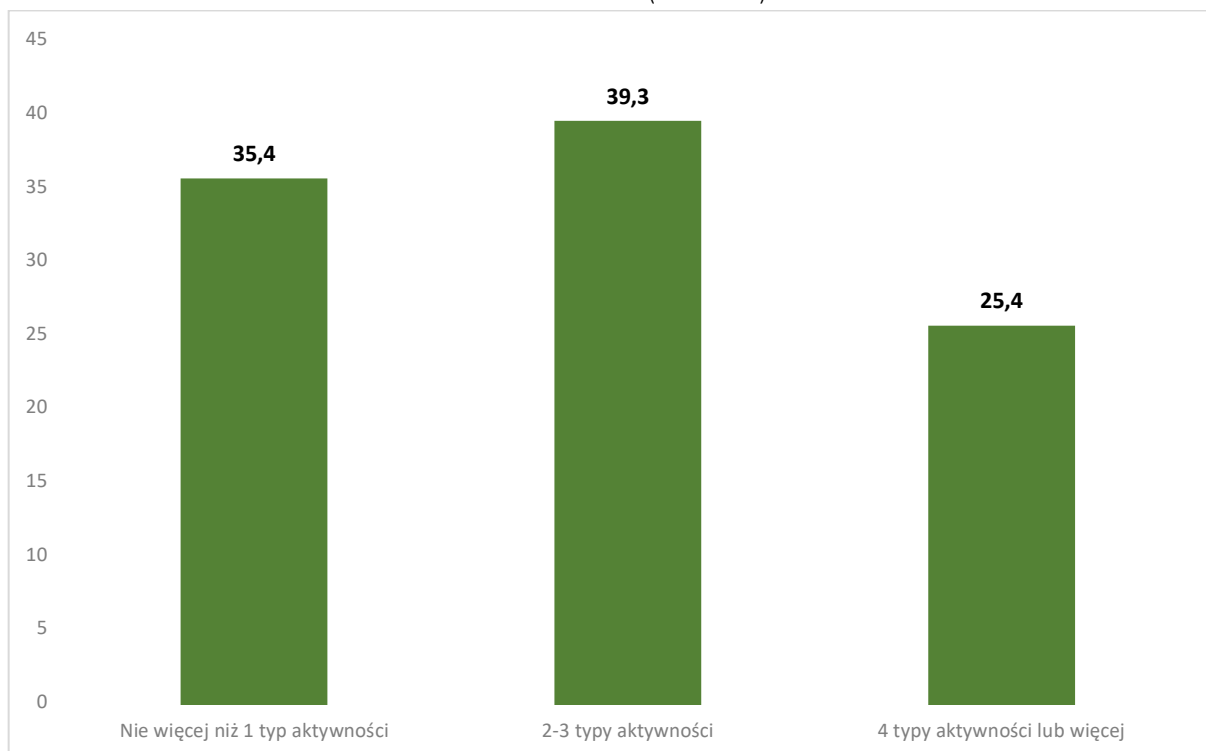
Formy podejmowanych aktywności nie są wyraźnie różnicowane ze względu na kryteria socjo-demograficzne. W pewnym uproszczeniu powiedzieć można, że bardziej aktywni na różnych polach częściej są osoby starsze niż młodsze oraz mężczyźni niż kobiety. Szczególnie ta druga prawidłowość może być odbierana jako zaskakująca. Liczne obserwacje empiryczne potwierdzają raczej tezę o większym stopniu zaangażowania kobiet. Być może jednak adekwatna byłaby tu inna interpretacja, zgodnie z którą wśród generalnie aktywnych osób mężczyźni angażują się w większą liczbę formuł i korzystają z szerszej palety narzędzi, by się aktywizować. Weryfikacja tej tezy wymagałaby jednak dodatkowych badań, szczególnie, że różnice między płciami nie są znaczące (z wyjątkiem aktywności w grupach nieformalnych – przewaga mężczyzn o ponad 10 p.p.).

Nieco bardziej aktywni na różny sposób są też starsi mieszkańcy i mieszkanki. Osoby powyżej 40. roku życia każdą formę aktywności społecznej podejmują częściej niż młodszy gdańszczanin i gdańszczanka. Różnice, podobnie jak w przypadku kryterium płciowego, nie są jednak wyraźne. Wyjątkiem od tej reguły jest zaangażowanie w działalność organizacji pozarządowych. Tego rodzaju aktywność podejmuje 39,2% starszych i 27,6% młodszych mieszkanki i mieszkańców. Może to zwiastować słabnącą chęć zaangażowania instytucjonalnego wśród przedstawicieli młodszego pokolenia i poszukiwanie nowych formuł i wymiarów aktywności.

Warto też zauważyć, że najmniej aktywni są gdańszczanki i gdańszczanie z dzielnic południowych i zachodnich. Najwyraźniej widać to na przykładzie działalności w grupach nieformalnych oraz zaangażowania w charakterze wolontariusza. Z pewnością warto uważniej przyglądać się w Gdańsku relacji między aktywnością społeczną (i obywatelską) a kryterium geograficznym.

Grupując formy aktywności widać, że największy odsetek badanych podejmuje łącznie 2-3 rodzaje zaangażowania społecznego (39,3%). Ponad 1/3 jest aktywna na nie więcej niż 1 sposób, zaś bardzo aktywnych, mierząc liczbą typów zaangażowania, jest 1/4 gdańszczanek i gdańszczan.

Wykres 6. Łączna liczba podejmowanych form aktywności społecznej mieszkank i mieszkańców Gdańska w latach 2018-2019 (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Tabela 13. Łączna liczba podejmowanych form aktywności społecznej mieszkank i mieszkańców Gdańska w latach 2018-2019 w podziale na zmienne niezależne

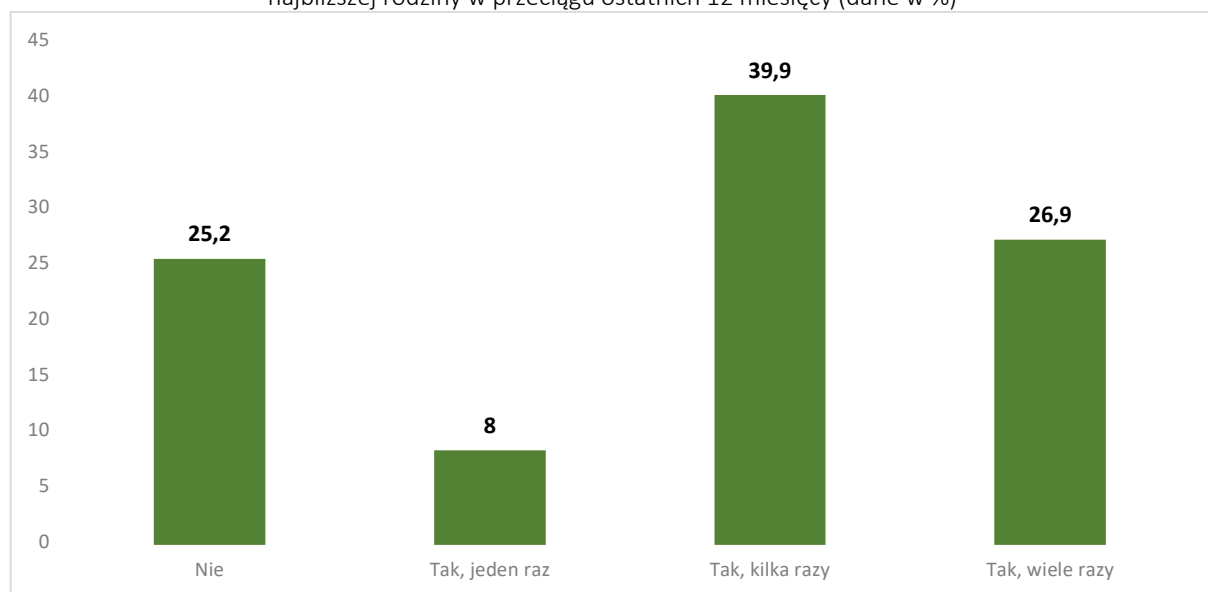
Zmienna niezależna	Liczba podejmowanych form aktywności społecznej		
	Nie więcej niż 1 typ	2-3 typy	4 typy lub więcej
Płeć			
Kobieta	108 36,7%	116 39,5%	70 23,8%
Mężczyzna	55 32,9%	65 38,9%	47 28,1%
Wiek			
Do 39 lat	81 39,9%	79 38,9%	43 21,2%
40 lat i więcej	81 31,8%	101 39,6%	73 28,6%
Dzielnica			
Dzielnice centralne i nadmorskie	63 33%	77 40,3%	51 26,7%
Dzielnice południowe i zachodnie	70 41,2%	67 39,4%	33 19,4%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	26 28,6%	32 35,2%	33 36,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Syntetyczne podsumowanie łącznej liczby podejmowanych form aktywności w podziale na zmienne niezależne potwierdza opisane powyżej rozpoznanie. Mniejszą dynamikę aktywności, mierzoną liczbą typów zaangażowania, widać częściej wśród kobiet i osób młodszych, ale przede wszystkim w części wschodniej Miasta i Śródmieściu.

Badanych pytano o to, czy poświęcali w ciągu ostatnich 12 miesięcy swój czas wolny na dobrowolne i nieodpłatne działania na rzecz innych osób spoza najbliższej rodziny. Układ tych danych jest charakterystyczny. 1/4 gdańszczanek i gdańszczan nie podejmowała tego rodzaju aktywności w minionym roku. Jest to więc znacznie wyższy odsetek niż ten w ogólnym pytaniu o podejmowaną aktywność z okresu objętego ewaluacją, czyli lat 2018-2019. O ile 25,2% mieszkanek i mieszkańców nie podejmowała w ostatnim czasie dobrowolnych i nieodpłatnych działań na rzecz innych osób spoza bliskiej rodziny, podobny odsetek (26,9%) realizował taką aktywność wielokrotnie.

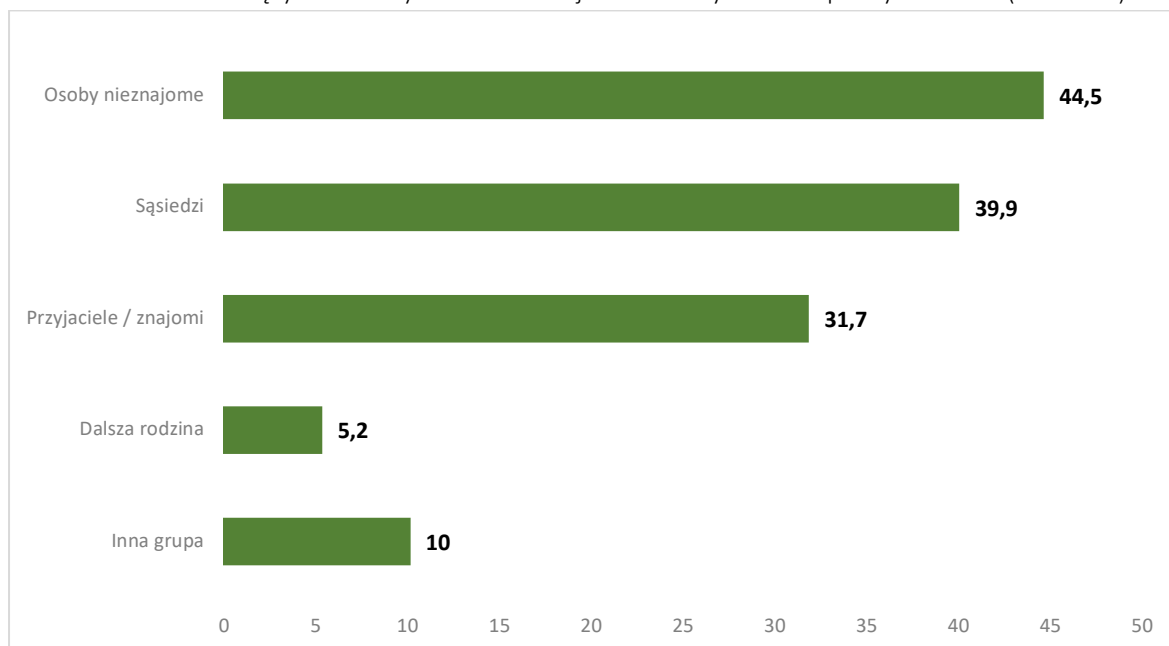
Wykres 7. Poświęcanie czasu wolnego na dobrowolne i nieodpłatne działania na rzecz innych osób spoza najbliższej rodziny w przeciągu ostatnich 12 miesięcy (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Dominującą w gronie badanych grupą, na rzecz której podejmowano dobrowolne i nieodpłatne działania, były osoby nieznajome (44,5%), a w dalszej kolejności sąsiedzi (39,9%) oraz przyjaciele i znajomi (31,7%). Podejmowano także aktywność na rzecz członków dalszej rodziny (5,2%) oraz osób reprezentujących inne zbiorowości. Jak wynika z pozyskanych danych, realizowano je dla: dzieci i młodzieży oraz społeczności szkolnej (dzieci / rodziców / nauczycieli), seniorów, osób z niepełnosprawnościami, osób z grup dyskryminowanych, współpracowników, lokalnych przedsiębiorców, zwierząt i organizacji zajmujących się opieką nad nimi, pieszych i rowerzystów oraz osób uczestniczących w protestach społecznych.

Wykres 8. Osoby spoza najbliższej rodziny, na rzecz których mieszkanki i mieszkańcy poświęcili w przeciągu ostatnich 12 miesięcy czas wolny w celu realizacji dobrowolnych i nieodpłatnych działań (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Tabela 14. Osoby spoza najbliższej rodziny, na rzecz których mieszkanki i mieszkańcy poświęcili w przeciągu ostatnich 12 miesięcy czas wolny w celu realizacji dobrowolnych i nieodpłatnych działań w podziale na zmienne niezależne

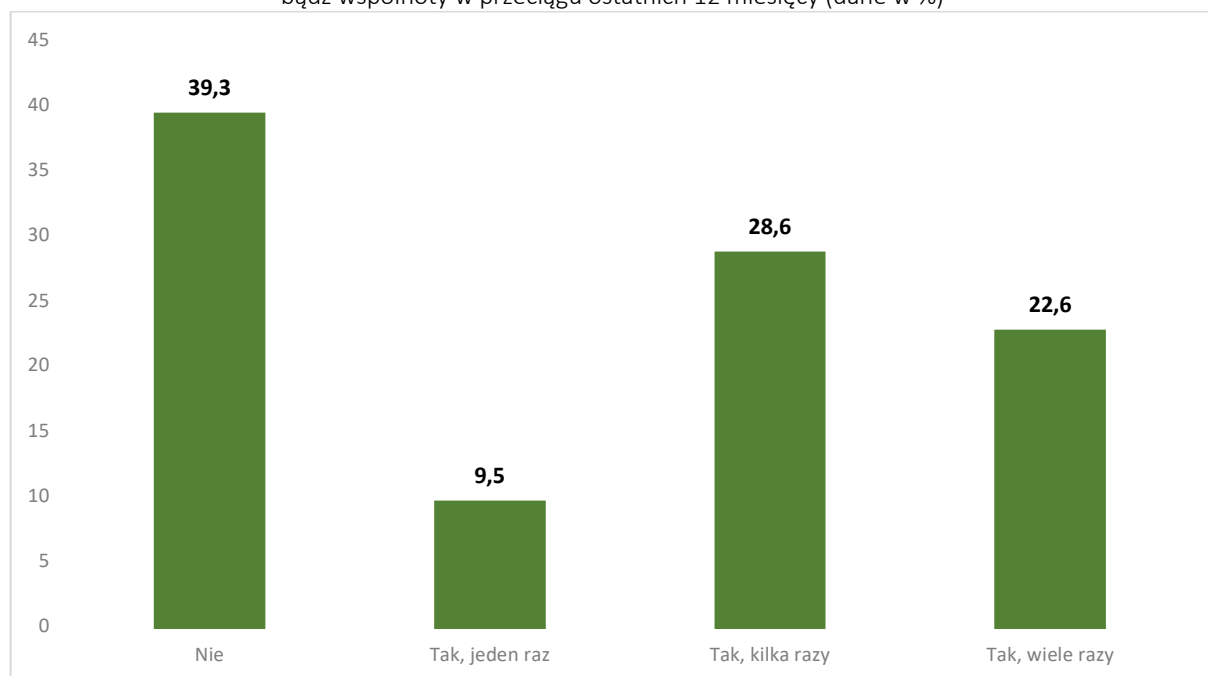
Zmienna niezależna	Kategoria osób			
	Osoby nieznajome	Sąsiedzi	Przyjaciele / znajomi	Dalsza rodzina
	Płeć			
Kobieta	124	108	92	14
	42,2%	36,7%	31,3%	4,8%
Mężczyzna	81	76	54	10
	48,5%	45,5%	32,3%	6%
	Wiek			
Do 39 lat	80	75	65	11
	39,4%	36,9%	32%	5,4%
40 lat i więcej	124	109	81	13
	48,6%	42,7%	31,8%	5,1%
	Dzielnica			
Dzielnice centralne i nadmorskie	88	82	59	6
	46,1%	42,9%	30,9%	3,1%
Dzielnice południowe i zachodnie	75	55	51	14
	44,1%	32,4%	30%	8,2%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	39	46	33	3
	42,9%	50,5%	36,3%	3,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Co ciekawe, do osób nieznajomych i sąsiadów częściej swoje działania adresują mężczyźni i osoby starsze, natomiast w przypadku przyjaciół i znajomych ta zależność nie występuje. Dla sąsiadów najrzadziej podejmuje się działania w dzielnicach południowych i zachodnich (co zapewne wynika ze specyfiki układu urbanistycznego i relatywnie słabych więzi społecznych między mieszkańcami – w porównaniu do innych części Gdańska), ale najczęściej dla członków dalszej rodziny. W tym drugim przypadku jednak liczebności są niewielkie i do potwierdzenia trendu niezbędne byłoby dokonanie pomiaru na większej populacji.

Poświęcanie czasu wolnego na dobrowolne i nieodpłatne działania w ramach organizacji, instytucji bądź wspólnoty cieszy się mniejszą popularnością niż podejmowanie takiej aktywności na rzecz osób (nieformalnie). Takich działań nie podjęło 39,3% badanych, a często robi to 22,6%. W tym miejscu warto ponownie odwołać się do danych z badań opinii społecznej realizowanych na zlecenie Miasta, które dotyczą między innymi kwestii podejmowania aktywności społecznej. W porównaniu do pomiaru przeprowadzonego w 2020 roku na próbie losowo-kwotowej odsetek aktywnych mieszkańców i mieszanek w omawianym raporcie jest znacznie wyższy (w badaniu porównawczym aktywności nie podejmowało 72% osób, czyli o prawie 33 p.p. więcej)⁴. Ponownie należy różnicę wyjaśnić specyfiką różnicy w doborze próby w obu badaniach.

Wykres 9. Poświęcanie czasu wolnego na dobrowolne i nieodpłatne działania w ramach organizacji, instytucji bądź wspólnoty w przeciągu ostatnich 12 miesięcy (dane w %)



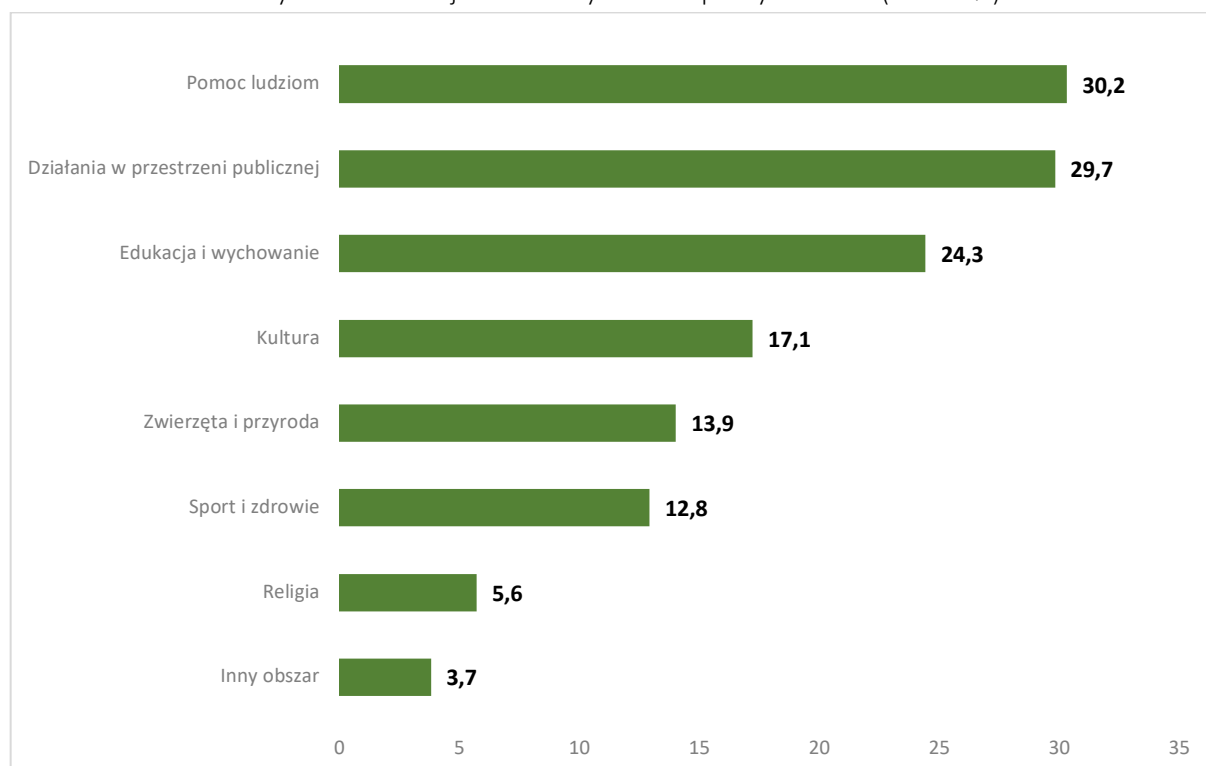
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

⁴ Tamże.

Mieszkańki i mieszkańcy Gdańska najczęściej poświęcali czas, by podejmować dobrowolne i nieodpłatne działania na rzecz wspólnot i organizacji zajmujących się szeroko rozumianą pomocą innym osobom (30,2%) oraz działaniami w przestrzeni publicznej (29,7%). Popularne było też angażowanie się na rzecz zinstytucjonalizowanych form współpracy w obszarze edukacji i wychowania (24,3%) oraz kultury (17,1%). Relatywnie najrzadziej w Gdańsku realizowane są działania, których celem jest wsparcie na polu religii.

Aktywności wskazane przez wypełniających ankietę jako „inne” można zaklasyfikować do którejś z już istniejących kategorii. Tym sposobem do obszaru pomocy zakwalifikować można między innymi takie działania jak wsparcie dla seniorów czy osób z niepełnosprawnościami, aktywność w związku zawodowym czy liczenie środków zebranych w ramach jednej z edycji Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Obszar edukacji i wychowania to między innymi działania z zakresu równości i praw człowieka, wystawy i warsztaty oraz aktywność na rzecz świeckości szkoły, a działalność w przestrzeni publicznej prowadzona jest na przykład w celu poprawy infrastruktury.

Wykres 10. Obszar, na rzecz którego mieszkańki i mieszkańcy poświęcili w przeciągu ostatnich 12 miesięcy czas wolny w celu realizacji dobrowolnych i nieodpłatnych działań (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Ciekawy jest układ obszarów podejmowania aktywności ze względu na czynniki różnicujące. Z danych wynika, że mężczyźni są bardziej zaangażowani w działania w przestrzeni publicznej

oraz obszar sportu i zdrowia, zaś kobiety – co potwierdzałoby obiegowy stereotyp – w pomaganiu innym oraz działanie na rzecz przyrody i zwierząt. W podziale na wiek pod względem częstotliwości podejmowania aktywności w poszczególnych kategoriach zauważalne są niewielkie przewagi osób starszych. Wyjątkiem jest tutaj aktywność na polu religijnym (minimalna przewaga osób młodszych; niewielka liczebność próby). Poza działalnością edukacyjną i wychowawczą najbardziej intensywna jest aktywność mieszkanek i mieszkańców ze wschodniej części Miasta oraz Śródmieścia.

Tabela 15. Obszar, na rzecz którego mieszkanki i mieszkańcy poświęcili w przeciągu ostatnich 12 miesięcy czas wolny w celu realizacji dobrowolnych i nieodpłatnych działań w podziale na zmienne niezależne

Zmienna niezależna	Kategoria działania						
	Pomoc ludziom	Działania w przestrzeni publicznej	Edukacja i wychowanie	Kultura	Zwierzęta i przyroda	Sport i zdrowie	Religia
Płeć							
Kobieta	96 32,7%	76 25,9%	71 24,1%	50 17%	44 15%	25 8,5%	15 5,1%
Mężczyzna	43 25,7%	61 36,5%	41 24,6%	29 17,4%	20 12%	34 20,4%	11 6,6%
Wiek							
Do 39 lat	56 27,6%	55 27,1%	47 23,2%	31 15,3%	28 13,8%	26 12,8%	12 5,9%
40 lat i więcej	83 32,5%	82 32,2%	65 25,5%	48 18,8%	36 14,1%	33 12,9%	14 5,5%
Dzielnica							
Dzielnice centralne i nadmorskie	51 26,7%	47 24,6%	54 28,3%	27 14,1%	26 13,6%	27 14,1%	13 6,8%
Dzielnice południowe i zachodnie	52 30,6%	54 31,8%	37 21,8%	28 16,5%	17 10%	19 11,2%	6 3,5%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	36 39,6%	36 39,6%	18 19,8%	23 25,3%	19 20,9%	13 14,3%	7 7,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

W ramach podsumowania wątku dobrowolnego i nieodpłatnego zaangażowania na rzecz innych (zarówno osób, jak i organizacji) warto zaprezentować syntetyczne zestawienie danych dotyczące tych zagadnień. Wynika z niego, że generalnie bardziej skłonne do podejmowania tego rodzaju aktywności społecznej są osoby starsze oraz mieszkające w dzielnicach wschodnich Miasta oraz Śródmieściu. Korelatem zróżnicowań nie jest natomiast płeć, bowiem różnice między kobietami i mężczyznami mieszczą się w granicach błędu statystycznego.

Tabela 16. Poświęcanie czasu wolnego na dobrowolne i nieodpłatne działania na rzecz innych osób oraz organizacji w przeciągu ostatnich 12 miesięcy w podziale na zmienne niezależne

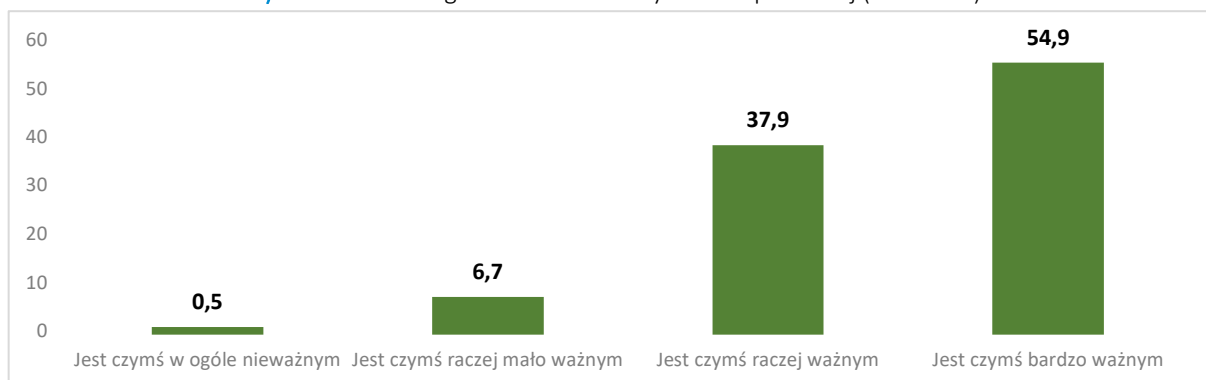
	Podejmowany rodzaj działań	
	Działania na rzecz osób	Działania na rzecz organizacji
	Płeć	
Kobieta	218	178
	74,1%	60,5%
Mężczyzna	127	102
	76%	61,1%
	Wiek	
Do 39 lat	142	117
	70%	57,6%
40 lat i więcej	202	163
	79,2%	63,9%
	Dzielnica	
Dzielnice centralne i nadmorskie	143	114
	74,9%	59,7%
Dzielnice południowe i zachodnie	123	102
	72,4%	60%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	75	60
	82,4%	65,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Postawy i wartości związane z aktywnością społeczną

W badanej próbie zdecydowanie dominują osoby, zdaniem których aktywność społeczna jest ważna. Ponad połowa badanych (54,9%) twierdzi, że aktywność i zaangażowanie są bardzo istotne, a jedynie dla 7,2% respondentek i respondentów ten obszar życia nie ma dużego znaczenia i wyraźnych konsekwencji. Warto jednak mieć na uwadze fakt – sygnalizowany już wyżej w tekście – że w badaniach wzięły udział przede wszystkim osoby aktywne społecznie, co w bezpośredni sposób warunkuje odpowiedzi na zadane badanym pytanie.

Wykres 11. Postrzeganie znaczenia aktywności społecznej (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Większe znaczenie aktywności społecznej nadają kobiety niż mężczyźni oraz osoby starsze niż młodsze. Widać to wyraźnie przyglądając się wartościom wskaźników dla kategorii „bardzo ważna”, jak część badanych określi aktywność społeczną. Miejsce zamieszkania nie jest istotnym korelatem zróżnicowania opinii na temat wagi i znaczenia społecznego zaangażowania.

Tabela 17. Postrzeganie znaczenia aktywności społecznej w podziale na zmienne niezależne

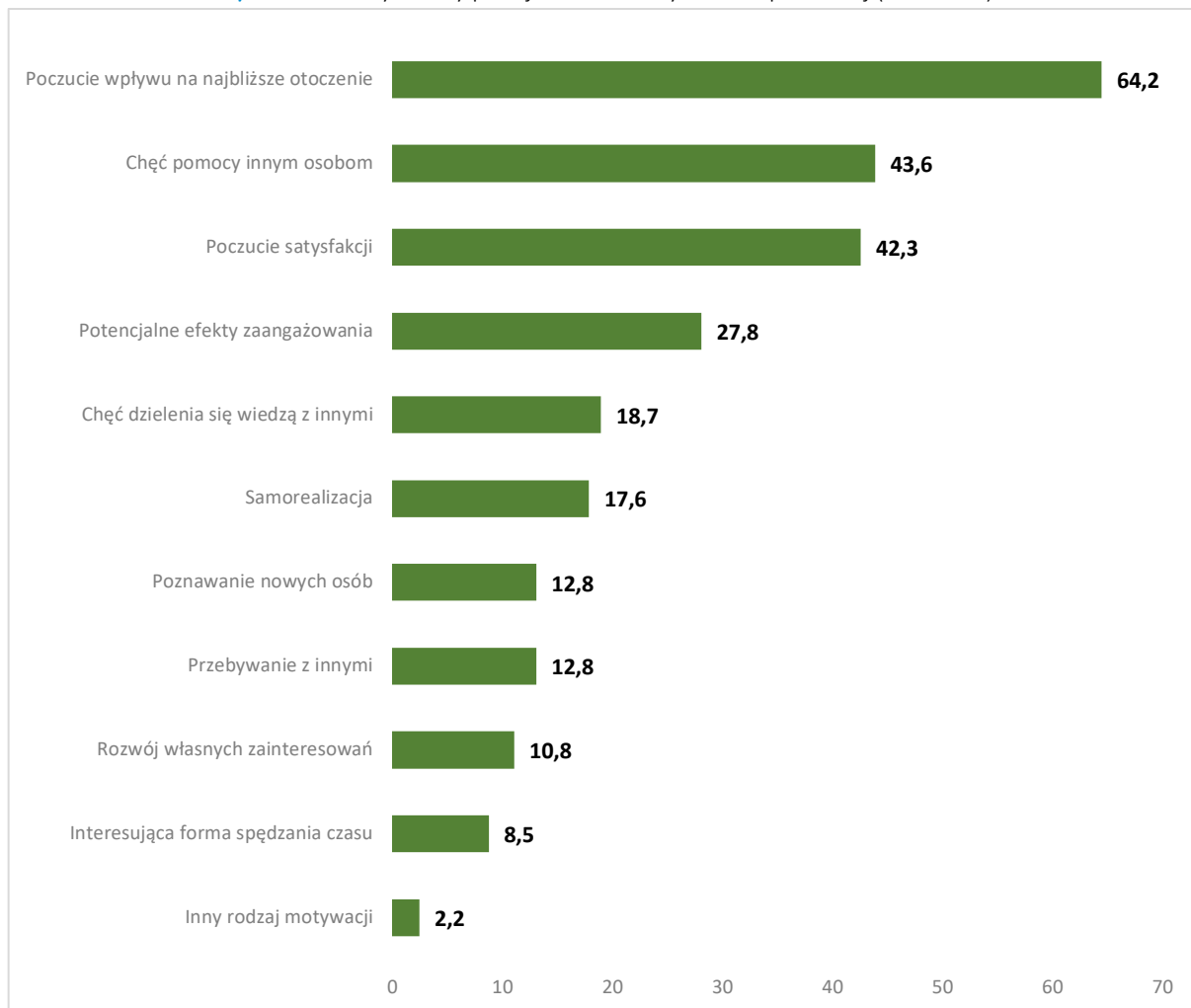
Zmienna niezależna	Znaczenie aktywności społecznej		
	Jest nieważna / mało ważna	Jest raczej ważna	Jest bardzo ważna
Płeć			
Kobieta	14 5,1%	102 37,5%	156 57,4%
Mężczyzna	16 10,9%	57 38,8%	74 50,3%
Wiek			
Do 39 lat	17 9,4%	78 43,3%	85 47,2%
40 lat i więcej	13 5,5%	81 34,3%	142 60,2%
Dzielnica			
Dzielnice centralne i nadmorskie	12 6,8%	68 38,6%	96 54,5%
Dzielnice południowe i zachodnie	13 8,6%	59 38,8%	80 52,6%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	5 7,3%	29 38%	49 54,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Badanych zapytano o to, jakie są, w ich ocenie, największe motywy podejmowania aktywności społecznej. Pozyskane dane wskazują, że głównym narzędziem motywacji jest przekonanie o możliwości wpływania na otoczenie. Tak twierdzi 64,2% respondentek i respondentów. Jest to o tyle istotne wskazanie, że w badanej próbie analogiczny odsetek (62,1%) jest zdania, że ma niewielki wpływ na to, co dzieje się w Gdańsku. Poza wpływem istotne znaczenie ma chęć świadczenia pomocy innym (43,6%) oraz poczucie satysfakcji (42,3%). Dla badanych liczą się również potencjalne efekty zaangażowania (27,8%), a także chęć dzielenia się wiedzą (18,7%) i możliwość samorealizacji (17,6%).

Analizując przedstawione wyniki należy mieć na uwadze fakt, że w pytaniu można było zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi. To ograniczenie sprawia, że wartości odsetków dla poszczególnych kategorii nie są wyższe. Warto przy tym dodać, że w kategorii odpowiedzi „inne” wskazywano między innymi na świadomość, że robi się coś dla innych, uczucie, że można sobie wzajemnie pomagać, rolę postaw patriotycznych oraz sprzeciw względem polityki Miasta Gdańska.

Wykres 12. Motywatory podejmowania aktywności społecznej (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Kategorie motywatorów aktywności społecznej zostały podzielone na dwie grupy. Motywatory wewnętrzne to te, które wiążą się bezpośrednio z korzyścią i zyskiem indywidualnym, natomiast motywatory zewnętrzne, choć mogą przynosić indywidualne korzyści, wiążą się przede wszystkim z orientacją na środowisko zewnętrzne. Do tej grupy zaliczyć można: (1) poczucie satysfakcji, (2) rozwój własnych zainteresowań, (3) samorealizację oraz (4) interesującą formę spędzania czasu. W grupie motywatorów zewnętrznych należy natomiast wyróżnić: (1) poczucie wpływu na najbliższe otoczenie, (2) potencjalne efekty zaangażowania, (3) przebywanie z innymi, (4) poznanie nowych osób, (5) chęć pomocy innym osobom oraz (6) chęć dzielenia się wiedzą z innymi.

W podziale na zmienne niezależne widać, że rozwój własnych zainteresowań jest częściej motywatorem dla mężczyzn, dla kobiet zaś większe znaczenie ma możliwość interesującego spędzenia czasu. Ciekawy jest rozkład danych ze względu na wiek. Młodsze osoby częściej

podjmują aktywność społeczną wiedzione możliwością rozwoju własnych zainteresowań czy samorealizacji, natomiast starsi badani i badane angażują się, by mieć poczucie satysfakcji z udziału.

Tabela 18. Motywatory wewnętrzne podejmowania aktywności społecznej w podziale na zmienne niezależne

Zmienna niezależna	Kategoria motywacji wewnętrznej			
	Poczucie satysfakcji	Samorealizacja	Rozwój własnych zainteresowań	Interesująca forma spędzania czasu
Płeć				
Kobieta	126	52	28	29
	42,9%	17,7%	9,5%	9,9%
Mężczyzna	69	29	22	10
	41,3%	17,4%	13,2%	6%
Wiek				
Do 39 lat	81	43	43	17
	39,9%	21,2%	21,2%	8,4%
40 lat i więcej	113	35	35	22
	44,3%	14,1%	14,1%	8,6%
Dzielnica				
Dzielnice centralne i nadmorskie	81	31	25	14
	42,4%	16,2%	13,1%	7,3%
Dzielnice południowe i zachodnie	67	33	19	15
	39,4%	19,4%	11,2%	8,8%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	41	14	5	9
	45,1%	15,4%	5,5%	9,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Tabela 19. Motywatory zewnętrzne podejmowania aktywności społecznej w podziale na zmienne niezależne

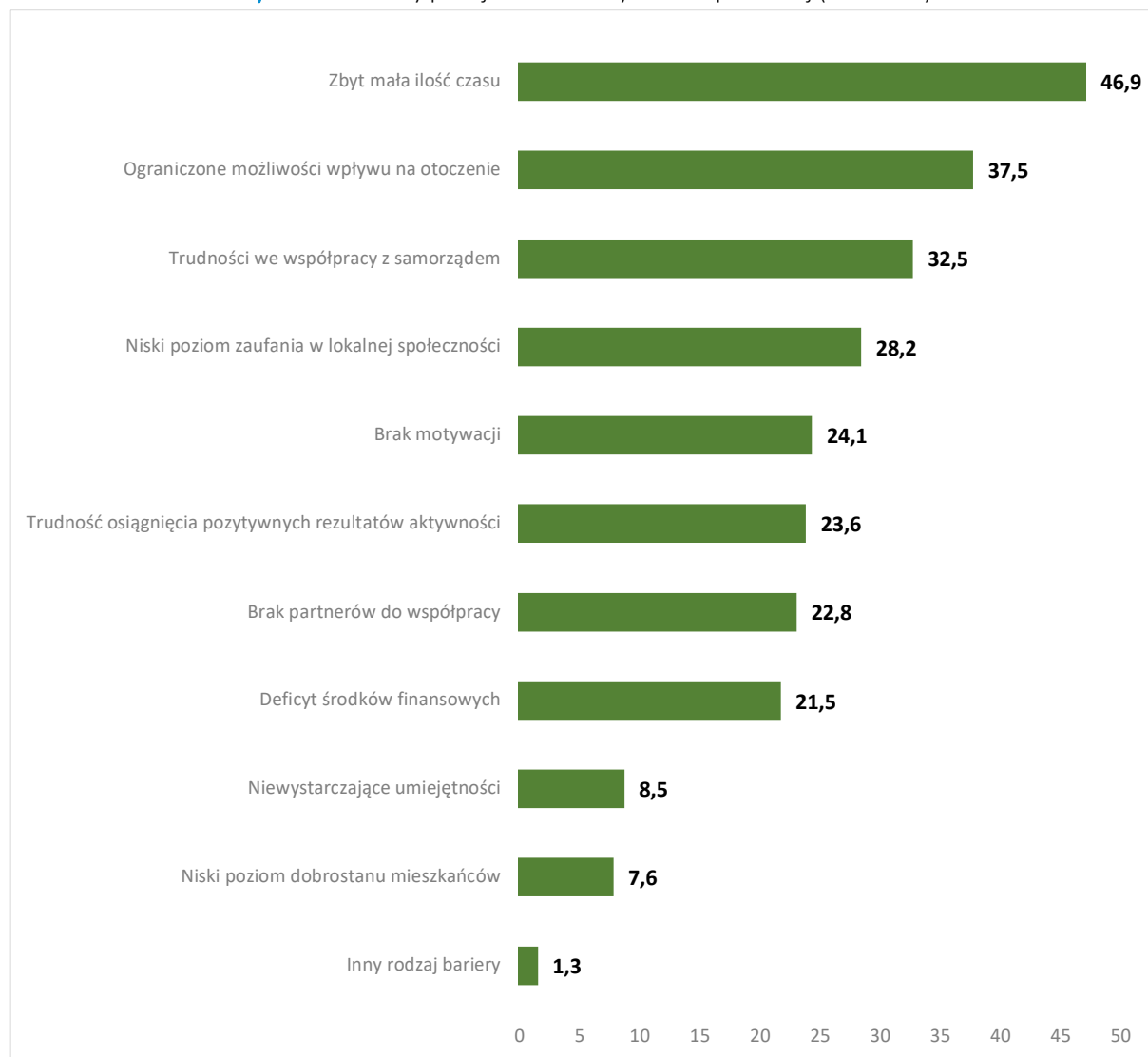
Zmienna niezależna	Kategoria motywacji zewnętrznej					
	Poczucie wpływu na otoczenie	Chęć pomocy innym osobom	Potencjalne efekty zaangażowania	Chęć dzielenia się wiedzą	Poznanie nowych osób	Przebywanie z innymi
Płeć						
Kobieta	188	129	75	51	39	43
	63,9%	43,9%	25,5%	17,3%	13,3%	14,6%
Mężczyzna	108	72	53	35	20	16
	64,7%	43,1%	31,7%	21%	12%	9,6%
Wiek						
Do 39 lat	138	82	62	31	25	24
	68%	40,4%	30,5%	15,3%	12,3%	11,8%
40 lat i więcej	156	119	64	55	34	34
	61,2%	46,7%	25,1%	21,6%	13,3%	13,3%
Dzielnica						
Dzielnice centralne i nadmorskie	124	85	48	36	18	22
	64,9%	44,5%	25,1%	18,8%	9,4%	11,5%
Dzielnice południowe i zachodnie	110	70	53	35	24	24
	64,7%	41,2%	31,2%	20,6%	14,1%	14,1%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	59	44	25	13	15	12
	64,8%	48,4%	27,5%	14,3%	16,5%	13,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Mężczyzn silniej niż kobiety motywują potencjalne efekty zaangażowania oraz chęć dzielenia się wiedzą, natomiast kobiety częściej jako ważny motywator uznają przebywanie z innymi. Taki układ danych wskazuje na bardziej instrumentalne motywacje do podejmowania aktywności społecznej gdańszczan i silniej zakorzenione w relacjach motywatory ważne dla kobiet.

W przypadku podziału ze względu na wiek widać, że młodsze osoby akcentują częściej znaczenie sprawstwa – poczucia wpływu na otoczenie oraz potencjalnych efektów własnego zaangażowania, zaś starsze – chęć pomocy i dzielenia się wiedzą. Takie charakterystyczne zestawienie profili pokoleniowych wiele mówi o aspiracjach i oczekiwaniach związanych z zaangażowaniem społecznym. Warto jednak z pewnością te wątki dobadać, szczególnie, że różnice między wartościami odsetków nie są bardzo duże.

Wykres 13. Bariery podejmowania aktywności społecznej (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Obok motywacji kluczowe w zrozumieniu uwarunkowań aktywności społecznej są bariery, jakie stoją na drodze do jej podejmowania. Z zebranego materiału empirycznego wynika, że największym problemem jest zbyt mała ilość czasu, jaką można poświęcić na zaangażowanie społeczne. Taką deklarację składa 46,9% badanych. Istotne znaczenie mają również ograniczone możliwości wpływu na otoczenie (37,5%) oraz trudności we współpracy z lokalnym samorządem (32,5%). Inne istotne problemy to: niski poziom zaufania w lokalnej społeczności (28,2%), brak motywacji (24,1%), trudność osiągnięcia pozytywnych rezultatów aktywności (23,6%), brak partnerów do współpracy (22,8%) oraz deficyt środków finansowych (21,5%).

Format pytania był taki sam, jak w przypadku diagnozy motywacji – uwzględniał możliwość wskazania jedynie trzech wariantów odpowiedzi. Wśród innych barier, wskazanych samodzielnie przez badanych, warto wymienić: brak przestrzeni / miejsca na podejmowanie działań, trudności we współpracy z partnerami oraz trudności we współpracy z mieszkankami i mieszkańcami / lokalną społecznością (np. nadmierny krytycyzm z ich strony, tendencje indywidualizacyjne).

Tabela 20. Bariery wewnętrzne podejmowania aktywności społecznej w podziale na zmienne niezależne

Zmienna niezależna	Kategoria bariery wewnętrznej			
	Zbyt mała ilość czasu	Brak motywacji	Deficyt środków finansowych	Niewystarczające umiejętności
Płeć				
Kobieta	147 50%	75 25,5%	63 21,4%	35 11,9%
Mężczyzna	69 41,3%	36 21,6%	36 21,6%	4 2,4%
Wiek				
Do 39 lat	102 50,2%	49 24,1%	45 22,2%	16 7,9%
40 lat i więcej	113 44,3%	61 23,9%	53 20,8%	23 9%
Dzielnica				
Dzielnice centralne i nadmorskie	88 46,1%	46 24,1%	40 20,9%	14 7,3%
Dzielnice południowe i zachodnie	93 54,7%	41 24,1%	37 21,8%	19 11,2%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	33 36,3%	22 24,2%	19 20,9%	4 4,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Rodzaje barier w podejmowaniu aktywności społecznej również – analogicznie jak motywacje – można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne. Do tych pierwszych należy: (1) brak motywacji, (2) zbyt mała ilość czasu, (3) niewystarczające umiejętności i (4) deficyt środków finansowych. Do grupy barier zewnętrznych zaliczyć należy: (1) ograniczone możliwości wpływu na najbliższe

otoczenie, (2) brak partnerów do współpracy, (3) trudności we współpracy z lokalnym samorządem, (4) niski poziom dobrostanu mieszknek i mieszkańców, (5) niski poziom zaufania w społeczności lokalnej oraz (6) trudność osiągnięcia pozytywnych rezultatów aktywności społecznej.

Ciekawy jest układ barier wewnętrznych w podziale na czynniki różnicujące. Są one wyraźnie częściej wskazywane jako istotne przez kobiety. Dotyczy to przede wszystkim wyobrażenia o poziomie własnych kompetencji. Kobiety wyraźnie częściej niż mężczyźni (11,9% vs. 2,4%) sygnalizują, że brakuje im umiejętności do tego, by działać społecznie. Ponadto mają więcej trudności z wygospodarowaniem czasu na aktywność. Podobny problem częściej zgłaszają osoby młodsze (przed ukończeniem 40. roku życia) oraz te mieszkające w dzielnicach południowych i zachodnich. Wynika to zapewne z obciążeń pracą zawodową i licznymi obowiązkami domowymi, które w mniejszym zakresie przeszkadzają w zaangażowaniu społecznym starszym gdańszczankom i gdańszczanom, a zarazem tym zamieszkującym inne rejony w Mieście.

W przypadku analizy barier zewnętrznych okazuje się, że o ile kobietom bardziej niż mężczyznom przeszkadza niski poziom zaufania w lokalnej społeczności (należy założyć, że istotne jest dla nich przede wszystkim podejmowanie inicjatyw oddolnych), mężczyźni wyraźnie częściej potrzebują poczucia sprawstwa (44,9% wskazań w porównaniu do 33,3% wśród kobiet) i są znacznie bardziej krytyczni niż kobiety w ocenie współpracy z lokalnym samorządem. Z danych wynika, że wśród mężczyzn, którzy dostrzegają zewnętrzne bariery animowania aktywności, połowa wskazuje na problemy w relacji na linii obywatele-samorząd. Jest to wynik o 27,9 p.p. wyższy niż w przypadku kobiet i może być traktowany jako oznaka poważnych napięć w uczestnictwie gdańszczan w różnych formach aktywności społecznej. Bardziej pogłębiona interpretacja przyczyn tej różnicy wymagałaby przeprowadzenia dodatkowych analiz.

Co ciekawe, identyczny układ przewag jak w relacji kobiety-mężczyźni (choć z mniej widocznymi różnicami pomiędzy wynikami) występuje między osobami w wieku do 39 lat i starszymi. Charakterystyki męskie korespondują z wynikami dla młodszych badanych, zaś kobiece – z respondentkami i respondentami, którzy mają 40 lat lub więcej. Ciekawym zestawieniem jest też połączenie u mieszkank i mieszkańców Śródmieścia oraz wschodnich dzielnic Gdańska najbardziej krytycznego stosunku do modelu współpracy z lokalnym samorządem z najmniejszym odsetkiem raportujących trudności w osiąganiu pozytywnych rezultatów aktywności społecznej. Trudno tę parę wniosków z danych jednoznacznie zinterpretować.

Tabela 21. Bariery zewnętrzne podejmowania aktywności społecznej w podziale na zmienne niezależne

Zmienna niezależna	Kategoria bariery zewnętrznej					
	Ograniczone możliwości wpływu na najbliższe otoczenie	Trudności we współpracy z lokalnym samorządem	Niski poziom zaufania w społeczności lokalnej	Trudność osiągnięcia pozytywnych rezultatów aktywności społecznej	Brak partnerów do współpracy	Niski poziom dobrostanu mieszkańców
Płeć						
Kobieta	98 33,3%	66 22,4%	94 32%	68 23,1%	62 21,1%	25 8,5%
Mężczyzna	75 44,9%	84 50,3%	36 21,6%	41 24,6%	43 25,7%	10 6%
Wiek						
Do 39 lat	83 40,9%	79 38,9%	48 23,6%	51 25,1%	52 25,6%	14 6,9%
40 lat i więcej	88 34,5%	70 27,5%	81 31,8%	58 22,7%	53 20,8%	21 8,2%
Dzielnica						
Dzielnice centralne i nadmorskie	74 38,7%	57 29,8%	60 31,4%	55 28,8%	45 23,6%	12 6,3%
Dzielnice południowe i zachodnie	62 36,5%	52 30,6%	41 24,1%	38 22,4%	36 21,2%	15 8,8%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	35 38,5%	39 42,9%	24 26,4%	15 16,5%	24 26,4%	7 7,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Badanym postawiono trzy pytania pozwalające określić poziom ich zaufania względem innych, skłonności do podejmowania działań wspólnotowych oraz altruizmu. Wszystkie te pytania zadawane są regularnie w badaniach prowadzonych przez CBOS. W oparciu o pozyskane dane można więc nie tylko zbadać, jakie są postawy gdańszczanek i gdańszczan, ale też jak ułożyć je na mapie postaw polskiego społeczeństwa. Warto przy tym pamiętać, że badania prowadzone przez CBOS są badaniami realizowanymi na próbach reprezentatywnych w skali ogólnokrajowej. Uwzględniają więc zróżnicowania geograficzne – w analizach uwzględniany jest głos osób także spoza dużych ośrodków miejskich – a do tego badane także osoby, które nie przejawiają zainteresowania tematyką aktywności społecznej.

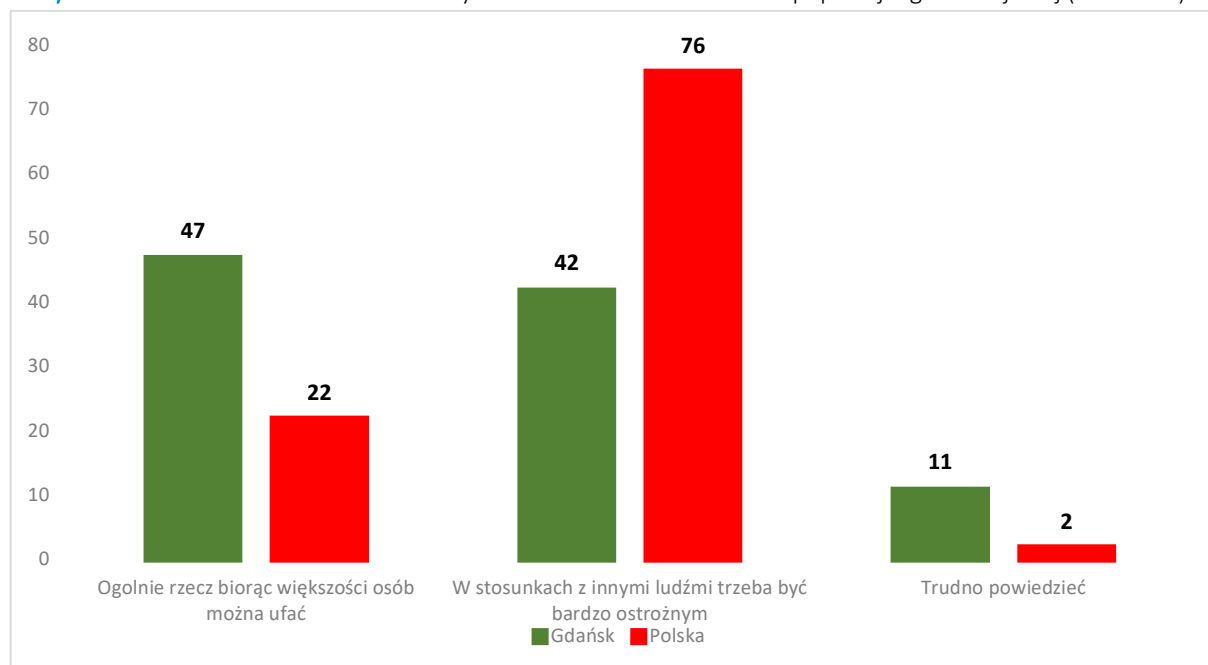
Na tle populacji Polski w Gdańsku jest zdecydowanie więcej osób, które są zdania, że ogólnie rzecz biorąc większości osób można ufać. Taką deklarację składa prawie połowa badanych (50%), czyli aż o 25 p.p. więcej niż w skali całego kraju⁵. Nawet zakładając, że wyniki pomiaru dla dużych miast są wyższe niż 22% w grupie osób skłonnych obdarzać innych zaufaniem⁶, w oparciu o zebrane dane można wnioskować, że w Gdańsku jest bardzo silny kapitał zaufania.

⁵ CBOS. Zaufanie społeczne. Komunikat z badań. Nr 43/2020.

⁶ Syntetyczny wskaźnik zaufania w dużych miastach jest wyraźnie wyższy niż w mniejszych miejscowościach. Zob.: tamże.

Z pewnością jest to zasób, który da się wykorzystać w budowaniu przestrzeni do tworzenia i wzmacniania aktywności społecznej.

Wykres 14. Skłonność do obdarzania innych zaufaniem – Gdańsk na tle populacji ogólnokrajowej (dane w %)⁷



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

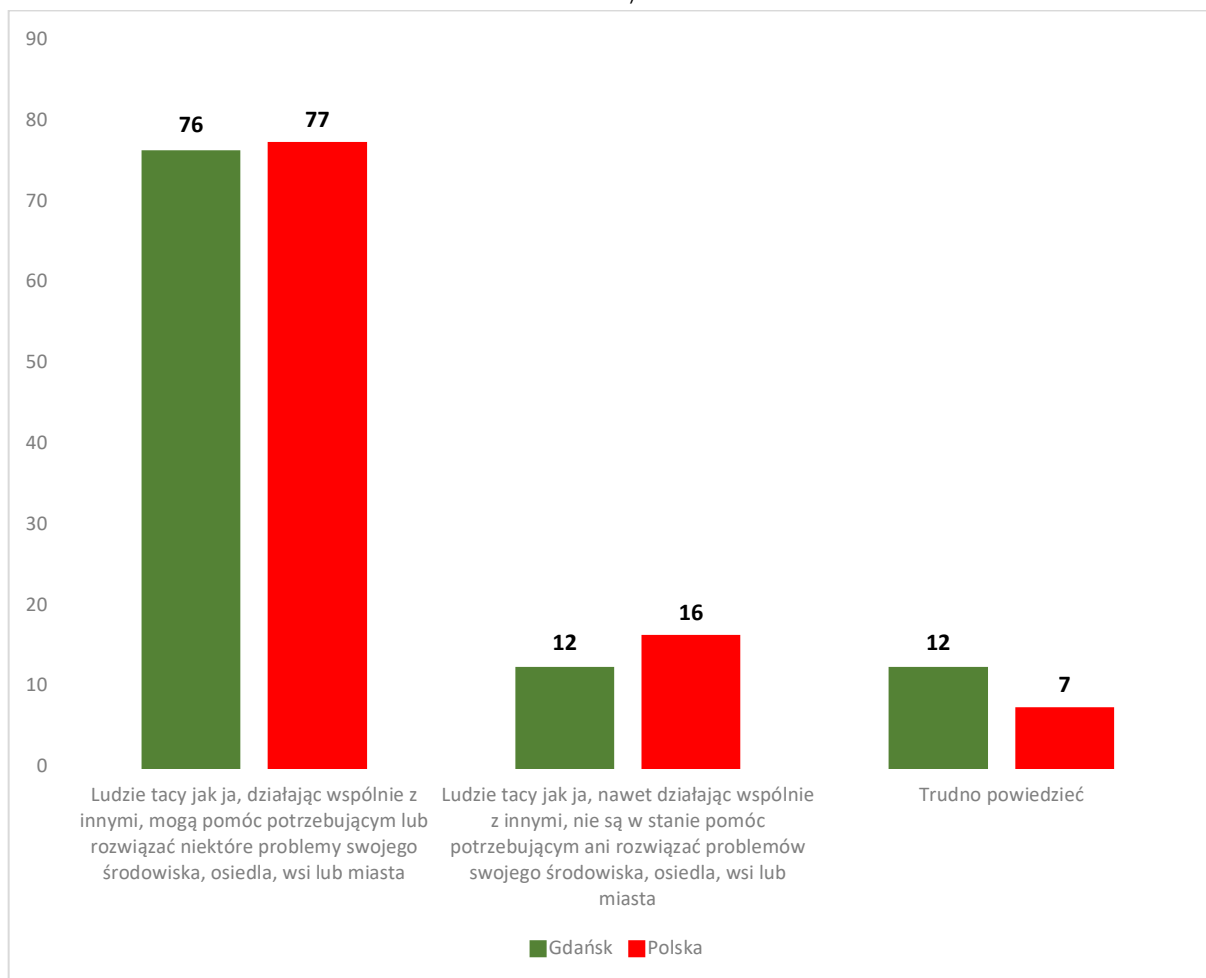
Badane i badani proszeni byli również o ustosunkowanie się do pary tez pozwalających określić preferencję dla podejmowania działań wspólnotowych. Jak wynika z danych, w Gdańsku jest podobnie wysoka skłonność do identyfikowania się ze stwierdzeniem, że „ludzie tacy jak ja, działając wspólnie z innymi, mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta” jak w populacji ogólnopolskiej⁸. Takiego zdania jest 3 na 4 badanych (76%), przy czym w Gdańsku mniej jest osób, które identyfikują się z tezą o braku celowości podejmowania działań wspólnotowych (różnica 4 p.p. między pomiarami w Gdańsku i w całym kraju). Jednocześnie, co charakterystyczne dla dużych ośrodków miejskich, w nich obserwowana jest (potwierdza to pomiar CBOS-u⁹) większa skłonność do podejmowania współpracy z osobami spoza swojej rodziny. W tym świetle gdański wynik, o 1 p.p. niższy niż pomiar w skali całego kraju, nie wskazuje szczególnie wysokiej skłonności do podejmowania działań wspólnotowych w porównaniu do innych dużych miast w Polsce.

⁷ Na wykresach, na których przedstawiane są zestawienia pomiarów z badań: gdańskich i ogólnopolskich, dane przedstawiane są w postaci liczb całkowitych (brak bardziej precyzyjnych informacji o wynikach pomiarów w komunikatach CBOS-u).

⁸ CBOS. Czy warto działać wspólnie? Komunikat z badań. Nr 29/2020.

⁹ Zob.: tamże.

Wykres 15. Skłonność do podejmowania działań wspólnotowych – Gdańsk na tle populacji ogólnokrajowej (dane w %)



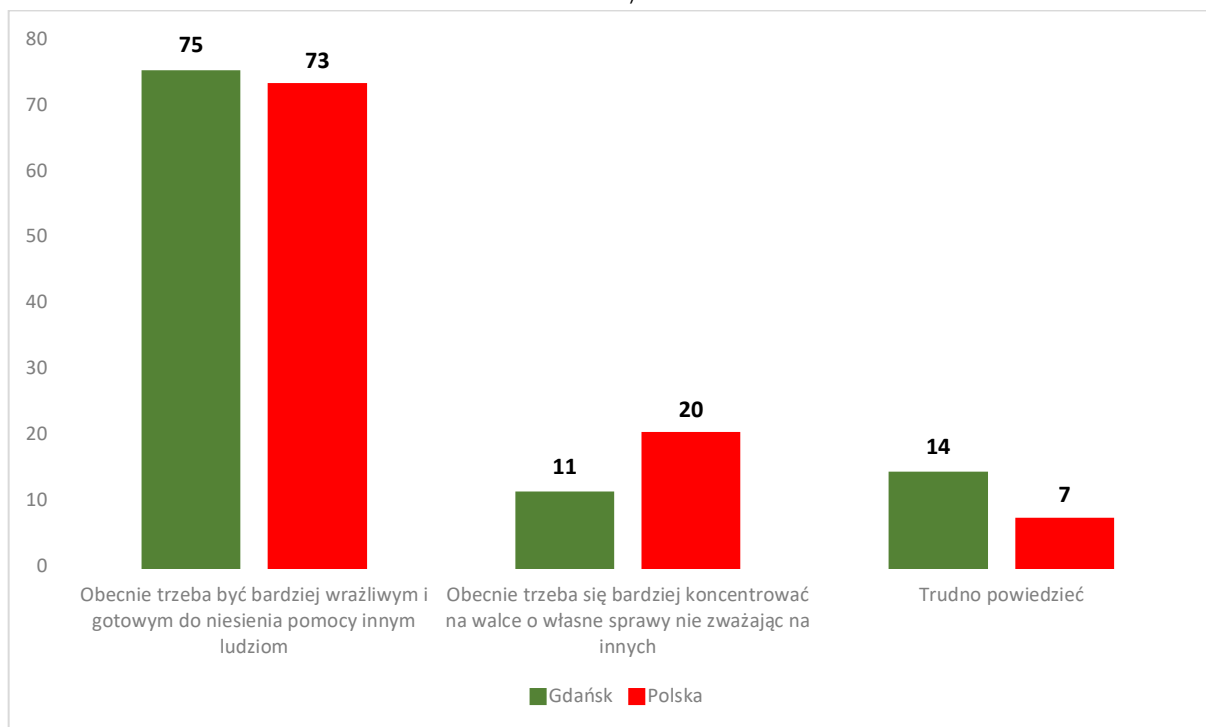
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Na tle populacji ogólnokrajowej w Gdańsku jest nieznacznie wyższy (o 2 p.p.) odsetek osób, które twierdzą, że „obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do niesienia pomocy innym ludziom”¹⁰. Taką opinię wyraża 3 na 4 badanych. Jednocześnie podobnie jak w przypadku wcześniejszych par tez, w badaniu skłonności do przejawiania postaw altruistycznych więcej jest osób deklarujących brak zdecydowania, a co za tym idzie także mniej tych, które negatywnie ustosunkowują się do celowości przejawiania określonej postawy (w tym przypadku: altruizmu). W miastach powyżej 500 tys. mieszkanek i mieszkańców z przedstawioną tezą zgodziło się 79% osób, więc na tym tle wynik zmierzony w Gdańsku jest o 4 p.p. niższy¹¹.

¹⁰ CBOS. Altruizm w opiniach i działaniach. Komunikat z badań. Nr 50/2020.

¹¹ Zob.: tamże.

Wykres 16. Skłonność do przejawiania zachowań altruistycznych – Gdańsk na tle populacji ogólnokrajowej (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Tabela 22. Skłonność do obdarzania innych zaufaniem, podejmowania działań wspólnotowych oraz altruizmu w podziale na zmienne niezależne

Zmienna niezależna	Rodzaj postawy		
	Obdarzanie innych zaufaniem	Podejmowanie działań wspólnotowych	Altruizm
Płeć			
Kobieta	146	228	238
	49,7%	77,6%	81%
Mężczyzna	71	120	107
	42,5%	71,9%	64,1%
Wiek			
Do 39 lat	69	147	132
	34%	72,4%	65%
40 lat i więcej	148	199	211
	58%	78%	82,7%
Dzielnica			
Dzielnice centralne i nadmorskie	93	148	139
	48,7%	77,5%	72,8%
Dzielnice południowe i zachodnie	80	129	127
	47,1%	75,9%	74,7%
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	41	66	71
	45,1%	72,5%	78%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

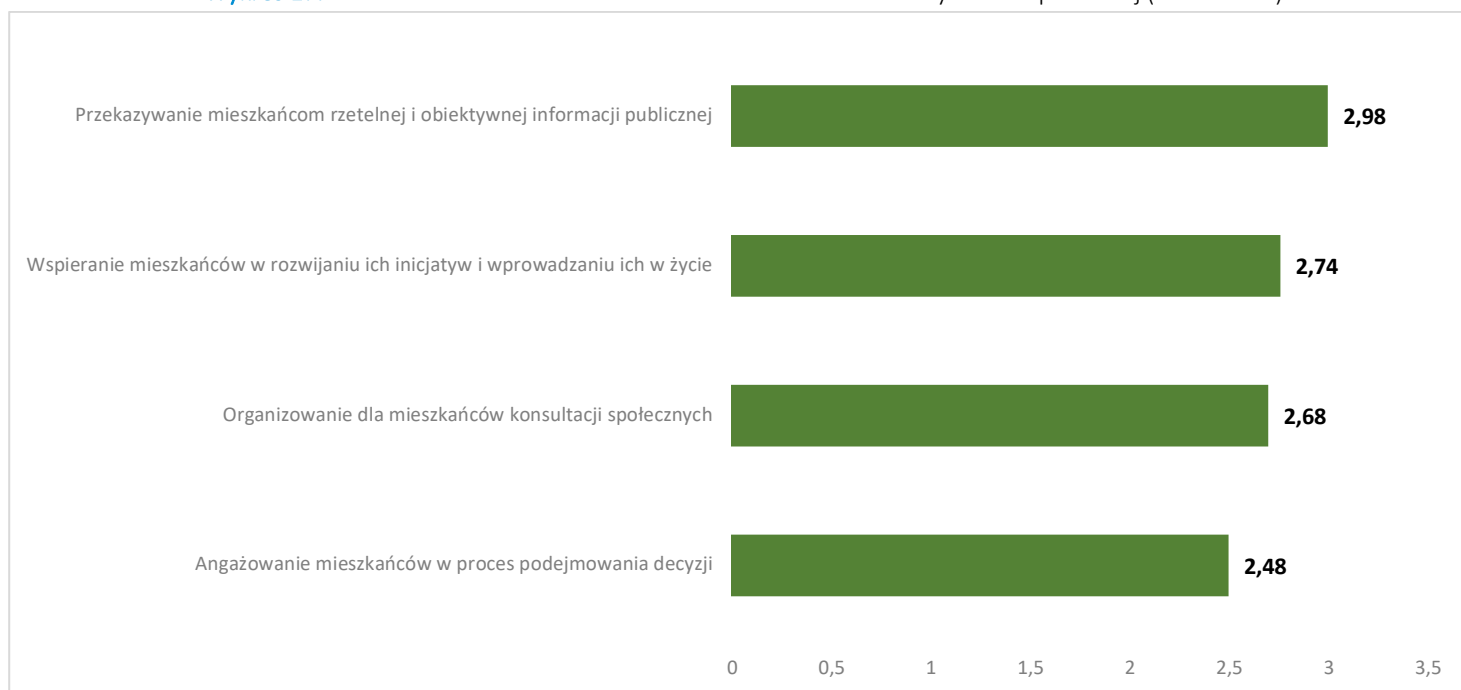
Skloność do obdarzania innych zaufaniem i altruizmu, a w mniejszym stopniu także podejmowania działań wspólnotowych, jest wyraźnie częściej przejawiana przez kobiety i osoby starsze. Wzór kulturowy charakterystyczny dla mężczyzn i osób młodszych bazuje na niższym poziomie zaufania, altruizmu i wspólnotowości.

Ocena polityki miejskiej w obszarze aktywności społecznej

Badane osoby zostały poproszone o dokonanie oceny polityki Gdańska w obszarze aktywności społecznej. W pierwszej kolejności zapytano o cztery wymiary działań Miasta mające na celu podnoszenie jakości zaangażowania społecznego. Można było oceniać je na skali od „1” do „5”, gdzie „1” oznacza ocenę zdecydowanie złą, a „5” – zdecydowanie dobrą.

Jak wynika z analizy zebranego materiału, ogólna ocena działań we wszystkich wymiarach jest gorsza od przeciętnej. Oceny są zróżnicowane: od 2,48 do 2,98, co sugeruje, że mieszkanki i mieszkańcy mają na temat miejskiej polityki w opisywanym obszarze raczej niekorzystną opinię. Relatywnie najlepiej oceniony został obszar przekazywania mieszkankom i mieszkańcom rzetelnej i obiektywnej informacji publicznej, najgorzej zaś – angażowania mieszanek i mieszkańców w proces podejmowania decyzji. Te dane warto czytać w powiązaniu z wnioskami, jakie płyną na temat możliwości wpływu na życie publiczne, jakie odczuwają gdańszczanki i gdańszczanie.

Wykres 17. Ocena działań Miasta Gdańsk w zakresie animowania aktywności społecznej (średnia 1-5)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

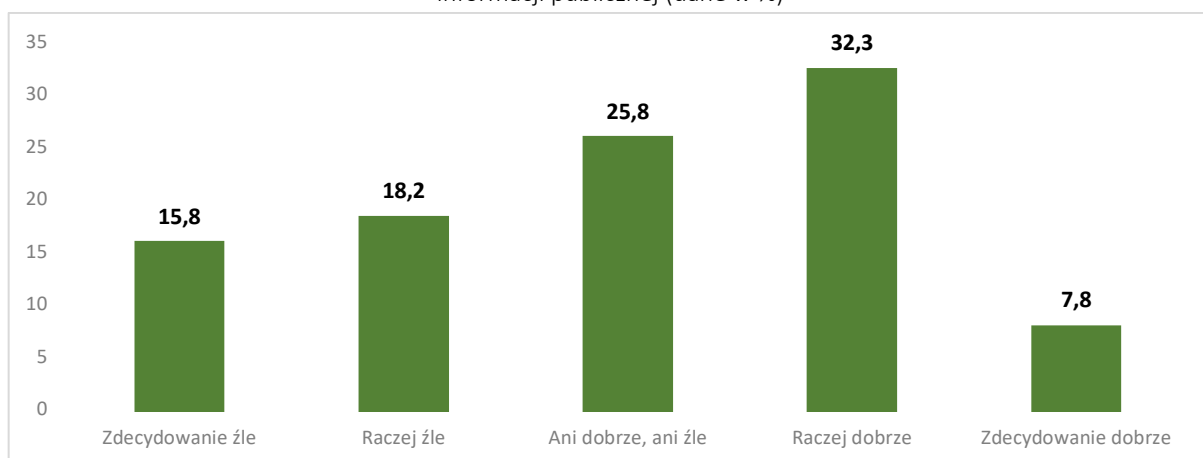
Tabela 23. Ocena działań Miasta Gdańsk w zakresie animowania aktywności społecznej (średnia 1-5) w podziale na zmienne niezależne

Zmienna niezależna	Obszar wpływu Miasta			
	Przekazywanie mieszkańcom rzetelnej i obiektywnej informacji publicznej	Wspieranie mieszkańców w rozwijaniu ich inicjatyw i wprowadzaniu ich w życie	Organizowanie dla mieszkańców konsultacji społecznych	Angażowanie mieszkańców w proces podejmowania decyzji w sprawach dla nich ważnych
Płeć				
Kobieta	294 3,28	294 2,96	294 2,97	294 2,72
Mężczyzna	167 2,46	167 2,36	167 2,17	167 2,05
Wiek				
Do 39 lat	203 2,91	203 2,7	203 2,56	203 2,41
40 lat i więcej	255 3,05	255 2,78	255 2,79	255 2,55
Dzielnica				
Dzielnice centralne i nadmorskie	191 3,04	191 2,73	191 2,6	191 2,39
Dzielnice południowe i zachodnie	170 3	170 2,84	170 2,82	170 2,64
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	91 2,84	91 2,62	91 2,52	91 2,34

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

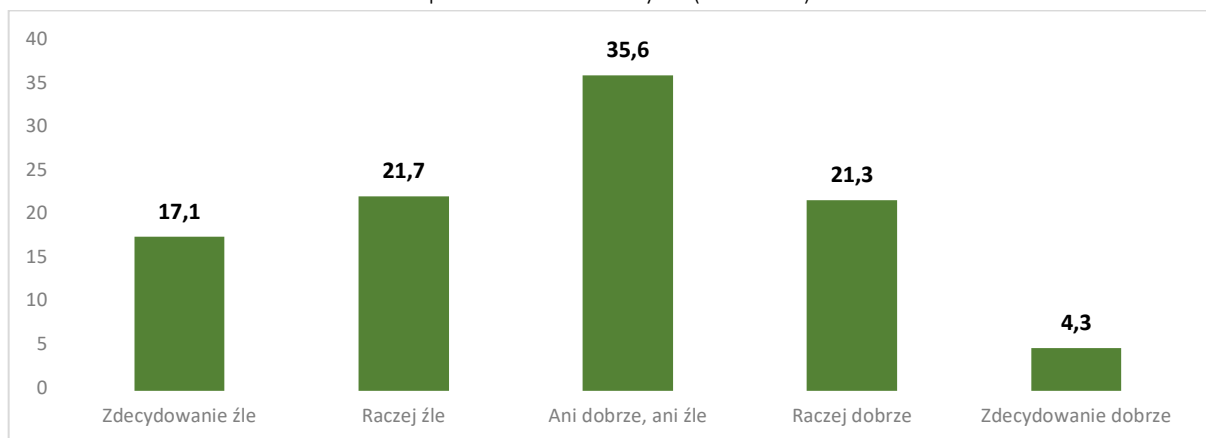
Dokładniejsze dane z uwzględnieniem podziału procentowego zaprezentowane zostały na poniższych wykresach.

Wykres 18. Ocena działań Miasta Gdańsk w zakresie przekazywania mieszkańcom rzetelnej i obiektywnej informacji publicznej (dane w %)



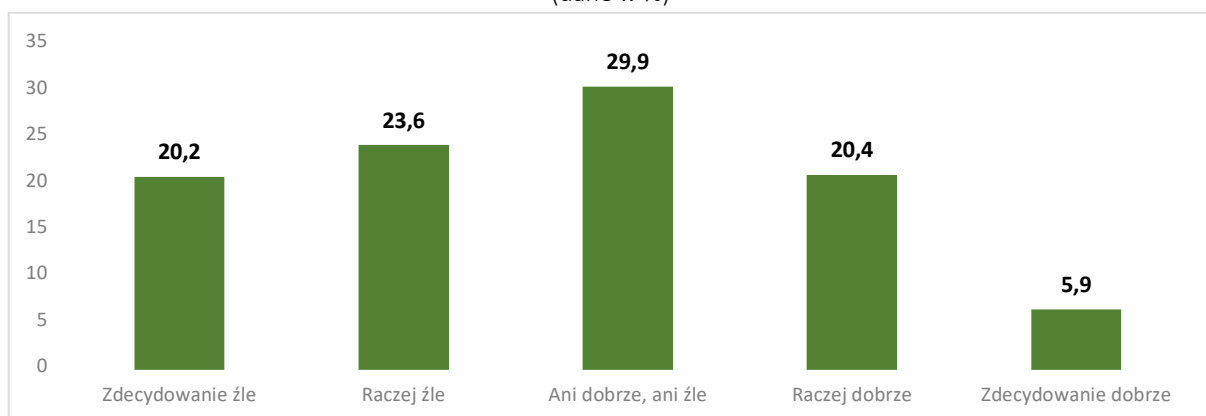
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Wykres 19. Ocena działań Miasta Gdańsk w zakresie wspierania mieszkańców w rozwijaniu ich inicjatyw i wprowadzania ich w życie (dane w %)



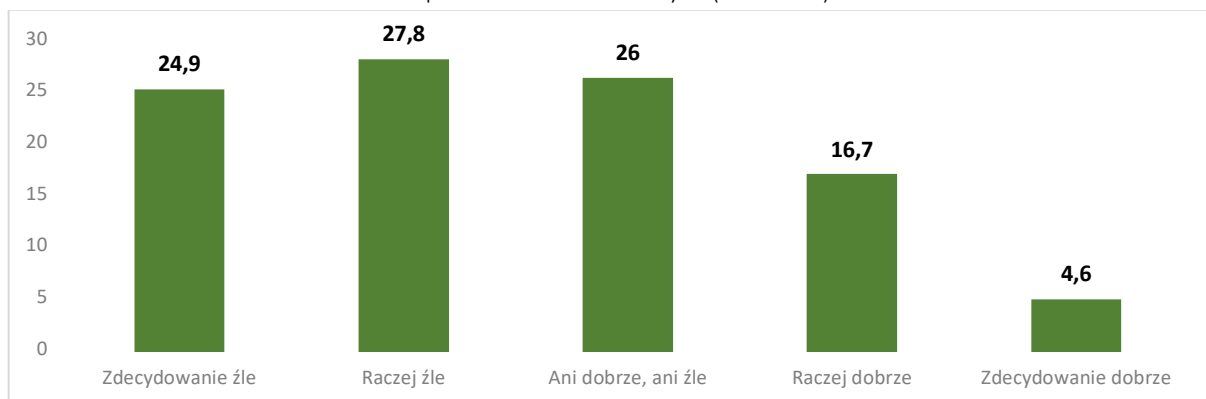
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Wykres 20. Ocena działań Miasta Gdańsk w zakresie organizowania dla mieszkańców konsultacji społecznych (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Wykres 21. Ocena działań Miasta Gdańsk w zakresie angażowania mieszkańców w proces podejmowania decyzji w sprawach dla nich ważnych (dane w %)



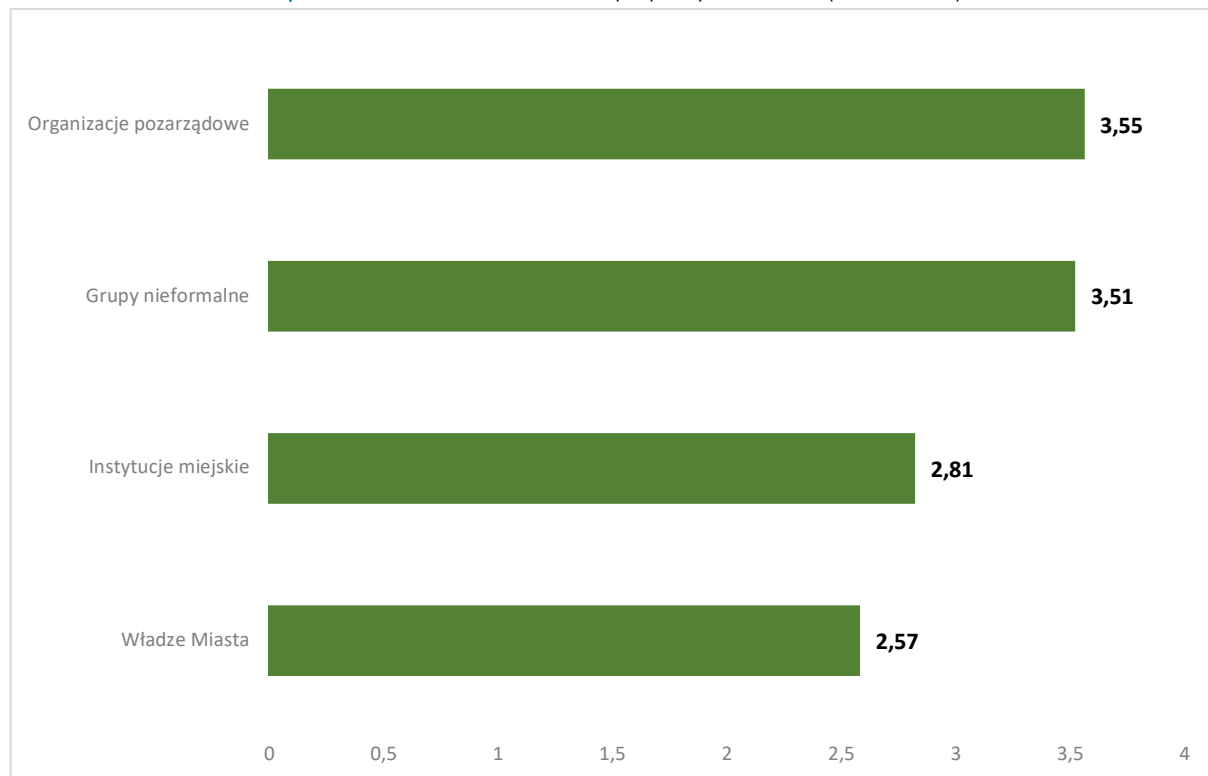
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Drugi zestaw pytań z możliwością oceny polityki miejskiej dotyczył obszaru współpracy mieszkanki i mieszkańców z grupami nieformalnymi, organizacjami pozarządowymi, instytucjami miejskimi oraz władzami Miasta. Średnie wyniki (skala 1-5) są lepsze niż w przypadku oceny działań Gdańska. Wahają się od 2,57 do 3,55, czyli oscylują około pół punktu wokół wartości „3” („ani dobrze, ani źle”). Wyraźnie widać przy tym większe zaufanie, jakim mieszkanki i mieszkańcy obdarzają organizacje pozarządowe i grupy nieformalne (wyniki przekraczające ocenę 3,5) i jednocześnie wyraźnie słabszą ocenę (wyniki poniżej 3) instytucji miejskich i władz Miasta.

Układ danych dotyczących potencjału budowania i wzmacniania współprac przypomina tam opisany powyżej, dotyczący ogólnie oceny polityki miejskiej w zakresie animowania aktywności społecznej. Ponownie to kobiety i osoby starsze wystawiają lepsze oceny niż mężczyźni i młodszy respondenci i respondentki.

Na poniższych wykresach zaprezentowane dane wg wartości średnich oraz szczegółowe analizy procentowe dla konkretnych pytań.

Wykres 22. Ocena możliwości współpracy w Mieście (średnia 1-5)



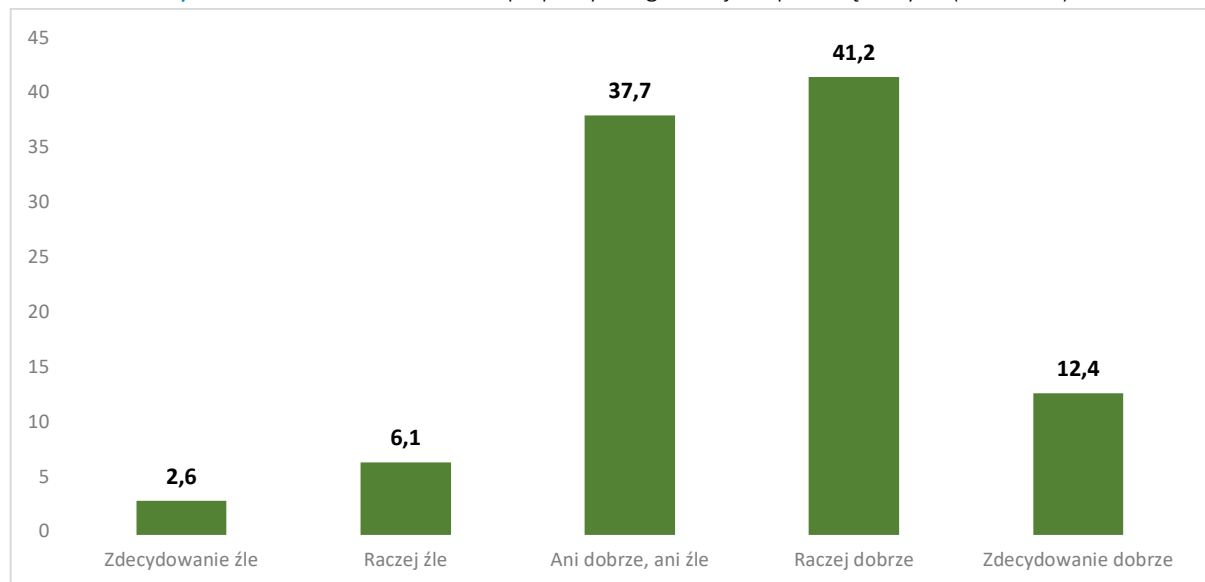
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Tabela 24. Ocena możliwości współpracy w Mieście (średnia 1-5) w podziale na zmienne niezależne

Zmienna niezależna	Grupa odniesienia			
	Organizacje pozarządowe	Grupy nieformalne Płeć	Instytucje miejskie	Władze Miasta
Kobieta	294	294	294	294
	3,59	3,53	3,01	2,79
Mężczyzna	167	167	167	167
	3,47	3,46	2,46	2,2
Wiek				
Do 39 lat	203	203	203	203
	3,5	3,46	2,73	2,43
40 lat i więcej	255	255	255	255
	3,59	3,55	2,87	2,7
Dzielnica				
Dzielnice centralne i nadmorskie	191	191	191	191
	3,54	3,62	2,85	2,56
Dzielnice południowe i zachodnie	170	170	170	170
	3,52	3,41	2,76	2,67
Dzielnice wschodnie i Śródmieście	91	91	91	91
	3,62	3,49	2,79	2,4

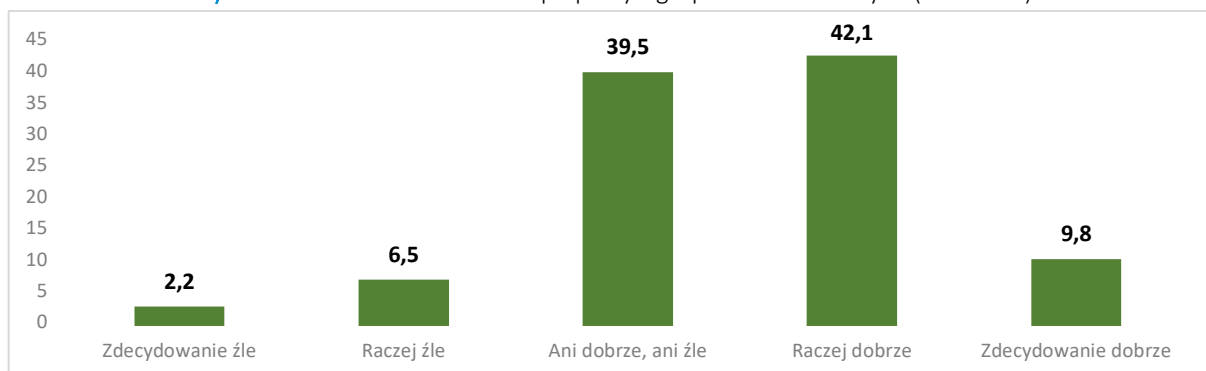
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Wykres 23. Ocena możliwości współpracy z organizacjami pozarządowymi (dane w %)



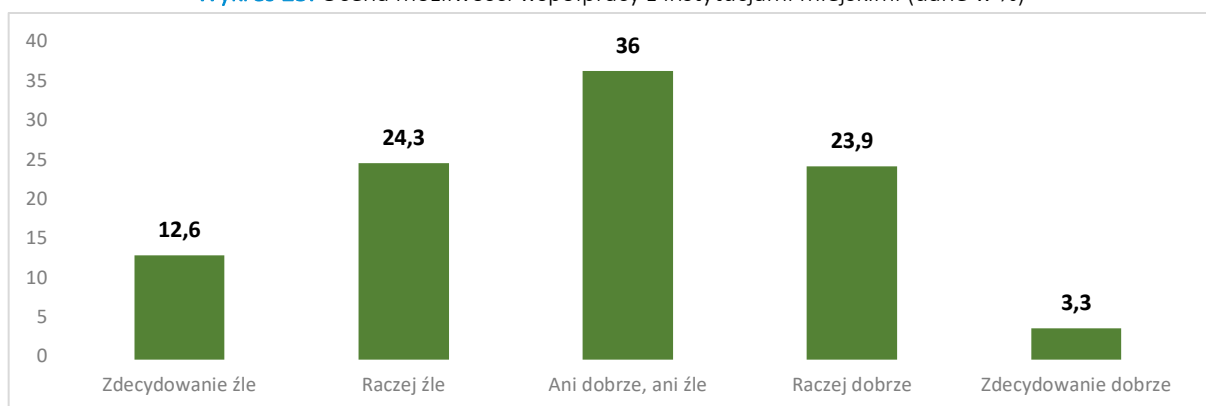
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Wykres 24. Ocena możliwości współpracy z grupami nieformalnymi (dane w %)



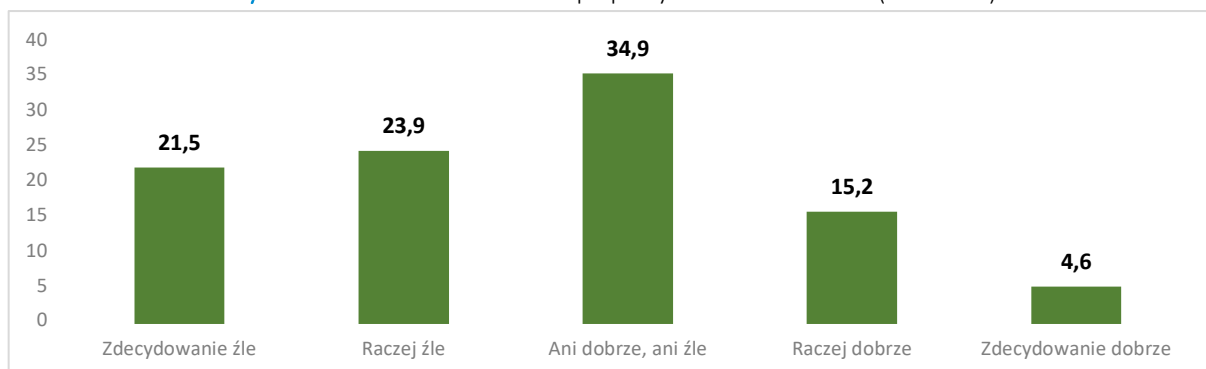
Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Wykres 25. Ocena możliwości współpracy z instytucjami miejskimi (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Wykres 26. Ocena możliwości współpracy z władzami Miasta (dane w %)

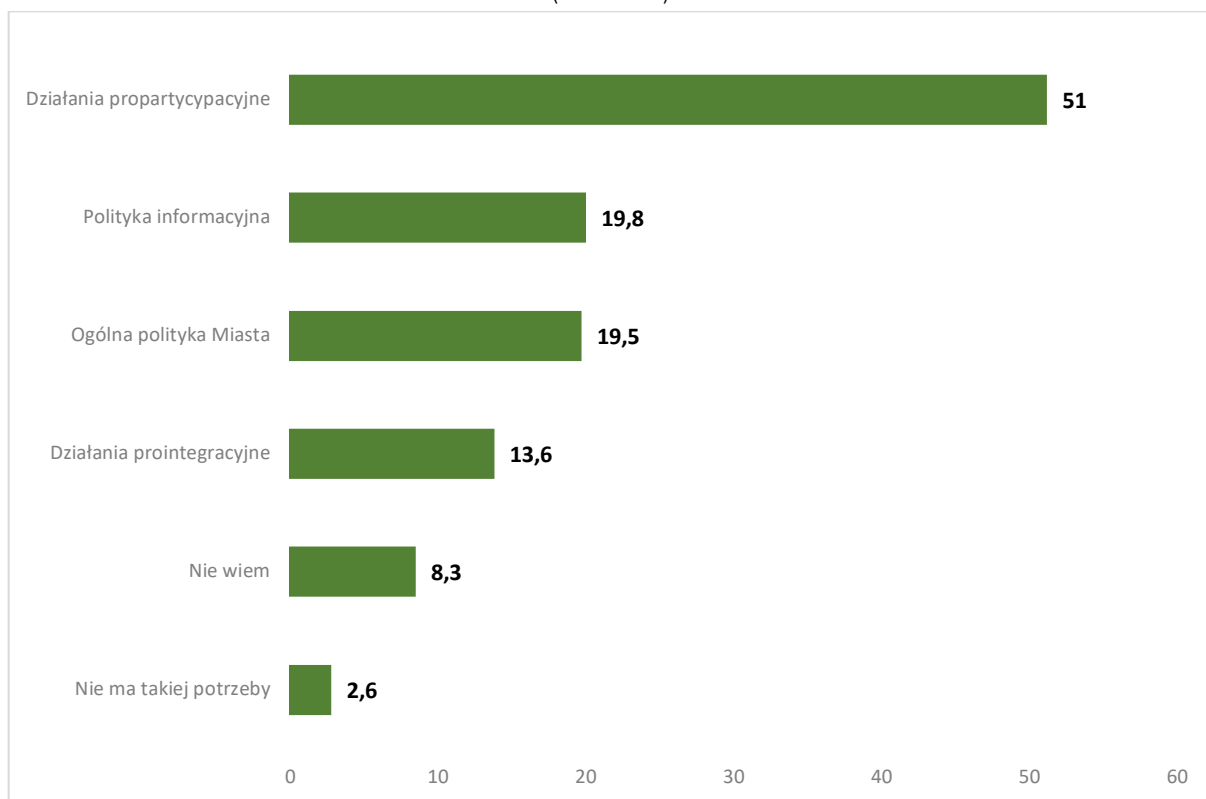


Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Kwestionariusz ankiety kończyło pytanie o to, co można by, w ocenie mieszanek i mieszkanców, zrobić, aby wspierać rozwój aktywności społecznej w Gdańsku. Na pytanie otwarte padło szereg bardzo interesujących propozycji. Zostały one pogrupowane w kilka zasadniczych kategorii, w ich obrębie zaś dodatkowo doprecyzowane i wyjaśnione. Ponad połowa respondentek i respondentów (51%) rekomenduje rozwiązanie w postaci realizacji działań propartycypacyjnych, czyli takich, które będą docelowo zwiększały zaangażowanie gdańszczanek i gdańszczan. Tu przede wszystkim wybrzmiewa sygnalizowana już powyżej potrzeba otwartości Miasta na głos mieszanek i mieszkanców oraz zwiększenie rangi procesów konsultacyjnych, dziś przez wielu badanych ocenianych negatywnie. Głosy badanych dotyczą też wspierania oddolnych działań mieszanek i mieszkanców, zwiększenia skali finansowania działań społecznych oraz wzmocnienia autonomii Rad Dzielnic.

Istotne znaczenie ma też polityka informacyjno-komunikacyjna, przez część badanych oceniana jako niewystarczająco sprawna, nie wspierająca mieszanek i mieszkanców w pozyskiwaniu przydatnych wiadomości o miejskich wydarzeniach, organizacjach i ich ofercie czy sposobach rozwijania oddolnej aktywności społecznej. Równolegle oczekuje się, że Miasto będzie w większym niż dotąd stopniu promować ideę zaangażowania społecznego i chwalić się dobrymi praktykami.

Wykres 27. Kierunki rekomendacji mieszanek i mieszkanców w obszarze wzmocnienia aktywności społecznej (dane w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Z drugiej strony padają wyraźne sugestie, że podniesienie poziomu aktywności społecznej wiąże się z poprawą ogólnej jakości polityki miejskiej, w tym także działań lokalnej administracji. Uczestniczki i uczestnicy badania wyrażają oczekiwanie, że polityka miejska będzie transparentna i oparta na zaufaniu, prowadzona „zgodnie z interesem mieszkańców”. Za jeden ze sposobów rozwiązania deficytów zaangażowania społecznego uważana jest dbałość o zrównoważony rozwój Miasta, w tym o osoby wykluczone.

Tabela 25. Szczegółowe rekomendacje mieszkanki i mieszkańców w obszarze wzmocnienia aktywności społecznej

Działania propartycypacyjne	n	%
RAZEM	214	51
Otwartość na głos mieszkańców / zwiększenie nacisku na realne procesy konsultacyjne	114	27,1
Wsparcie dla oddolnych działań mieszkańców / zwiększenie środków na realizację działań nieformalnych / uproszczenie procedur realizacji działań we współpracy z Miastem	40	9,5
Wzmocnienie autonomii Rad Dzielnic i podniesienie rangi ich oddziaływania	25	6
Zwiększenie skali finansowania działań społecznych	10	2,4
Poprawa jakości diagnozy potrzeb mieszkańców	8	1,9
Poprawa jakości funkcjonowania Budżetu Obywatelskiego (zasady działania, sposób finansowania, ewaluacja)	7	1,7
Zmiany strukturalne w zarządzaniu na poziomie samorządu (referat ds. aktywizacji społecznej mieszkańców / koordynacji działań społecznych, wzmocnienie GCK, zespół ds. konsultacji społecznych, biuro ds. obsługi dzielnic)	5	1,2
Wzmocnienie istniejących organizacji i włączenie ich w większym zakresie w procesy decyzyjne w Mieście	5	1,2
Polityka informacyjna	n	%
RAZEM	83	19,8
Podniesienie jakości miejskiej polityki informacyjnej	35	8,3
Prowadzenie kampanii społecznych i działań edukacyjnych poświęconych aktywności społecznej	25	6
Przedstawianie dobrych praktyk (Bank Dobrych Praktyk) i ich pozytywnych skutków	13	3,1
Założenie internetowej platformy poświęconej działaniom społecznym w Mieście (portal, narzędzie konsultacji itp.)	10	2,4
Ogólna polityka Miasta	n	%
RAZEM	82	19,5
Poprawa jakości polityki miejskiej / działań administracji	49	11,7
Prowadzenie transparentnej, opartej na zaufaniu polityki zgodnie z interesem mieszkańców	17	4
Dbłość o (zrównoważony) rozwój Miasta (w tym o osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym)	14	3,3
Wdrożenie i zarządzanie wieloletnią strategią rozwojową	2	0,5
Działania prointegracyjne	n	%
RAZEM	57	13,6
Stworzenie mieszkańcom szerszej palety możliwości rozmów, spotkań i działań (w tym: młodzież, seniorzy)	30	7,1%
Tworzenie fizycznych przestrzeni podejmowania aktywności	14	3,3%
Realizacja działań lokalnie / spotkania z mieszkańcami (w tym: przeciwnikami politycznymi, nowymi mieszkańcami)	11	2,6%
Organizacja większej liczby wydarzeń dla mieszkańców (np. Święto Miasta)	2	0,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Konsekwencją takiego sposobu myślenia byłoby następnie realizowanie działań prointegracyjnych, między innymi tworzenie szerokiej palety spotkań i działań, fizycznych przestrzeni do realizacji aktywności. W odpowiedziach na to pytanie mieszkanki i mieszkańcy podkreślali potrzebę spotkań w małych społecznościach – zarówno między sobą, jak i z przedstawicielami lokalnych władz.

8,3% badanych zadeklarowało, że nie wie, jakie rozwiązania rekomendować, by zwiększyć poziom aktywności społecznej gdańszczanek i gdańszczan, zaś pojedyncze osoby (2,6%) stwierdziły, że działania mające na celu wzmacnianie sektora aktywności są wystarczające i nie ma potrzeby, by je intensyfikować.

Wyzwania związane z rozwojem polityki miejskiej w obszarach aktywności społecznej i partycypacji. Wnioski z wywiadów grupowych

Ważnym uzupełnieniem w stosunku do analizy dokumentów i wyników badania kwestionariuszowego są wnioski z analizy zogniskowanych wywiadów grupowych. Te rozmowy, w których udział brały zarówno osoby zarządzające i realizujące działania wpisujące się w ramy Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych 2030, jak i mieszkanki i mieszkańcy Miasta, pozwalają na zrozumienie kontekstu prowadzonej polityki. Poszerzają one perspektywę rozumienia założeń kierunków strategii objętych ewaluacji i sposobów ich realizacji. Narracja odkrywa też napięcia w sposobach myślenia badanych.

W tej części opisanych zostało szereg wątków, jakie wynikają z analizy pozyskanego materiału empirycznego. Po części opis nawiązuje do struktury problemowej rozdziału z wnioskami z badania ilościowego, ale dodatkowo odkrywa także nowe obszary.

Przedstawiono więc różne perspektywy badanych na zmiany w polityce miejskiej w latach 2018-2019 oraz wartości, na których budowana jest strategia w obszarach współpracy, partycypacji i budowania partnerstw. Szczegółowo zrekonstruowana została wizja tego, czym jest, a czym mogłaby być partycypacja społeczna, ze szczególnym uwzględnieniem myślenia o niej w charakterze procesualnym. Scharakteryzowana została natura współprac międzyinstytucjonalnych i sposobu budowania partnerstw, jak również specyfika kondycji organizacji pozarządowych zaangażowanych w procesy budowania współprac w Mieście. Opisano również, jakie są możliwe modele budowania relacji z mieszkankami i mieszkańcami, w tym bardziej szczegółowo – z miejskimi społecznikami czy przedstawicielami Rad Dzielnic. W rozdziale zawarto też krytyczne uwagi rozmówczyń i rozmówców o sposobach animowania aktywności społecznej i mechanizmach wzmacniania partycypacji w Gdańsku. Dotyczą one przede wszystkim poczucia braku wpływu na otoczenie, deficytu mechanizmów realizacji zapisów w miejskich politykach oraz słabości strategii informacyjno-komunikacyjnej Miasta w obszarze objętym ewaluacją.

Polityka partycypacyjna jako proces

Narracja badanych w wielu wywiadach akcentuje procesualny wymiar działań z zakresu aktywności społecznej i partycypacji. Lata 2018-2019, czyli okres bezpośrednio objęty ewaluacją, uważany jest za istotny etap rozwoju miejskiej polityki w obszarze działań partnersko-partycypacyjnych. Sygnalizuje się, że to w tym czasie dochodzi do intensyfikacji procesu wdrażania założeń strategicznych w ramach Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 Strategii. Jednocześnie podkreśla się, że rok 2018 i rok 2019 są w sposób znaczący odmienne od siebie, a cezurą czasową jest tragiczna śmierć Prezydenta Miasta Gdańska Pawła Adamowicza, z jednej strony zwiększająca świadomość mieszkanki i mieszkańców o znaczeniu lokalnych identyfikacji, z drugiej – wymagająca nowego otwarcia politycznego oraz refleksji, jak kontynuować realizację wizji miasta otwartego na partycypację.

Lata 2018-2019 określa się też jako czas „pozytywnego zamętu”, podczas którego w realizację polityki Miasta w obszarach objętych ewaluacją włączają się nowi aktorzy – zarówno osoby, jak i organizacje. To w tym okresie dochodzi, w ocenie części badanych, do wzmacniania procesu uspołecznienia tworzenia polityk, na przykład przygotowywania dokumentów strategicznych w szerokich partnerstwach, w oparciu o energię różnych grup i środowisk. Taka zmiana uważana jest za naturalną konsekwencję procesu rozpoczętego znacznie wcześniej, którego istotą było obdarzenie organizacji społecznych, aktywistek i aktywistów oraz grona eksperckiego zaufaniem, by współtworzyć rozwiązania składające się na politykę miejską.

Jeśli chodzi o rozwój partnerstwa i metod partycypacji i subsydiarności, to nie powiedziałabym, ja przynajmniej nie mam takiego poczucia, że coś się nagle zmieniło, zadziało. Że nagle jesteśmy po drugiej stronie. Ja mam takie poczucie, że cały czas jesteśmy w pewnym ciągu działań budowania relacji między samorządem, obywatelami i organizacjami pozarządowymi. To jest proces, któremu nadaliliśmy kierunku już 15, prawie 20 lat temu. I to się nadal dzieje.

Za główne wyzwane badane i badani uznają potrzebę utrzymania poziomu jakości prowadzenia polityki w obszarze aktywności społecznej i partycypacji wypracowywaną w Gdańsku we wcześniejszych latach.

Bardzo się boję, żeby nie przejść na taką... Żeby ta współpraca nie miała takiego charakteru sinusoidalnego, że za chwilę, po okresie zwwyżki, nastąpi siedem lat chudych. Według mnie to przez ostatnie 7 lat jest bardzo dobra współpraca. Więc zadawałabym sobie dzisiaj pytanie, co robić, żeby utrzymać to wysokie C. (...) Już nie mówię o poszerzaniu, ale przynajmniej jak utrzymać ten wysoki stopień zaangażowania.

Wśród społeczniczek i społeczników pojawiają się głosy, że w ostatnim okresie dochodzi do załamania jakości działań Miasta w obszarze współpracy z mieszkankami i mieszkańcami oraz animowania przestrzeni działań wspólnych. Oczekuje się, aby zarówno zarządzający, jak i organizacje realizujące zadania konsekwentnie komunikowały otoczeniu, że tworzona przez

lata polityka jest nadal aktualna i że jej wektor zwrócony jest ku większej partycypacji i oddolnemu zaangażowaniu. Taki sygnał jest potrzebny, by utrzymać energię lokalnych aktywistek i aktywistów, a także wzmocnić chęć zawiązywania partnerstw i realizowania działań we współpracach międzysektorowych.

W ocenie zapisów w dokumencie strategicznym panuje zgoda. Badane i badani – mimo różnej skali wiedzy na temat szczegółów opisu kierunków strategicznych objętych ewaluacją – akceptują treści zawarte w Strategii. Pozytywnie oceniają fakt, że Miasto demokratyzuje prowadzoną przez siebie politykę i stara się realizować postulat subsydiarności, przekazując zadania do prowadzenia wyspecjalizowanym organizacjom. Mówi się w tym kontekście o „duchu Miasta”, który w Gdańsku bazuje na doświadczeniu solidarności i poczuciu bycia częścią większej wspólnoty. Co więcej, historia aktualizuje się w lokalnej społeczności w codziennym współdziałaniu, współpracy i współodpowiedzialności za otoczenie.

Badani wiele uwagi poświęcają też temu, co określono mianem „filozofii Miasta”, a co stanowiło de facto podwalinę budowania Strategii. Część rozmówczyń i rozmówców podkreśla w tym kontekście przede wszystkim to, że Gdańsk pozycjonuje się jako miasto otwarte, w którym istotą działań z obszaru społecznej aktywności i partycypacji jest przede wszystkim dialogiczność i chęć szukania porozumienia między różnymi grupami i środowiskami. Sygnalizuje się też w tym kontekście potrzebę szacunku dla różnorodności i gotowości do wysłuchiwanie głosów, które w debacie publicznej bywają pomijane. Taka forma zarządzania współpracą, dodatkowo prowadzona w sprzyjającej atmosferze, ma pozwalać rozwijać politykę partycypacyjną w Mieście.

O ile jednak wśród badanych panuje zgoda co do zasadności opisów w dokumencie strategicznym, istnieje wyraźne napięcie między narracją osób zarządzających, odpowiedzialnych za prowadzenie polityki miejskiej, a opiniami niektórych realizatorów oraz mieszkanek i mieszkańców. Szczegółowo uwagi te scharakteryzowane zostają w dalszej części rozdziału.

Przykładem procesualnego charakteru polityki partycypacyjnej są działania wielu gdańskich organizacji pozarządowych i grup nieformalnych. W rozmowie o tym, co (nie) udaje się w procesie animowania aktywności i zaangażowania mieszkanek i mieszkańców, jedna z osób użyła metafory wirówki. Takie określenie, wyjaśnione w poniższym cytacie, dobrze oddaje z jednej strony sens i celowość realizacji działań społecznych, z drugiej – wyraźnie wskazuje, że mają one swoją niewidoczną logikę i wymagają czasu. Ta z pozoru oczywista konkluzja warta jest jednak wspomnienia, ponieważ odkrywa esencję praktycznego animowania zaangażowania społecznego, rozbudzania partnerstwa i solidarności na co dzień.

Trzeba wyłożyć w jakieś takie zaniedbane miejsce wirówkę. I ona najpierw się wolno kręci, ale rozkręca się i wciąga ludzi. (...) Wiele lat mija zanim ta wirówka zaczyna zasysać, zaczyna wciągać. I teraz zupełnie inaczej na nas się patrzy. Ludzie się zaczynają interesować. Ale to jest proces, który trwa kilka lat. (...) Trzeba lokalizować takie wirówki, które pociągną ludzi. (...) Te wszystkie nasze małe projekty, skierowane do społeczności, sprawiły, że ci ludzie zaczęli do nas przychodzić. (...) Oni mieli takie poczucie, że jest ktoś, kto im pomaga. I zaczęli przychodzić. (...) W pewnym momencie pojawia się zaufanie do organizacji. Jak się pojawia? Myślę, że przez wychodzenie do tych ludzi. Bo ja sobie nie wyobrażam takiej organizacji, która jest zamknięta. (...) Trzeba zbudować zaufanie i pokazać, że jesteśmy po to, żeby pomóc, a nie przeszkadzać.

Społeczne wirowanie zasadza się na włączaniu mieszkanki i mieszkańców do działania. Stanowi też odpowiedź na jedną z kluczowych, a przy tym niezaspokojonych, potrzeb zdiagnozowanych w badaniu kwestionariuszowym, czyli poczucie sprawczości. Długotrwały proces rodzenia się aktywności i zaangażowania daje większą szansę na to, że mieszkanki i mieszkańcy czują jego sens oraz dostrzegają w podejmowaniu współpracy z innymi istotną wartość. Taka codzienna, oddolna, w pewnym sensie przyziemna partycypacja ma szczególną wartość. Powinna też być z natury inkluzywna, czyli umożliwiać włączenie i zaangażowanie wszystkim, niezależnie od poziomu posiadanych zasobów (przede wszystkim finansowych i kompetencyjnych).

Procesualny charakter polityki w obszarze zwiększania poziomu aktywności czy budowania partnerstw oznacza, że część pomysłów rodzi się w długim okresie (miesiące czy lata). Wymaga nie tylko samej koncepcji, ale też umiejętności obudowania jej odpowiednim zapleczem kompetentnych realizatorów, często wsparcia finansowego, zbudowania relacji z partnerami czy w końcu testowania i dopasowywania rozwiązań do określonej grupy odbiorców – wypracowywania z nimi rekomendacji, jak dane działania w rzeczywistości wdrażać, a także uczenia się na własnych błędach i porażkach.

Działań zaplanowanych w modelu procesualnym (a przy tym partycypacyjnie) wymaga jednak nie tylko oddolna realizacja określonych działań i projektów, ale przede wszystkim strategia miejskiej polityki. Badani podkreślają więc, jak istotne jest myślenie o działaniach realizowanych w ramach Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych 2030 w perspektywie długofalowej, okres 2 lat traktując jako jeden z wielu, choć bardzo istotny, etapów procesu rozpisanego na znacznie dłuższy okres. Procesualność pomaga też budować relacje z mieszkankami i mieszkańcami, co nierzadko jest trudne i generuje wymagające przemyślenia i przepracowania napięcia między reprezentacją lokalnych władz a mieszkankami i mieszkańcami.

W tej dynamice rzeczy, które się dzieją obecnie, w sytuacji, w której jesteśmy, ta perspektywa strategiczna jest dość odległa. Ale myślę, że gdyby nie działania, które były podjęte w tamtym czasie, wielu rzeczy nie mielibyśmy uporządkowanych, spiętych systemowo. I tu myślę o wielu programach branżowych, (...) które właśnie w tym okresie nabierały kształtu. Zostały przyjęte po to, żeby móc w tej chwili realizować w różnych obszarach wsparcie.

Jeżeli mamy mówić o partycypacji, o partnerstwie, o otwartości, to tego się tak naprawdę nie da obejrzeć w perspektywie roku czy dwóch. Jak wyglądały pierwsze spotkania z Prezydentem? Przecież to były normalne jatki. (...) A sposób, w jaki to ewoluowało, na jaki inny poziom dyskursu społecznego weszliśmy z mieszkańcami, to pokazuje, w jaki sposób też my, jako administracja, się samodoskonalimy.

Praktyka budowania partnerstw

Paliwem zasilającym realizację działań strategicznych objętych ewaluacją jest gotowość i umiejętność podejmowania współpracy i budowania partnerstw. Ogólna ocena jakości współpracy na linii Miasto-realizatorzy jest dobra. Podkreśla się przede wszystkim to, że współcześnie kultura współpracy jest znacznie bardziej rozwinięta niż dawniej i obejmuje rosnącą liczbę obszarów. Badani stoją na stanowisku, że we współpracy międzysektorowej coraz wyraźniej widać odchodzenie od zamykania się we własnych światach instytucjonalnych na rzecz działań horyzontalnych, łamiących tradycyjne ramy działalności publicznej.

Szukamy powiązań i wyłapujemy siebie wzajemnie, czy to wewnątrz Urzędu, czy to wewnątrz jednostek miejskich, czy też organizacji. (...) Mieszmamy działania z różnych obszarów po to, żeby osiągnąć możliwie maksymalny efekt, przy ograniczeniach, które są najczęściej finansowe. Czyli tak naprawdę mamy na tyle zmapowane miasto, że jesteśmy w stanie szukać tych powiązań i spinać je w różnych mechanizmach czy narzędziach, czy właśnie projektach i programach, które mamy. (...) Tak przekrojowo z różnych obszarów, z obszaru niepełnosprawności, aktywizacji zawodowej, wsparcia psychologicznego... To wszystko nam się rzeczywiście składa na całość. I myśląc o naszej strategii i programach branżowych, to one są tak przekrojowe i szerokie, że każdy jest w stanie znaleźć formułę, która odpowiada na daną, własną, jednostkową potrzebę. I jako spinający element, to jeszcze mamy na końcu Model na Rzecz Równego Traktowania, gdzie jeszcze dosadniej podkreślamy, że wiemy, że mamy różne przesłanki, jesteśmy różni, ale w tej różności próbujemy się odnaleźć, każdego wzmacniać i każdemu ułatwiać funkcjonowanie. To też myślę, że jest ważny element tej filozofii.

Realizowana od kilku lat polityka miejska jest uspołeczniona w takim sensie, że wiele działań podejmowanych jest w aktywnej współpracy zarówno z organizacjami społecznymi, jak i z mieszkankami i mieszkańcami, którzy nie przynależą do formalnych grup (np. fundacji czy stowarzyszeń). Partnerstwa coraz częściej stanowią naturalny element nie tylko na etapie przygotowywania polityk i ich składowych, ale też w procesie ich wdrażania. W ocenie zarządzających rośnie też poziom włączenia i zaangażowania beneficjentów usług społecznych w budowanie standardów wsparcia w różnych obszarach oddziaływania społecznego.

Partycypacyjna budowa polityk miejskich umożliwia wypracowywanie bardziej przemyślanych rozwiązań systemowych. Zintegrowany model tworzenia rozwiązań dla mieszkanki i mieszkańców uwzględnia wielość działań międzysektorowych oraz udział w pracach ciał doradczych, na przykład komitetów monitorujących czy wdrożeniowych. Do procesu tworzenia

polityk włączani są na szeroką skalę praktycy mający znaczące doświadczenie w danym obszarze, co umożliwia wymianę doświadczeń i wykorzystanie wiedzy ekspertów w celu przygotowania bardziej profesjonalnych rozwiązań strategicznych dla Gdańska.

Wielu realizatorów pozytywnie ocenia współpracę z Miastem. W ich ocenie prowadzenie wielu projektów w partnerstwie pozwala na wypracowanie skutecznego modelu działań wspólnych, a lokalny samorząd postrzegany jest generalnie jako wiarygodny partner dla organizacji. Z czasem istotne stają się relacje nieformalne, wykraczające poza oficjalny protokół komunikowania się podmiotów. Mają one potencjał wzmacniania współpracy i poszerzania jej zakresu. Ułatwiają też międzyinstytucjonalne porozumiewanie się, w tym, między innymi, wymianę informacji o określonych procesach, które dzieją się w organizacjach.

Wśród realizatorów słychać jednak także głosy, że proces sieciowania międzyinstytucjonalnego, czy ogólnie rozumianej współpracy jest jeszcze niewystarczająco rozwinięty, a część ośrodków w gdańskim systemie instytucji, jednostek miejskich i organizacji niechętnie wykracza poza tradycyjną formułę działań, przez co utrudnia, a niekiedy blokuje skuteczną współpracę.

Generalnie rzecz biorąc miejskie jednostki organizacyjne nie są jednorodne. Nie ma jednego pojęcia „miasto”. (...) Stopień podejścia do współpracy, chęć podjęcia współpracy, widzenie partnera w organizacjach pozarządowych... To zależy od całokształtu. Od doświadczenia i potrzeb wydziału. Dla niektórych wydziałów, a co za tym idzie, jednostek organizacyjnych, organizacja pozarządowa i partnerstwo jest w ogóle podmiotem nieznanym. Oni się poruszają w obszarze współpracy z podmiotami biznesowymi, czyli kupując usługę, jest faktura i sprawa załatwiona.

Idea partnerstwa, opisana w Kierunku 3 Strategii, jest w różny sposób rozumiana i realizowana w praktyce. Badani często podkreślają, że idea partnerstw jest naturalna, a tkankę miejską wypełniają różnego rodzaju wspólne przedsięwzięcia, w których sens wpisane jest demokratyczne partnerstwo. Istotne w tym procesie jest to, by partnerstwa nie były instrumentalizowane i by wymiar formalno-prawny współpracy nie przesłaniał sensu i celu współpracy. Budujące partnerstwo zakłada, że wszyscy w jego ramach dbają wzajemnie o siebie i wspierają, by podnosić jakość realizacji wspólnego zadania. Tylko taki rodzaj partnerstwa bowiem zachęca do tego, by je rozwijać i pogłębiać.

Praktyka zawierania i działania partnerstw jest jednak różna, a badani zwracają uwagę na to, że poza partnerstwami zorientowanymi na dostrzegalny na horyzoncie, relatywnie łatwy do osiągnięcia cel znacznie trudniejsze budowanie jest takich modeli współpracy, których efekty wymagają procesu długotrwałej inkubacji, a do tego nie gwarantują organizacji czy instytucji szybkiego zwrotu bądź zysku. Trudności pojawiają się też, gdy partnerstwa nie mają swoich liderów czy jasno wyznaczonego podziału zadań i ról, gdy brakuje animatora, który czuwałby nad procesem rozwoju partnerstwa, a także gdy partnerstwa są krótkotrwałe, niejako na starcie

wymyślone jako efemeryczne struktury bez szansy wzmocnienia i rozwoju w długiej perspektywie.

Udane partnerstwo to takie, w którym niezależnie od skali czy charakteru działania poziom zsięciowania partnerów jest wysoki, a skala realizowanych działań we współpracy – autentyczna. Efektem takiego układu relacji jest też wysoki poziom zdolności do rozwiązywania problemów, na jakie natrafia partnerstwo, a także otwartość na realizację działań na rzecz innych – członków społeczności lokalnych czy konkretnej zbiorowości (np. młodzieży czy seniorów). Sprawnie działające partnerstwa są zorientowane na świadczenie realnego, efektywnego wsparcia i robią to lepiej, niż gdyby miałyby ono być oferowane tylko przez jedną organizację czy instytucję.

Partnerstwa mają też zasadniczy inny wymiar i strukturę w zależności od celu, do realizacji którego zostały powołane, ale też pozycji poszczególnych partnerów, zdobytego doświadczenia czy roli, jaką odgrywają w szeroko rozumianym życiu publicznym.

Są partnerstwa takie bardzo mocno żywotne, czyli budowanie polityk miejskich, współpraca z organizacjami działającymi na rzecz równości. One są profesjonalne i one od początku miały dużą eksperckość w sobie zawartą. I na tej eksperckości, na ich wrażliwości na różnego rodzaju przejawy nierówności... Bardzo się z tego czerpie, tak? To znaczy, jesteśmy tutaj absolutnie partnerscy. (...) Z drugiej strony jest to wsparcie właśnie pojedynczych jednostek lub też grup nieformalnych, które zaczynają dopiero swoją aktywistyczną rolę. Od wolontariatu, poprzez różnego rodzaju zaangażowania w mikroskali w swojej dzielnicy, w swojej społeczności lokalnej. I one są nastawione raczej na budowanie wspólnot lokalnych. To znaczy, że jesteśmy razem, budujemy naszą lokalną tożsamość, nie wiem, wspieramy rozwój naszych środowisk i naszego otoczenia. (...) Są też organizacje takie, które wyrosły z buntu, które głównie protestują i z którymi można się zastanawiać, co po proteście, to znaczy co dalej macie zamiar zrobić w tym obszarze, wobec którego protestujecie. Czy na tym ma się kończyć, czy jednak chcecie się jakoś tam profesjonalizować w tym obszarze. Wdrażać i proponować pewne rozwiązania, które będą konstruktywne.

Pewną trudnością w rozwijaniu skali i zakresu partnerstw może być ograniczona liczba osób i organizacji gotowych na budowanie i wzmacnianie współpracy w skali lokalnej. W ocenie specyfiki partycypacji w Gdańsku wielu badanych podkreślało, że cechą charakterystyczną miejskiego krajobrazu współpracy jest współistnienie wąskiego grona liderów opinii (określonych obrazowo jako „partycypariuszki” i „partycypariusze”), zdecydowanie dominujących w lokalnym dyskursie nad resztą (mniej lub bardziej aktywnych) mieszkank i mieszkańców Miasta.

Być może ta ocena nie jest wyłącznie gdańską specyfiką i należałoby potraktować ten opis jako typowy obraz kondycji aktywności i zaangażowania społecznego. Nawet jednak, jeśli tak w istocie jest, warto zasygnalizować, że w ocenie badanych z takim zjawiskiem mamy do czynienia w Gdańsku. W praktyce polega ono na tym, że, po pierwsze, grono aktywistek i aktywistów, których działania są dostrzegalne, nie tylko jest relatywnie wąskie, ale też jego

skład nie ulega zasadniczym zmianom, a po drugie, stała jest też grupa odbiorców działań społecznościowych. W efekcie, mimo braku wyraźnie zdiagnozowanych problemów z włączaniem się do podejmowania aktywności i zaangażowania społecznego, także do udziału w dyskusji o kierunku rozwoju Miasta, proces ten się, z różnych przyczyn (także tych zmapowanych w badaniu kwestionariuszowym) się nie udaje.

Dla mnie dużym zagrożeniem jest obecność stałych graczy, których wpływ i oddziaływanie na polityki miejskie jest silne. To powoduje, że ci mniejsi gracze, ci może bardziej innowacyjni, że oni jakby żyją pod dyktando tych aktywnych. I może tak być, że my stosujemy przeróżne narzędzia, ale w momencie, kiedy nie będziemy mieli dotarcia do różnych grup, to i tak nie będziemy widzieli i rozumieli całości problemu, ponieważ niektórzy... Po prostu głos niektórych grup w ogóle nie jest widoczny w tej przestrzeni. (...) Wydaje mi się, że musimy myśleć o tym, w jaki sposób odbiorcy ostateczni tych proponowanych rozwiązań... W jaki sposób oni mają szansę uczestniczyć w formułowaniu tych rozwiązań.

Jeśli mówimy o kwestii dyskusowania różnych rzeczy, to tutaj mamy szeroko rozumiany chyba niedosyt. Mamy liderów tych dyskusji i te osoby chyba w dużej mierze znalazły ujście swojej aktywności. Na tyle, na ile im to instytucje miejskie umożliwiają, przesyłając informacje i zapraszając do tej dyskusji.

Kluczową rolę w tworzeniu i rozwijaniu partnerstw mają organizacje pozarządowe. Ich rola w polityce Miasta, przede wszystkim w obszarze partycypacji i aktywności społecznej, sukcesywnie rośnie. Organizacje są zapraszane przez samorząd do realizacji zadań, a pula dedykowanych na ten cel środków sukcesywnie się zwiększa. Generalnie spektrum współpracy z podmiotami z trzeciego sektora w polityce miejskiej zwiększa się. Docenia to wielu realizatorów, podkreślając dobre doświadczenia partnerstwa z miastem w minionym okresie, w tym w latach 2018-2019, które objęte zostały ewaluacją.

Organizacje są kluczowym elementem systemu świadczenia usług społecznych w Mieście. Przy ich udziale możliwe jest zapewnienie możliwości dostarczenia usług na szeroką skalę, ale też wypróbowywanie innowacji. Ograniczeniem w zakresie korzystania z ich usług jest przede wszystkim skala zasobów i przygotowania podmiotów, szczególnie w kontekście specyficznych potrzeb, jakie miejskie jednostki zgłaszają w związku z realizowanym programem. Jeśli jednak organizacja posiada kompetencje, by świadczyć dany rodzaj usługi i jest w stanie robić to na wysokim poziomie, włączanie jej w system podmiotów realizujących zadania publiczne jest merytorycznie uzasadnione i może przynosić istotne korzyści dla beneficjentów.

W zogniskowanych wywiadach grupowych udział brali przedstawiciele organizacji o znaczącej skali i dużym dorobku. W tego typu podmiotach codziennością są decyzje odnośnie tego, w jakie projekty organizacja może czy chce się włączać, ale też w jakich procesach decyzyjnych brać udział. Skala podejmowanych działań jest głównym czynnikiem, który każe podmiotom uważnie analizować uwarunkowania decyzji o włączaniu się w kolejne przedsięwzięcia – nie tylko zadania zlecone, ale także horyzontalne partnerstwa czy ciała dialogu.

Warto przy tej okazji wsłuchać się w głos organizacji, bo wybrzmiewa z niego wyraźnie pewna bariera własnych możliwości, do której podmioty niekiedy się zbliżają, a po przekroczeniu której pojawiać się mogą negatywne efekty, takie jak choćby wypalenie zawodowe społeczniczek i społeczników czy obniżenie jakości wykonywanej pracy społecznej.

Gdzieś w tym naszym działaniu ucieka kwestia pracy społecznej. To znaczy coraz częściej zaczynamy liczyć swój czas. Że ten czas kosztuje. I dokonujemy brutalnej analizy, co przyniesie zysk, a co zysku nie przyniesie. Zysk zarówno rozumiany finansowo, czyli co my na tym skorzystamy jako osoby fizyczne, ale też co przyniesie zysk naszej konkretnej organizacji. I to, czego nie widzimy, że się przełoży na konkretne środki finansowe, to z tego po prostu rezygnujemy. Nie ma takiej chęci pracy, poświęcania czasu, jeśli nie widzimy z tego konkretnych efektów.

Po prostu życie. Nie da się wszędzie być, to wiemy. To jest chłodna kalkulacja, czy mi się to opłaca. Cokolwiek to znaczy. Czy zdobędę wiedzę, czego się nauczę. To też jest zysk. Albo czy to się przekłada na jakąś dotację. Gdzieś musimy wybierać, bo tak dużo rzeczy się dzieje.

Poza problemem znacznej skali obowiązków, jaki jest doświadczeniem wielu uznanych w skali Miasta organizacji, przedstawiciele sektora zgłaszają również inne problemy i utrudnienia w prowadzeniu bieżącej działalności. Powszechny, w dużej mierze niezależny od kontekstu, deficyt środków finansowych ma, w ocenie badanych, być istotnym czynnikiem utrudniającym współpracę i budowanie partnerstw. Rywalizacja o środki, których jest za mało, by zaspokoić potrzeby wszystkich organizacji, skutkuje dystansowaniem się części podmiotów do podejmowania działań wspólnie.

Dla znacznej części organizacji problematyczny jest też brak finansowania wieloletniego. O ile przedmiot ich działań nie jest niezbędny do realizacji, środki pozyskuje się na krótkie okresy. To z kolei zwiększa napięcia związane z kształtem najbliższej przyszłości, w bezpośredni sposób bowiem warunkuje, czy procesy uruchomione przez organizację będą mogły być kontynuowane w przewidzianym zakresie w dłuższej niż roczna perspektywie.

Wśród innych niedogodności, z jakimi borykają się organizacje, wymienić należy trudności lokalowe, konflikty „pokoleniowe”, czyli spory między organizacjami z długim i krótkim stażem, problemy w komunikacji z urzędnikami miejskimi (np. sposobów ustalania terminów kontroli w organizacjach) oraz niepewność związaną ze zmianami w polityce ogólnokrajowej.

Każde NGO troszeczkę tego się boi. Tego, co się dzieje teraz. I bardzo, bardzo mocno się przyglądamy i zastanawiamy się, jak będziemy potraktowani za rok, za dwa, za trzy. Czy faktycznie gdzieś odgórnie ktoś nie powie, że takie organizacje, jak nasza są po prostu niepotrzebne.

Liczba protestów w ostatnich latach, w których się uczestniczy, czy też uczestniczą osoby z mojego środowiska, jest porażająca. I one tak wypalają, że już nie ma przestrzeni na to, żeby się włączać tak aktywnie w inne działania. A jesteśmy już po kilku latach rządów PiS-u i to niestety powoduje, że wypalenie niektórych organizacji jest przeogromne.

W poszukiwaniu sensu partycypacji

Wizja lokalnej aktywności i pomysłów na partycypację społeczną, jakimi dzielili się uczestniczki i uczestnicy zogniskowanych wywiadów grupowych, stanowią zróżnicowaną i wielobarwną mozaikę perspektyw i punktów widzenia.

W trakcie wywiadów dyskutowane były różne wymiary partycypacji: od informowania po wspieranie niezależnych inicjatyw mieszkanki i mieszkańców. Wielokrotnie też badane i badani szukali odpowiedzi na pytanie, czym dla nich jest społecznego zaangażowanie i partycypacja w życiu publicznym. Najczęściej rozgraniczano wówczas partycypację rozumianą jako aktywność mieszkanki i mieszkańców na rzecz otoczenia i taką jej formułę, w ramach której te same osoby zyskują wpływ na zarządzanie Miastem. W tym drugim wariancie uwaga zwrócona jest na współodpowiedzialność, a nawet współtworzenie polityki Miasta.

Innym sposobem myślenia o partycypacji jest podzielenie jej na trzy różne obszary (poziomy). W pierwszym z nich partycypacja wynika z oferty, jaką zyskują mieszkanki i mieszkańcy – przedstawia się im konkretne propozycje i zaprasza do uczestnictwa. Drugi wymiar partycypacji polega na udziale obywateli i obywateli w konsultacjach społecznych, które w zależności od tematyki cieszą się większą lub mniejszą popularnością. W trzecim pomysł na partycypację w największym stopniu stawia się na sprawstwo mieszkanki i mieszkańców, którzy promują własne inicjatywy – niezbędne jest tylko ustalenie, czy i jakiego zakresu wsparcia potrzebują, by dane przedsięwzięcie mogło być udane.

Niezależnie od konkretnego sposobu zdefiniowania tego, czym jest partycypacja, zaczyna ona mieć coraz większe znaczenie w miejskich politykach. Bez aktywnych mieszkanki i mieszkańców, bez zaangażowania w życie lokalnych społeczności i bez wypracowywania nowych modeli działań społecznych wiele procesów istotnych dla funkcjonowania organizmu miejskiego nie mogłoby sprawnie funkcjonować.

Żeby rzeczywiście rozwiązywać problemy społeczne, nie wystarczy już w tej chwili, przy obecnym poziomie środków i skali tych problemów, tylko jakby poszerzać i kontynuować te rzeczy, które są. My musimy zacząć poszukiwać też nowych rozwiązań, rozwiązań właśnie bardziej opartych o współodpowiedzialność mieszkańców. Przerzucić część naszej odpowiedzialności na mieszkańca i poszukiwać sprzymierzeńców w działaniach. Osób, które niekoniecznie będą oczekiwać od Miasta zaangażowania dużych środków publicznych. Teraz to jest system, który w tej chwili traci swoją stabilność i wydolność, więc tutaj musimy to widzieć. I właśnie ta kwestia dotarcia do tych, którzy działają w sposób mniej sformalizowany, którzy mają niecodzienne pomysły na różne rozwiązania... To jest dla mnie bardzo kluczowa kwestia.

Inwestycja w partycypację ma w konsekwencji przyczynić się do pojawienia nowych graczy w polu aktywności społecznych, a przez to zwiększyć możliwość subsydiowania działań. Ten proces powinien dodatkowo uwzględniać perspektywę animacyjną i być prowadzony zgodnie

z jej duchem. W tych częściach Gdańska, w których prowadzone są oddziaływania rewitalizacyjne, widać jednocześnie, że rozwijają się działania kulturalne, a mało aktywne wcześniej mikrospołeczności zaczynają się ożywiać.

Animacja jest też skuteczna, jeśli zostaje wsparta adekwatną diagnozą, czyli rozpoznaniem, jakie są faktyczne potrzeby i oczekiwania mieszkanki i mieszkańców – co ich motywuje do działania, co jest ich życiową aspiracją, jakie konkretne problemy chcieliby rozwiązać w swoim najbliższym otoczeniu. Pytanie o głos mieszkanki i mieszkańców nie tylko pozwala się dowiedzieć, czego faktycznie potrzebują, ale zwiększa też ich poczucie sprawstwa i wzmacnia przekonanie, że mogą uczestniczyć we współtworzeniu swoich „małych ojczyzn”. Aktywizuje to w nich pierwiastek działania na rzecz dobra wspólnego, samopomocy, zainteresowania osobami spoza najbliższej rodziny.

My teraz mieliśmy taki grant niewielki, ale myślę bardzo fajny, gdzie byli zaangażowani mieszkańcy. Dorośli, dzieci, różne grupy społeczne. I tak staramy się to robić. Żeby oni byli też odpowiedzialni za tę przestrzeń. To jest bardzo ważne. Widzimy, że często nie ma poszanowania tej przestrzeni, którą ma się wokół. Miasto coś stawia, chociażby ławkę, i ta ławka za chwilę jest zniszczona. A jeżeli mieszkańcy będą musieli gdzieś tam partycypować w tym, że będą musieli iść, pomóc zrobić, wkopać, zanieść, to być może większy szacunek będą mieli do tego. Że oni to wykonali.

Istotne jest to, by pamiętać o ryzykach projektowego modelu działań. Zarówno realizatorzy, jak też mieszkanki i mieszkańcy podkreślali ograniczenia, jakie wiążą się z ramowaniem działań społecznych zgodnie z modelem projektowym. Pojedyncze wydarzenia, jakkolwiek mogą stanowić ciekawy element oferty dla lokalnej społeczności, mogą też rozbudzać nadzieje na bardziej intensywne prowadzenie działań. Często jednak jedna inicjatywa nie wystarcza do tego, by faktycznie na dłużej rozwinąć aktywność w danej społeczności.

Tu chodzi o takie zaangażowanie w sprawy ludzi, żeby oni mieli poczucie, że my się nie pojawiliśmy tam na chwilę i za chwilę nas nie będzie. Potrzeba czasu. To nie jest tak, że wchodzi organizacja i od razu wszyscy biegną, chcą z nami robić różne inicjatywy. Na przykład w Gdańskie Dni Sąsiadów często zaangażowani są sami sąsiedzi. Więc być może oni też chcą odpowiadać za tę swoją przestrzeń publiczną. (...) Trzeba dawać głos mieszkańcom. Pytać, co by chcieli, jakby to miało wyglądać. Oni muszą mieć taką jakby wolność wyboru tego, co się zadzieje. Możemy sobie być organizacją, przyjmować ludzi, robić wszystko według procedur, rozliczać się z pewnych założeń. Ale czy ten człowiek mi zaufa i będzie chciał faktycznie ze mną współpracować? Nie bardzo. My często robimy rzeczy ponad-projektowe.

W celu ożywienia aktywności w dzielnicach w ostatnich latach w Gdańsku podjęto decyzję, by przekazywać środki na działania domów sąsiedzkich. W ocenie realizatorów, ale także mieszkanki i mieszkańców ich potencjał nie jest jednak w wystarczający sposób wykorzystywany. Deficyt środków nie pozwala na prowadzenie domów sąsiedzkich zgodnie z wypracowanymi standardami, a środki na działalność nie rosną proporcjonalnie do oczekiwań, jakie mają gospodarze tych obiektów. Niewątpliwie jednak domy sąsiedzkie szybko stały się

ważnymi instytucjami w dzielnicach i warto wspierać ich działalność po to, by stopniowo coraz większa grupa mieszkanek i mieszkańców mogła korzystać z ich oferty.

Mój dom sąsiedzki mocno mnie nie satysfakcjonuje. (...) Parę lat człowiek pracował społecznie i teraz zaczynam się zastanawiać nad tym, czy to ma sens, bo ile czasu, zaangażowania, pomysłów i siebie człowiek oddaje, a to wszystko tak jakoś dziwnie się toczy. (...) Nie jest tak źle z aktywnością w naszym domu sąsiedzkim, ale myślę, że te kilka lat mogły być na pewno lepiej wykorzystane.

O ile domy sąsiedzkie często stanowią ważny punkt odniesienia dla seniorów, wyzwaniem dla miejskich polityk w zakresie angażowania społecznego jest zapraszanie do współpracy osób młodych. Ich aktywizowanie wymaga szczególnego namysłu, także jeśli wziąć pod uwagę wyniki badania ankietowego. Młodszy gdańszczanki i gdańszczanie mają inne motywacje związane z partycypacją niż ich rodzice i dziadkowie. Bardziej interesuje ich działanie, które może przynosić korzyść im indywidualnie, a także to, którego efekty będą namacalne. Wykorzystanie potencjału działań społecznych jest niewątpliwie jednym z głównych wyzwań, przed jakim stoi Miasto w kontekście realizacji założeń strategicznych w Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 na kolejne okresy.

Realizatorzy starają się mapować potrzeby młodych ludzi, diagnozować, jakie są ich aspiracje i znajdować rozwiązania, które mogą być dla nich szczególnie istotne. Jest tutaj mowa zarówno o nastolatkach, jak i studentach – młodych dorosłych, poszukujących swoich społecznych identyfikacji, zawieszonych w sposób hybrydowy między światem „tradycyjnym” a przestrzeniami online. Jest to jednocześnie pokolenie, o którym mówi się, że socjalizuje się w dużej mierze pozainstytucjonalnie (np. poprzez komunikację nieformalną z rówieśnikami, treści wideo publikowane w internecie), a do tego w „bańkach”, czyli światach, które wyznają określony światopogląd, a jednocześnie odgradzają się od innych środowisk. Ten model funkcjonowania społecznego stanowi duże wyzwanie z punktu widzenia dotarcia do takich zbiorowości. Być może adresowanie oferty do „społeczności lokalnej”, czyli takiej, która jest wyobrażona jako pewna jednolita wspólnota, powoli traci sens.

To nowe pokolenie też się angażuje, ale jakby trochę inaczej. Też zależy im na wspólnotcie, ale bardziej takiej wspólnotcie służącej czemuś. To znaczy jakiemuś celowi, czyli na przykład jak uratować naszą planetę. To jest fajna grupa, taka trochę zamknięta w tej swojej bańce, takiej ekologiczno-równościowej. A jeśli my mamy zróżnicowaną społeczność lokalną, to oni trafiają być może tylko do tej wąskiej grupy, która jest im bliska i jakoś tożsama z nią. (...) Młode pokolenie jest chyba jakieś jeszcze nieukierunkowane. Albo wie, o co mu chodzi, ale nie ma tych narzędzi, nie zna metod.

Młodzi potrafią się zmobilizować. Najlepszym przykładem tego jest strajk klimatyczny. To dzieciaki z liceum się zmobilizowały, wyszły na ulice i zaczęły walczyć o klimat. I nie patrzyły, czy coś z tego będą mieć, bo nic nie mieli. (...) Oni sami idą, nikt im nie każe. Sami się zbierają, chcą czuć teraz tę sprawczość. To jest ich życie, ich przyszłość i dlatego oni potrafią się zmobilizować do pewnych działań. (...) Nikt im nie mówi, że macie sobie to napisać, to zrobić czy o to walczyć.

Sensu partycypacji należy poszukiwać biorąc pod uwagę wszystkie mieszkanki i mieszkańców – zarówno tych, którzy nie są aktywni, jak i tych, którzy aktywność w różny sposób i w różnej skali podejmują. O jakości polityki partycypacyjnej w znacznej mierze zadecyduje jakość współpracy z aktywistkami i aktywistami. Jak wynika z danych kwestionariuszowych, ocena polityki miejskiej w obszarze objętym ewaluacją jest raczej negatywna. W podjęciu działań mających na celu poprawę sytuacji w tym względzie pomóc może zrozumienie aktywnych mieszanek i mieszkańców – poznanie faktycznych powodów ich krytycznego stosunku do realizacji działań strategicznych mających na celu zwiększanie zakresu i jakości partycypacji w Mieście.

Świadomość opisywanych problemów ma część realizatorów. Stawiają więc oni podczas wywiadów grupowych pytania o to, czy głos społeczniczek i społeczników jest w Gdańsku w wystarczającym stopniu słyszalny, czy stworzono im odpowiednie warunki do dzielenia się swoimi (także krytycznymi) refleksjami i czy proponuje im się możliwość skorzystania z doświadczeń i wiedzy innych osób i organizacji, by rozwiązywać problemy i wspólnie wypracowywać rozwiązania z korzyścią dla lokalnej społeczności.

Kluczowe znaczenie dla ogólnej poprawy jakości polityki partycypacyjnej w Gdańsku będzie miało włączanie w procesy komunikacyjne osób ze środowisk nieprzychylnych ogólnie pojętej polityce Miasta czy konkretnym rozwiązaniom przez Miasto wdrażanym. Udział osób krytycznie nastawionych względem gdańskich pomysłów na partycypację nie jest wprawdzie warunkowany stworzeniem żadnej formalnej procedury, ale na podstawie danych empirycznych (zarówno ilościowych, jak i jakościowych) można zakładać, że istnieje przestrzeń do twórczego zagospodarowania krytycznych głosów i wykorzystania potencjału niezgody i buntu jako potencjalnie ważnego zasobu w procesie pozytywnej transformacji polityki miejskiej i podniesieniu jej jakości.

Specyficznym laboratorium partycypacji w lokalnych społecznościach jest obszar działania Rad Dzielnic. Wydaje się, że na dyskusję na ten temat w trakcie badań terenowych wpłynęła tocząca się równolegle ożywiona dyskusja wokół pomysłu reformy Rad Dzielnic, w tym stworzenia instytucji Konwentu Makrodzielnic¹². Szczegółowa analiza tego problemu wykracza wprawdzie poza zakres niniejszego opracowania, tym niemniej zasygnalizowanie tego kontekstu pozwala lepiej rozumieć szerszy problem, jaki wiąże się z rolą Rad Dzielnic w polityce partycypacyjnej Miasta.

¹² K. Grzenkowska, Co dalej z planami utworzenia konwentów makrodzielnicowych? Konferencja przewodniczących Rad Dzielnic, <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/co-dalej-z-planami-utworzenia-makrokonwentow-konferencja-przewodniczacych-rad-dzielnic,a,183983>. Dostęp: 03.12.2020.

W wywiadzie przeprowadzonym z mieszkankami i mieszkańcami dyskusja dotyczyła funkcji, jaką Rady Dzielnic pełnią w lokalnych społecznościach oraz pożądanых zasad ich współpracy z Miastem.

Największa fala aktywizacji społeczników przypada na okres tego dynamizmu aktywizacyjnego dzielnic, tej oddolnej inicjatywy ich powstawania. To są lata 2015-2019. To wtedy tworzą się Rady Dzielnic nie tylko w takim sensie ilościowym, ale gdzieś decyzyjnie widocznym. Mieszkańcy widzą, że tworzą się te ciała instytucjonalne w myśl zasady subsydiarności. Oczywiście możemy mieć tutaj pytania, czy rzeczywiście Miasto w ogóle te kompetencje gdzieś faktycznie na poziom dzielnic przeniosło czy przenosi nadal. No tutaj są duże wątpliwości co do tej sfery. Czy my rzeczywiście mamy moc sprawczą? Czy my rzeczywiście wdramy ten model, gdzie to jak najbliżej obywatela powinny być podejmowane dla niego kluczowe decyzje? (...) Mamy pewien deficyt zaufania w relacjach Rady Miasta, ale także i Urzędu do Rad Dzielnic. Skąd ta niemoc? Skąd ten element wypalenia się po kilku latach czy po kilku kadencjach, braku zastępowalności nowymi ludźmi? Chodzi o sprawczość, o decyzyjność, o brak formalnych narzędzi. Takie trochę buksowanie w miejscu. Okej, mamy tę Radę, zdobyliśmy te wymagane podpisy, ale nie ma jak gdyby tutaj tego widocznego wsparcia na poziomie takim, jaki powinien być.

W innych rozmowach wątek Rad Dzielnic zachęcał rozmówczynie i rozmówców do postawienia pytania o ich miejsce w świecie społecznym danej dzielnicy – role, jakie mogą pełnić radni, oczekiwania, jakie mają w stosunku do nich mieszkanki i mieszkańcy, powiązania Rad z innymi organizacjami i grupami nieformalnymi. Pogłębiona interpretacja roli i znaczenie Rad Dzielnic w gdańskim modelu polityki partycypacyjnej wymagałaby bardziej pogłębionej analizy. Materiał empiryczny umożliwia jednak postawienie tezy o tym, że Rady Dzielnic są ciałami, które poszukują swojej instytucjonalnej tożsamości i stanowią przestrzeń ścierania się poglądów i wizji rozwoju „małych ojczyzn”. Ich kondycja jest też często pochodną kondycji aktywności społecznej i jakości partycypacji w danej społeczności lokalnej.

Wyzwania gdańskiej polityki partycypacyjnej

W rozmowach grupowych (przede wszystkim w spotkaniu z mieszkankami i mieszkańcami oraz w dyskusji z reprezentantami trzeciego sektora) przewijało się kilka osiowych problemów, które negatywnie wpływają na ocenę polityki, jaką prowadzi Gdańsk w obszarze aktywności społecznej, partycypacji i budowania partnerstw. Uwaga skupiona jest tu, podobnie jak w badaniu ilościowym, na słabościach bieżącego zarządzania organizmem miejskim, poczuciu znikomego wpływu na kondycję Miasta w obszarze objętym ewaluacją oraz generalnie niskim poziomie efektywności polityki informacyjno-komunikacyjnej. Dodatkowo materiał z badania jakościowego pozwala dostrzec trudności w przełożeniu założeń programowych polityki Miasta na konkretne działania praktyczne.

Głos badanych z wywiadu grupowego w dużej mierze pokrywa się z krytycznym stanowiskiem wyrażonym w kwestionariuszu ankiety. Uwagi dotyczą przede wszystkim nieefektywnej

administracji i niechęci urzędników w rozwiązywaniu problemów zgłaszanych przez aktywne mieszkanki i aktywnych mieszkańców. Krytyka dotyczy więc przede wszystkim tych formuł zaangażowania społecznego, których efekt zależny jest od jakości współpracy i znalezienia platformy porozumienia między mieszkankami i mieszkańcami a częścią administracji samorządowej i niektórymi instytucjami odpowiedzialnymi za realizację polityki Miasta.

Powiem, jak to wyglądało kiedyś. Kiedyś jako radni dzielnic mieliśmy więcej czasu, żeby rozmawiać z mieszkańcami, żeby wychodzić do mieszkańców, ich aktywizować. Teraz niestety skupiamy się na coraz większej biurokracji. Nie możemy wielu rzeczy załatwić, tak jak kiedyś, chociażby w mediach społecznościowych. (...) Gdańskie Centrum Kontaktów działa, ale powiedzmy sobie szczerze, tego jest bardzo dużo, to utyka dalej. Wiele zgłoszeń jest otwartych wiele tygodni, nawet miesięcy. Mieszkańcy muszą dostawać feedback, a go nie dostają.

Przez lata nie udało się rozwiązać problemu. Mieszkańcy rzeczywiście mieli o to pretensje. Zaktywizowali się, chcieli coś zrobić, sam brałem w tym udział, ale rzeczywiście nie byliśmy w żaden sposób zinstytucjonalizowani. Jakies tam wydziały, do których żeśmy się zgłaszali, to uprawiały klasyczną psychologię decyzyjną, że to nie my, my to możemy przekazać. No i tak się wyczerpała energia wokół tego.

Współpraca z Miastem jest dobra, ale z jednostkami podległymi Miastu to ta sprawa wygląda zupełnie inaczej. Nie chcę też specjalnie wchodzić w szczegóły, ale X robi wszystko, żeby nie rozwijać współpracy z organizacjami pozarządowymi. To jest modelowy przykład tego, jak to się zupełnie rozjeżdża. Wizja i realizacja w praktyce. (...) X przypomina taką obleżoną twierdzę, że robimy swoje i reszta nas nie interesuje, ani trochę. I nawet jeśli oni są wyznaczeni przez Miasto jako operator środków, które są przyznane organizacjom jako forma wsparcia, to robią wszystko, żeby tych środków nie przekazać, albo utrudniają to bardzo. Ten podmiot, który został włączony przez Miasto jako jeden z elementów, nie staje się partnerem, tylko przeszkodą. Nie to, że zniechęca, ale po prostu fizycznie utrudnia pewne działania. Dotyczy to co najmniej kilku podmiotów. (...) Być może nikt nigdy tym podmiotom nie powiedział do końca, jaka jest wizja Miasta i że jak dostają pieniądze na swoją działalność, to powinni realizować i wspierać pewną politykę Miasta w danych obszarach.

Badane i badani sygnalizują oczekiwanie, że struktury decyzyjne w Mieście będą dla nich czytelniejsze. Z opinii mieszanek i mieszkańców wynika, że dla nich samych (a warto podkreślić, że do udziału w wywiadzie zgłosili się ochotnicy, o ponadprzeciętnym zainteresowaniu tematyką aktywności społecznej i partycypacji) struktura jednostek administracyjnych Gdańska i zakres ich kompetencji są niezrozumiałe. Zniechęca to mieszkanki i mieszkańców do zaangażowania. Wymaga bowiem nie tylko wiedzy o mechanice działania miejskiego układu instytucjonalnego, ale też bardzo wysokiej motywacji, by pokonać potencjalne przeszkody, by podjąć współpracę ze strukturami lokalnego samorządu.

W wywiadzie z mieszkankami i mieszkańcami zasygnalizowano też niejasność co do zakresu zarządzania procesami partycypacyjnymi, to znaczy podział zadań między Wydział Rozwoju Społecznego a Referat Partycypacji Społecznej i Rad Dzielnic działający przy Biurze Prezydenta Miasta Gdańska. Równocześnie krytycznie ustosunkowano się do zjawiska „centralizowania partycypacji”, do którego zdaniem części aktywistek i aktywistów dochodzi w ostatnich 2 latach (czyli częściowo także w okresie objętym ewaluacją).

Coś się zatrzymało. Jakaś część maszyny rozpędzonej wcześniej, takiego dobrego kontaktu z dosłownie każdym mieszkańcem, została sukcesywnie, systematycznie obracana, wydaje mi się, na poziom centralny, czyli my wiemy lepiej, co mieszkańcy chcą.

W ocenie mieszkanki i mieszkańców trudno jest mówić o budowaniu sprzyjającego klimatu dla partycypacji bez aktywnego udziału w tym procesie Miasta i jego agend. To z tego powodu krytyka dotyczy sprawności działania sieci instytucji i organizacji. Problemem jest jednak nie tylko to, jak zbudowany jest system wspierania partycypacji, ale przede wszystkim to, że mieszkanki i mieszkańcy – co zidentyfikowano w badaniu ilościowym – nie mają przekonania o możliwości wpływania na otoczenie w Mieście. Podkreśla się więc, że w Gdańsku realizowane są działania, których nie konsultuje się z mieszkankami i mieszkańcami, bez uwzględnienia ich głosu.

Innymi słowy, skala prowadzonych działań nie odzwierciedla skali zapotrzebowania na konsultacje zgłaszaną przez zainteresowanych. Jednocześnie jednak dominująca grupa gdańszczanek i gdańszczan nie przejawia dużego zainteresowania różnymi formatami zaangażowania społecznego, w tym konsultacjami (co zresztą zauważają same działaczki i działacze w dzielnicach). Dochodzi więc do nałożenia się dwóch problemów: niezadowolenia części aktywistek i aktywistów oraz obojętności większości reszty mieszkanki i mieszkańców.

Brak widocznych efektów zaangażowania i pozorny, z punktu widzenia badanych, charakter partycypacji przyczyniają się do dwóch współwystępujących negatywnych zjawisk: wzrostu poziomu frustracji społeczniczek i społeczników oraz wypalenia się energii i motywacji do podejmowania aktywności.

W pierwszej kadencji było „wow, mamy Radę Dzielniczy”. Była ta aktywność, a gdzieś po dwóch latach zaczęło to kłęsnąć, jak ludzie sobie zdali sprawę z tego, że te Rady w zasadzie nic nie mogą. Że próbujemy różne rzeczy robić, ale w zasadzie to nie wiadomo, po co my jesteśmy. W drugiej kadencji, moim zdaniem, z aktywnością radnych było jeszcze gorzej. (...) Kłężnie taki zapał do aktywności w momencie, kiedy zdajemy sobie sprawę, że tak naprawdę niewiele możemy. Walczymy o to, o tamto, próbujemy robić różne rzeczy, (...) ale naprawdę coś konkretnego, to po prostu się nie da.

Wielu mieszkańcom w ostatniej edycji Budżetu Obywatelskiego projekty nie przeszły, bo się urzędnikom nie podobało. Nie wynikało to z regulaminu, tylko że „nie”. Negatywna ocena i koniec. Jakby mieszkańcy przestają wierzyć w możliwości swoje, nawet przy Budżecie Obywatelskim, bo się go obostrza bardzo mocno. (...) Ludzie przestaną wierzyć niedługo, nawet w rewitalizację - będzie to zwykły remont, a nie rewitalizacja.

Innym obszarem polityki miejskiej wymagającym refleksji w kontekście podnoszenia jakości procesów partycypacyjnych jest strategia informacyjno-komunikacyjna Miasta. Zdaniem wielu badanych obecnie jej jakość wymaga poprawy. Mieszkanki i mieszkańcy mają zastrzeżenia do tego, w jaki sposób Miasto komunikuje gdańszczankom i gdańszczanom swoją politykę.

Podkreślają, że uznają to za istotny element szerzej zdefiniowanej polityki partycypacyjnej. W ich ocenie sposób informowania przez Miasto o realizowanych działaniach jest nieefektywny. Utrudnia na przykład angażowanie się w różnego rodzaju przedsięwzięcia, ponieważ, jak oceniają uczestniczki i uczestnicy wywiadów, informacje trafiają do nich zbyt późno, często wówczas, gdy na przykład dane wydarzenie się odbyło.

Za słabość polityki informacyjnej Miasta uważa się też zarówno zły model organizacji komunikacji wewnątrz struktur urzędowych, jak i bezpośrednią komunikację na linii administracja-organizacje.

Bez dobrej polityki informacyjnej to tak naprawdę w ogóle nie można mówić o włączaniu i aktywizacji mieszkańców. To jest jakby warunek sine qua non. Jeśli mają się mieszkańcy w coś angażować, to muszą wiedzieć w co. Tak naprawdę za tą informacją trzeba podążać i jej szukać, a to nie jest najlepszym punktem wyjścia do angażowania się w różne rzeczy. Z drugiej strony mamy też taki problem, że mamy bardzo dużo różnych źródeł informacji. Od lat nie możemy się doprosić o stronę, która byłaby poświęcona angażowaniu się mieszkańców, zarówno jeśli chodzi o kwestię organizacji pozarządowych, jak też inicjatyw lokalnych. My na stronie gdansk.pl musimy bardzo dobrze poszukać, żeby znaleźć stronę poświęconą organizacjom pozarządowym, a już inicjatywy mieszkańców to są jeszcze głębiej schowane.

Ważnym elementem skutecznej polityki informacyjnej jest też niewątpliwie język, którego używa się w celu komunikowania przekazów. W wywiadach zwracano uwagę na to, by komunikować się z mieszkankami i mieszkańcami używając czytelnego, prostego języka, dodatkowo dbając o znalezienie odpowiednich kanałów, za pośrednictwem których skutecznie można by przekazywać informacje. Sygnalizowano również, by komunikacja skupiała się na przedstawianiu realnych efektów działań i aktywności społecznych, jakie podejmują gdańscy aktywistki i aktywiści.

Zdecydowanie pozytywnie oceniono natomiast cykl spotkań „Twoja Dzielnica, Twój Gdańsk”, zainaugurowany przez Prezydenta Pawła Adamowicza, kontynuowany w formie „Porozmawiajmy przy stole” przez Prezydent Aleksandrę Dulciewicz. Spotkania stanowiły odpowiedź na potrzebę tego rodzaju kontaktu wśród mieszanek i mieszkańców. Ich popularność, mierzona liczbą uczestniczek i uczestników na poszczególnych wydarzeniach w różnych dzielnicach, stanowi najlepszy dowód na zapotrzebowanie na realizację tego formatu w skali całego Miasta. Cykl jest też przykładem dobrej praktyki w ramach generalnie krytycznie ocenianej miejskiej polityki informacyjno-komunikacyjnej w obszarze partycypacji i zaangażowania społecznego.

Ostatnie z wyzwań polityki partycypacyjnej dotyczy problemu ograniczonej przekładalności założeń polityk miejskich na praktykę realizowanych działań. Problem ten wiąże się zarówno bezpośrednio z dokumentami strategicznymi i programowymi dotyczącymi jakości współpracy (np. Program Współpracy Miasta Gdańska z organizacjami pozarządowymi), jak i tymi, których

współpraca jest paliwem, które bez współpracy mogą być realizowane jedynie w ograniczonym stopniu (np. Model Integracji Imigrantów).

Należy jednak wyraźnie podkreślić, że problematyczny jest tutaj nie sam charakter współpracy, co raczej trudność w zarządzaniu procesem wdrażania polityk i deficyt zasobów (przede wszystkim ludzkich i organizacyjnych) przeznaczonych na realizację tego zadania. Wyzwaniem dla Miasta staje się dziś przede wszystkim znalezienie rozwiązań wspierających wprowadzenie założeń polityk w życie i ich bieżącą koordynację.

To natomiast wymaga nie tylko kontynuacji partnerstw zawartych wcześniej, ale też stworzenia konkretnych strategii operacyjnych bezpośrednio do każdego modelu czy programu. Jest to też o tyle ważne, że znaczna część pracy nad tworzeniem dokumentów strategicznych i programowych opiera się na zaangażowaniu wolontarystycznym, co w długiej perspektywie wiąże się z zauważalnym spadkiem poziomu zaangażowania, a co za tym idzie także efektywności wdrożenia danej polityki. Wątpliwości, jakie wiążą się z modelem wdrażania miejskich polityk na różnych polach, dobrze oddaje seria czterech poniższych wypowiedzi.

Jeśli popatrzymy na dokumenty, na sposób pracy, to w wielu względach można powiedzieć, że jest partnersko, super wypracowane itd. Natomiast w momencie, kiedy przechodzimy później z tych dokumentów wypracowanych wspólnie do ich realizacji, to rzeczywistość okazuje się daleko mniej doskonała. W wielu kwestiach albo nie jest podejmowana dyskusja, albo od razu jest ucinana. (...) Diabeł tkwi w szczegółach. Mamy rozdźwięk między tym, co jest zapisane w dokumencie, a później tym, co jest de facto realizowane, na co się znajdują w efekcie końcowym środki. (...) Jak od tego planowania przechodzimy do realizacji albo schodzimy na plany bardziej szczegółowe, to tutaj ta rzeczywistość wygląda trochę inaczej.

Ja akurat koncentruję się na dwóch politykach miejskich, tak? To znaczy na integracyjnej i na równym traktowaniu. To dotyczy bardzo wielu obywateli, mieszkańców miasta, którzy się zaangażowali w te procesy. To był bardzo partycypacyjny proces włączający. I ta grupa, ona nadal jest gdzieś. Ale nie jest do końca zagospodarowana. I czasem myślę o tym, jak do niej wrócić. To znaczy, jak ją jeszcze docenić i powiedzieć: „posłuchajcie, wytworzyliśmy bardzo fajną jakość w Mieście, teraz właśnie musimy się zająć wdrożeniem jej”, tak? To znaczy, co to znaczy równość w Urzędzie, co to znaczy równość w instytucjach, co to znaczy równe traktowanie w, nie wiem, obszarze społecznym, czy tam organizacji społecznych. (...) Cieszyliśmy się tym sukcesem, który polegał na tym, że wytworzyliśmy pewne prawo czy pewną politykę, ale już nie mamy tego sukcesu w tym wątku dalszym. To znaczy nie wdrożyliśmy jakoś szczególnie dużo tych procesów w życie. I być może wtedy ta energia po prostu słabnie, tak? To znaczy, po co myśmy pracowali nad tą polityką, jeśli ona nie jest realizowana? Ten proces wdrożenia polegałby na tym, że trzeba się rzeczywiście przyjrzeć bardzo wielu obszarom bardzo konkretnie i wypracowywać pewne elementy, które w pierwszej kolejności chcemy wdrożyć, w drugiej kolejności chcemy wdrożyć, w trzeciej kolejności trzeba wdrożyć. Czyli potrzeba jakiejś takiej strategii wdrażania, edukowania i praktykowania.

Mam doświadczenia programu, który jest integralnie związany ze Strategią. (...) I tak jak na początku zaczynało z nami X organizacji i Y osób zaangażowanych, zarówno z wydziałów miejskich, organizacji pozarządowych i wszelkich innych podmiotów zajmujących się tą problematyką, to teraz mniej więcej połowa tych osób jest zaangażowanych. (...) Już jak zaczynaliśmy, to się pojawiały głosy, że znowu będziemy się spotykać i znowu będziemy coś wypracowywać. (...) Organizacje nie mają chyba ochoty podejmować kolejnych inicjatyw i działań.

Może ja mam takie odczucie, w kwestii niektórych tematów, że bardzo mocno nad czymś pracuję, udzielam się, włączam się w zespoły. Później dany projekt nie wchodzi w życie, nie mam informacji zwrotnej, co się dzieje, brak jest komunikacji o procesie, ale dalej się ode mnie oczekuje mojego zaangażowania.

Osobnym problemem jest niezgoda części mieszkanek i mieszkańców na wdrażanie niektórych elementów miejskiej polityki. Emblematycznym przykładem jest w tym kontekście Model na Rzecz Równego Traktowania oraz działalność Gdańskiego Centrum Równego Traktowania. Progresywna agenda Miasta może spotykać się z krytycznymi głosami mieszkanek i mieszkańców, choć w wywiadach takie uwagi nie padały. Sygnalizowano jedynie, że wyrazista polityka społeczna, jaką prowadzi od pewnego czasu Gdańsk, może generować napięcia wśród części lokalnej społeczności.

Analiza SWOT. Rekomendacje w podziale na wyróżnione obszary

Analiza SWOT

Podsumowaniem przeprowadzonych działań w ramach ewaluacji Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 Gdańskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do roku 2030 jest analiza SWOT. Zgodnie z założeniami tej techniki zidentyfikowane zostały zarówno mocne i słabe strony gdańskiej polityki w obszarze partycypacji i wzmacniania partnerstw, jak również szanse i zagrożenia, jakie wiążą się z realizacją polityki w analizowanym obszarze w najbliższych latach.

Tabela 26. Analiza SWOT Strategii w Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- Klarowna wizja rozwoju zapisana w dokumentach strategicznych (Strategia + programy operacyjne) - Oparcie działań strategicznych na „gdańskich” wartościach otwartości, solidarności i współodpowiedzialności - Wzmacnianie praktyki partycypacyjnego budowania partnerstw jako nowego modelu zarządzania publicznego - Intensyfikacja dążeń do poprawy jakości współpracy międzysektorowej w politykach miejskich - Ogólnie pozytywna ocena Miasta jako partnera dla organizacji pozarządowych - Rosnąca liczba beneficjentów działań prowadzonych przez organizacje pozarządowe - Istnienie szerokiej palety narzędzi do animowania i ożywiania aktywności społecznej oraz platform do budowania solidarnych partnerstw - Bardzo silny kapitał zaufania w gdańskiej społeczności lokalnej (wskaźnik 2x wyższy niż w skali całego kraju) - Znaczący potencjał działań nieformalnych realizowanych na rzecz innych prowadzonych poza ramami instytucji / organizacji - Rosnąca świadomość potrzeby prowadzenia działań diagnostyczno-animacyjnych w procesie lokalnej zmiany społecznej - Dostępność publikacji i broszur informacyjnych poświęconych specyfice lokalnej aktywności obywatelskiej (np. „Aktywator obywatelski. Szybka pomoc techniczna”)	- Brak pogłębionej, etnograficznej diagnozy społecznej potrzeb w zakresie partycypacji i aktywności społecznej różnych grup mieszkank i mieszkańców - Niewystarczające zasoby (ludzkie, czasowe), by brać udział w tworzeniu partnerstw i wypracowywaniu międzysektorowych rozwiązań dla polityki miejskiej - Niedostatecznie czytelna polityka informacyjno-komunikacyjna Miasta - Brak otwartości na współpracę i budowanie partnerstw grupy miejskich urzędników i urzędniczek - Niski poziom otwartości na raportowanie niepowodzeń i porażek w prowadzonych działaniach partycypacyjnych - Krótkie okresy realizacji projektów mających na celu integrowanie społeczności lokalnych - Niewystarczająco pogłębione, schematyczne i oparte głównie na wskaźnikach ilościowych (auto)ewaluacje projektów społecznych - Brak uwzględnienia we wskaźnikach do Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 działań z obszaru kultury i edukacji - Niski poziom kompetencji części realizatorów w obszarze monitoringu i ewaluacji - Zdominowanie procesów partycypacyjnych przez stałe grono ekspertek i ekspertów - Niski poziom motywacji do podejmowania aktywności społecznej znacznej części mieszkank i mieszkańców

Tabela 26 c.d. Analiza SWOT Strategii w Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4

SZANSE	ZAGROŻENIA
▪ Konsekwentne zwiększanie nakładów finansowych na działania aktywizujące mieszkanki i mieszkańców, dedykowane konkretnym rozwiązaniom i pomysłom na wdrożenia ▪ Realne zwiększenie zainteresowania mieszanek i mieszkańców udziałem w procesach konsultacyjnych ▪ Rozwinięcie innowacyjnych metod aktywizowania lokalnych społeczności, tworzenie mikro-laboratoriów zmiany społecznej ▪ Wypracowanie nowych narzędzi włączania społeczniczek i społeczników w sieć realizatorów zadań w gdańskich społecznościach lokalnych ▪ Modyfikacja polityki informacyjno-komunikacyjnej w obszarze aktywności społecznej i dopasowanie jej do potrzeb różnych grup odbiorców ▪ Prowadzenie systematycznego monitoringu oddolnych aktywności w społecznościach lokalnych i oferowanie zmapowanym inicjatywom nowych możliwości rozwoju ▪ Poprawa jakości współpracy z Radami Dzielnic jako istotnym pasem transmisyjnym potrzeb i aspiracji mieszanek i mieszkańców w lokalnych społecznościach ▪ Oferowanie wsparcia społeczniczek i społeczników w procesie podnoszenia kompetencji (oferta programów szkoleniowych, możliwość korzystania z dedykowanych materiałów edukacyjnych) ▪ Wsparcie merytoryczne dla zarządzających domami sąsiedzkimi w celu podniesienia jakości zarządzania tymi przestrzeniami ▪ Uwzględnienie w partnerstwach i współpracach bardziej intensywnej wymiany danych o realizowanych zadaniach celem budowy lepszej bazy wiedzy o procesach społecznych	▪ Trudność w ocenie efektywności prowadzonej polityki z uwagi na procesualny charakter działań we współpracach / partnerstwach ▪ Wypalanie się energii społeczniczek i społeczników powodowane brakiem efektu realizowanych działań i przekonaniem o deficycie wpływu na otoczenie ▪ Brak przemyślanej, długofalowej strategii rozwoju organizacji pozarządowych działających w obszarze wzmacniania partycypacji i budowania partnerstw ▪ Dalsza ograniczona przekładalność przemyślanej koncepcyjnie polityk miejskich na praktykę realizacji działań ▪ Wydłużający się okres trwania pandemii COVID-19, utrudniający partycypację i budowanie partnerstw (szczególnie w małych społecznościach lokalnych) ▪ Rosnąca skala zjawiska „baniek filtrujących”, negatywnie wpływających na możliwość integracji społecznej mieszanek i mieszkańców ▪ Upowszechnienie się modelu „wycofanego indywidualisty” wśród młodych gdańszczanek i gdańszczan ▪ Rosnący dystans w relacji Miasta do nieaktywnej grupy krytycznie nastawionych względem aktywności w lokalnych społecznościach mężczyzn ▪ Niechęć znacznej liczby mieszanek i mieszkańców względem progresywnego kierunku zmiany polityki społecznej w Gdańsku ▪ Nasilenie się presji antydemokratycznych w polityce na szczeblu ponadlokalnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego

Opracowane zestawienie powstało w oparciu o wszystkie kluczowe elementy procesu badawczego: analizę *desk research*, badanie kwestionariuszowe wśród mieszanek i mieszkańców oraz serię wywiadów pogłębionych z gronem zarządzających Strategią, realizatorami zadań oraz gdańską społecznością lokalną.

Rekomendacje do dalszych działań

Poniżej zaprezentowano rekomendacje potencjalnych działań, jakie można podjąć, by kontynuować wdrażanie założeń strategicznych i realizować miejską politykę w badanych obszarach w bardziej kompleksowy sposób. Zaproponowane rekomendacje można realizować

w czterech obszarach: (1) strategicznym, (2) informacyjno-komunikacyjnym, (3) kompetencyjnym oraz (4) diagnostyczno-sprawozdawczym.

Tabela 27. Rekomendacje do dalszych działań w podziale na obszary merytoryczne

I. STRATEGIA I ZARZĄDZANIE	
I.1	Należy kontynuować przyjęty kierunek działań strategicznych. Działania w obszarze wzmocnienia i rozwijania partycypacji społecznej, rozwijania partnerstwa i solidarności na co dzień oraz subsydiarności stanowią nie tylko ważną platformę rozwiązywania problemów społecznych, ale też narzędzie zmiany społecznej. Są środkiem do celu, czyli podniesienia poziomu jakości życia mieszkanki i mieszkańców, jednocześnie otwierając nowe możliwości rozwoju dla lokalnej społeczności.
I.2	Należy konsekwentnie utrzymywać, a w miarę możliwości zwiększać zasoby (finansowe, organizacyjne, infrastrukturalne) przeznaczane na wzmocnienie szeroko rozumianej polityki partycypacyjnej. Dotyczy to zarówno wsparcia w tworzeniu polityk miejskich i zarządzania ich wdrożeniem (dostarczania narzędzi i środków w celu usprawnienia i intensyfikacji tych procesów), jak i realizacji działań w społeczności lokalnej (aktywizacji mieszkanki i mieszkańców i zwiększenia poczucia ich wpływu na otoczenie).
I.3	Należy rozważyć poszerzenie działań mających na celu wzmocnienie wieloletnich programów animacji lokalnych społeczności. Celem takiego procesu byłoby uruchomienie na szerszą skalę trwałej zmiany społecznej, przyczyniającej się do zwiększenia poziomu sprawstwa mieszkanki i mieszkańców, lepszego zintegrowania wewnątrz lokalnych społeczności, a przez to także podniesienia poziomu jakości życia. Wypracowanie nowych narzędzi powinno uwzględniać realizację zadań wykraczających poza tradycyjny rytm projektowy, w dłuższych niż rok okresach.
I.4	Należy programować ofertę z zakresu partycypacji z uwzględnieniem udziału osób słabiej uczestniczących w życiu społecznym Miasta oraz w mniejszym stopniu przekonanych o możliwości wpływania na otoczenie. Z przeprowadzonych badań wynika, że trudniejsze jest angażowanie mężczyzn niż kobiet. Wyzwanie wiąże się też z tworzeniem warunków do podejmowania aktywności nowemu pokoleniu mieszkanki i mieszkańców. Należy zaprojektować rozwiązania, które uwzględnią zróżnicowane potrzeby nieprzekonanych i zdystansowanych do zaangażowania w aktywność na rzecz dobra wspólnego.

Tabela 27 c.d. Rekomendacje do dalszych działań w podziale na obszary merytoryczne

I.5	Należy uwzględnić działania z obszaru kultury i edukacji w opracowanym katalogu rezultatów i wskaźników mających oceniać postępy w realizacji Kierunku 2, Kierunku 3 i Kierunku 4 Strategii. Kultura i edukacja są kluczowymi platformami zmiany społecznej, także rozwiązywania problemów społecznych. Warto więc, mimo trudności w opomiarowywaniu tych sfer aktywności, rozważyć, w jaki sposób można weryfikować stopień i zakres realizacji celów strategicznych w odniesieniu do działań edukacyjnych i kulturowych.
-----	--

II. POLITYKA INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNA

II.1	Należy rozwijać działalność w obszarze cieszącym się dużym zainteresowaniem mieszanek i mieszkańców Gdańska spotkań dzielnicowych z przedstawicielkami i przedstawicielami władz lokalnych. Warto równolegle tworzyć nowe formaty spotkań, rozmów i działań, dedykowane ogólnie lokalnym społecznościom, lub odpowiadające na konkretne potrzeby pewnych grup i środowisk. Mieszkanek i mieszkańcy deklarują potrzebę kontaktu z przedstawicielami Miasta w celu zwiększania poczucia identyfikacji z miejscem i przekonania o wadze doświadczanych przez nich problemów.
II.2	Należy przemyśleć możliwość stworzenia platformy, która pełniłaby funkcję Banku Dobrych Praktyk, czyli zestawienia działań i wydarzeń, które pokazują pozytywne efekty aktywności w lokalnych społecznościach, przedsięwzięć realizowanych oddolnie (nieformalnie bądź przy wsparciu organizacji / instytucji). Taka platforma pełniłaby funkcję bazy wiedzy, miałaby walor edukacyjny i stanowiła rodzaj docenienia działań aktywistek i aktywistów. Realizując takie działania, Miasto wzmacniałoby swoją rolę jako przyjaznego facylitatora partycypacji.
II.3	Należy rozważyć możliwość opracowania serwisu / platformy poświęconej tematyce szeroko rozumianej partycypacji. Mogłaby ona pełnić funkcje: informacyjną, edukacyjną, integrującą i sieciującą. Powinna zawierać wskazówki na temat możliwych form zaangażowania w działalność na rzecz otoczenia w Gdańsku oraz i narzędzi do podejmowania tego rodzaju aktywności (konsultacje społeczne, inicjatywa lokalna, fundusz sąsiedzki itp.). Warto również rozważyć prowadzenie kampanii społecznych poświęconych zaletom lokalnej partycypacji społecznej.

Tabela 27 c.d. Rekomendacje do dalszych działań w podziale na obszary merytoryczne

II.4	Należy wzmocnić działania mające na celu wsparcie oraz obsługę administracyjną miejskich aktywistek i aktywistów. Dotyczy to przede wszystkim osób działających nieformalnie, mających relatywnie niski poziom wiedzy o mechanizmach funkcjonowania organizmu, jakim jest Miasto. Warto również rozważyć poszerzenie zakresu wsparcia dla Rad Dzielnic.
------	---

III. ROZWIJANIE KOMPETENCJI

III.1	Należy poszerzyć możliwość podnoszenia poziomu kompetencji aktywistkom i aktywistom działającym na terenie Gdańska. Takie działania są realizowane (np. Akademia Aktywnej Społeczności, Gdańska Szkoła Solidarności Codziennie), ale mimo to zasadne będzie zwiększenie zasięgu tego rodzaju oddziaływań i poszerzanie formatów szkoleniowych, których celem byłyby: edukacja, sieciowanie i integracja. Z tak programowanego wsparcia merytorycznego mogliby korzystać np. zarządzający domami sąsiedzkimi.
III.2	Należy rozwijać formy wsparcia budowania portfela kompetencji w organizacjach pozarządowych. Oferta programów szkoleniowych powinna uwzględniać plany rozwoju podmiotów z trzeciego sektora – wspierać je w zakresie dopracowywania wizji i misji, ale też budowania długofalowej strategii rozwoju, uwzględniającej potencjały organizacji w obszarach jej działalności.
III.3	Należy umożliwić podnoszenie grupie urzędniczek i urzędników, reprezentantek i reprezentantów komórek miejskich kompetencji w zakresie komunikacji z mieszkańcami, nawiązywania współpracy oraz budowania partnerstw. Dotyczy to wszystkich osób zaangażowanych w realizację polityki miejskiej. Niezbędne jest stałe podnoszenie jakości prowadzonych działań organizacyjnych z uwzględnieniem ducha partycypacji i solidarnego budowania partnerstw. Równocześnie potrzebne jest zdobywanie nowych kompetencji w celu animowania i rozwijania relacji z mieszkankami i mieszkańcami, oczekującymi możliwości merytorycznej współpracy na partnerskich zasadach.

Tabela 27 c.d. Rekomendacje do dalszych działań w podziale na obszary merytoryczne

IV. DIAGNOZOWANIE I SPRAWOZDAWCZOŚĆ	
IV.1	Należy rozwijać działania mające na celu pogłębioną diagnozę społeczną potrzeb w zakresie partycypacji i aktywności społecznej różnych grup mieszkank i mieszkańców. Powinna ona uwzględniać zarówno mapowanie pewnych ogólnych trendów w wymiarze statystycznym, jak również dostarczać wiedzy o potrzebach, aspiracjach i motywacjach gdańszczanek i gdańszczan. Diagnoza powinna precyzyjnie wskazywać wyzwania związane z podnoszeniem jakości polityki partycypacyjnej z uwzględnieniem zróżnicowanych grup odbiorczyń i odbiorców.
IV.2	Należy rozwinąć i zmodyfikować kulturę ewaluacji. Obecny kierunek zmian jest dobry, ale należy go wzmocnić i przyspieszyć działania zmieniające aktualny model działań ewaluacyjnych. Na różnych poziomach ewaluacje powinny posiadać rozbudowany komponent jakościowej oceny realizowanych przedsięwzięć, wykraczać poza schematyczne opisy oparte na wskaźnikowaniu ilościowym. Warto promować ideę, zgodnie z którą (auto)ewaluacja nie musi polegać na potwierdzaniu faktu realizacji zadań, w zamian oferując krytyczną (auto)refleksję o przyczynach porażek w działaniach projektowych.
IV.3	Należy przemyśleć, jak usprawniać monitoring w działaniach zarówno agend samorządowych, jak i organizacji pozarządowych. Bieżący monitoring może pozwalać na gromadzenie wiedzy na temat procesów społecznych, podnoszenie jakości realizowanych inicjatyw i uzupełnianie luk w istniejącym stanie wiedzy (<i>vide</i> sprawozdawczość dotycząca osób z niepełnosprawnościami). Kluczowe znaczenie ma także dzielenie się w ten sposób zbieraną wiedzą, wymiana informacji prowadząca do podnoszenia poziomu jakości prowadzonych działań, w tym zarządzania w duchu partycypacyjnym i budowania międzysektorowych partnerstw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy zebranego materiału empirycznego